Esseevõistluse võitjate autasustamine Kadrioru lossi roosiaias 22. juunil 2007

Eesti Vabariigi 89. aastapäeval kuulutas Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves välja esseevõistluse „Millises Eestis ma tahan elada?".

"Eesti on taastanud oma riigi ja võtnud taas sisse koha demokraatlike lääneriikide peres. Ometi ei ole Eesti veel selline, nagu me sooviksime. Selle asemel, et kurta, kas sellist Eestit me tahtsime, peaksime rääkima sellest, missugust Eestit me tahame," ütles riigipea.

Võistlusele laekus 326 esseed kõikidest Eesti maakondadest. Kirjutajate seas oli väga erinevate elukutsete esindajaid; autorite vanus jäi 7 ja 94 eluaasta vahele. Käsitlemist leidsid nii keskkonna, hariduse, poliitika, alkoholismi, emigratsiooni küsimused kui ka võrdsete võimaluste ja rahvusliku identiteedi temaatika.

Käesolevasse kogumikku on koondatud konkursi paremad esseed, valik žüriiliikmete arvamusi ning korraldajate saatesõnad.

Esseevõistluse korraldasid Tartu Ülikooli eetikakeskus, Vabariigi Presidendi Mõttekoda, Haridus- ja Teadusministeerium, Vabariigi Presidendi Kantselei ja ajakiri Akadeemia.

Millises Eestis ma tahan elada?

Vabariigi Presidendi esseevõistlus 2007

Vabariigi Presidendi Mõttekoda
Ajakiri Akadeemia
Tartu Ülikooli eetikakeskus

Millises Eestis ma tahan elada?

Vabariigi Presidendi esseevõistlus 2007

Vabariigi Presidendi Mõttekoda
Ajakiri Akadeemia
Tartu Ülikooli eetikakeskus

Millises Eestis ma tahan elada?

Vabariigi Presidendi esseevõistlus 2007

Tartu 2007

Esikaanel
Pierre Laurent Auvray (1736- ?)
vaselõige "Kirjutav mees". J. Junceri j. 1767.
Vaselõige asub Tartu Ülikooli raamatukogu
kunstikogus

Foto tagakaanel
Toomas Volmer

Raamatu väljaandmist on toetanud
Haridus- ja Teadusministeerium
Vabariigi Presidendi Kantselei

Koostajad
Margit Sutrop
Marko Ringo
Aire Vaher

Keeletoimetaja
Inna Lusti

Korrektuur
Sirje Hiie
Tiia Varol

Kujundaja
Merle Moorlat

Väljaandja
Eesti Keele Sihtasutus

Trükitud
AS Pakett trükikojas

ISBN 978-9985-79-204-9

Saateks

Esseevõistluse „Millises Eestis ma tahan elada?" korraldas Tartu Ülikooli eetikakeskus koostöös Vabariigi Presidendi Mõttekojaga, ajakirjaga Akadeemia ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga. Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves kuulutas esseevõistluse välja Eesti Vabariigi 89. aastapäeva pidustustel 23. veebruaril 2007. President avaldas lootust, et „Eesti tuleviku kohta tahavad ja ka oskavad oma arvamuse välja öelda sajad ja tuhanded meie kaaskodanikud. See ei ole pelk poliitikute või arvamusliidrite privileeg, kellele visioonide pakkumine on sageli töö või isegi kohustus."

Esseevõistluse juhendis pakuti välja küsimused, mida võiks esseedes käsitleda:

- Mille üle on eestlastel põhjust olla uhke?
- Mis teeb meelehärmi Eesti elus?
- Mida mina saaksin teha, et Eestis oleks parem elada?
- Mis paneb mind Eestisse jääma/tagasi tulema?
- Kuidas saavutada, et kõik siin elavad inimesed peaksid Eestit oma koduks?
- Missuguste maade kogemusest oleks meil õppida?
- Mida me peaksime oma minevikust õppima?
- Kuidas vabaneda mineviku painest?
- Missugune on Eesti saja aasta pärast?

Jüripäevaks, 23. aprilliks 2007 laekus 326 tööd. Esseid saabus igast Eesti maakonnast, kirjutajate vanus ulatus seitsmest üheksakümne nelja aastani. Samuti oli väga kirev autorite hariduslik, kutsealane ja elulooline taust. Töid hinnati kolmes kategoorias, parimad selgitas žürii välja põhikooliõpilaste, gümnaasiumiõpilaste ning täiskasvanute arvestuses. 115 essee autoriks olid põhikooli õpilased, 86 esseed kirjutati gümnaasiumiõpilaste poolt ning 125 kirjutajat olid täiskasvanud. Esseesid hinnati lähtuvalt kolmest kriteeriumist: arutlusoskus, haarav esitus, originaalsus. Esimeses voorus lugesid töid 23 kultuuri- ja

ühiskonnategelast (igaüks neist hindas 30 esseed). Lõppvooru pääsenud kirjatöid hindas Vabariigi Presidendi Mõttekoda.

22. juunil 2007 autasustas Vabariigi President Kadriorus esseevõistluse võitjaid:

Põhikool
I preemia – Grete Helena Kütt Rocca al Mare Koolist
II preemia – Lauri Kanarbik Rakke Gümnaasiumist
III preemia – Marija Gromova Tartu Annelinna Gümnaasiumist

Gümnaasium
I preemia – Kadi Soop Tartu Tamme Gümnaasiumist
II preemia – Karoliina Raudsepp Miina Härma Gümnaasiumist
III preemia – Toomas Aasmäe Inglise Kolledžist

Täiskasvanud
I preemia – Maire Liivamets Tallinnast
II preemia – Artur Taevere Harjumaalt
III preemia – Maria Jürimäe Tartust

Võitjatele kinkis Vabariigi President oma raamatu „Eesti jõudmine" ning Haridus- ja Teadusministeerium andis üle raamatupoe kinkekaardid. Kõik osalejad said Vabariigi Presidendi autogrammiga pildi.

Käesolevas kogumikus oleme avaldanud kõik auhinnatud esseed ning valiku huvitavamatest töödest, mis said žüriiliikmetelt palju punkte. Osa autoreid on oma essee pealkirjana kasutanud esseevõistluse nime, teised on leidnud oma kirjatööle mingi uue pealkirja. Valiku tegemisel lähtusime soovist anda võimalikult mitmekesine ülevaade sellest, kuidas nähakse iseenda ja Eesti Vabariigi suhet ning kuidas kirjutajad kavatsevad osaleda sellise Eesti rajamises, kus nad tahaksid elada.

Esseevõistlusele laekunud esseede kaudu avaneb meile vaade Eesti kodanikuühiskonnale aastal 2007 – kujul, mille see kodanikuühiskond võttis presidendi küsimuse ja üleriigilise konkursi konkreetses

kontekstis. Kogumiku esimesest osast leiate esseevõistluse korraldajate tervitused ja mõtteavaldused. Teine osa on esseede päralt. Kolmandasse ossa oleme koondanud valiku žüriiliikmete kokkuvõtvatest hinnangutest, mis kirja pandud pärast esseede lugemist. Asjaolu, et mõned arvamused on siin üsna kriitilised, näitab, et meil on veel palju arenguruumi: nii arvamus- ja kirjakultuuri kujundamisel kui kodanikuühiskonna arendamisel. Eesti ei ole veel valmis ja meist kõigist sõltub, milliseks kujuneb tema tulevik. Loodame, et käesolev kogumik annab lugejatele tõuke anda oma panus parema Eesti rajamisse.

Kogumiku koostajad

Sisukord

I Saatesõnad

Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves 13
Haridus- ja teadusminister Tõnis Lukas 15
Tartu Ülikooli eetikakeskuse juhataja Margit Sutrop 17
Ajakirja Akadeemia peatoimetaja Toomas Kiho 20

II Esseed

Põhikool

Marija Gromova. Missuguses Eestis ma tahan elada? 27
Lauri Kanarbik. „Sa oled püha ja ilus ja hirmus oled sa ka..." 30
Lisette Kandima. Millises Eestis ma tahaksin elada? 34
Kristel Kask. Millises Eestis ma tahan elada? 38
Jaak Joonas Keldoja. Millises Eestis ma tahan elada? 40
Pille Kokk. Missugune võiks Eesti olla 10, 50, 100 aasta pärast? 42
Kristiine Kurema. Millises Eestis ma tahan elada? Ehk lugu muinasjutu Eestimaast 47
Grete Helena Kütt. Missuguses Eestis ma tahan elada? 51
Kristiina Piirjõe. Mille üle on eestlastel põhjust olla uhke? 57

Gümnaasium

Toomas Aasmäe. Maarjamaa rikkus on haridus 63
Andres Nõmmik. Millises Eestis ma tahan elada? 67
Eliis Otti. Minu Eesti 71
Karoliina Raudsepp. Tung väärastunud liiklusega maale 75
Liina-Ly Roos. Missuguses Eestis ma tahan elada? 79
Liis-Marii Roosnupp. Millises Eestis ma tahan elada? 83
Kadi Soop. Millises Eestis ma tahaksin elada? 86
Jekaterina Stepanova. „Meist igaühest sõltub Eesti püsimine" 91

Täiskasvanud

Siiri Alberg. Tahan elada Eestis 97
Annelis Jahilo. Otsides oma Eestimaad 104
Maria Jürimäe. Lõputu päev 108
Hille Karm. Kakskümmend minutit turvalist elu ehk millises Eestis ma tahan elada? 114
Andrus Kasemaa. Missuguses Eestis ma tahan elada? 120
Viia Keeru, Kadri Varula. Millises Eestis ma tahan elada... ehk eestlus läbi kahe põlvkonna 125
Maire Liivamets. Aeg tuleb endiselt maa ja mere pealt 131
Anne Läns. Väärikaid juhte oodates 136
Merike Mikk. Öine unistus 141
Tõnu Remma. Millises Eestis ma tahan elada? 144
Jaanus Riibe. Millises Eestis ma tahan elada? 149
Artur Taevere. Õnnelik Eesti – pilk tulevikku kodutu tallinlase silme läbi 153
Indrek Tamre. Millises Eestis ma tahan elada? 157
Maili-Vesiko-Liinev. Eeskujuks käe ja uhkusega 163

III Žürii arvamused

Martin Ehala 169
Raivo Juurak 172
Margus Konnula *alias* Contra 176
Tiia Kõnnussaar 179
Helle Raidla 184
Kristel Rõss 187
Ene Tomberg 190

I
Saatesõnad

Vabariigi Presidendi Toomas Hendrik Ilvese tervituskõne esseevõistluse auhinnatseremoonial Kadriorus 22. juunil 2007

Austatavad esseekonkursil osalenud,
Lugupeetavad žürii liikmed,
Head sõbrad.

Johannese evangeelium algab nii: „Alguses oli Sõna ja Sõna oli Jumala juures ja Sõna oli Jumal." Seda võib tõlgendada, et Sõna on mõtlemise ehk inimesena olemise alguseks ja aluseks, mistap Sõna on meile jumalaks ja jumalast antud, sest mõtlemine on ju see, mis meid loomast eristab.

Inimestena me mõtleme ja kaalutleme ning oskame oma mõtteid ka sõnadesse, lausetesse ja argumentidesse panna. Mõtete talletamiseks – et saaksime neid näiteks teistega jagada – tuleb need ka kirja panna.

Kui me eetikakeskuse juhi professor Margit Sutropiga eelmise aasta lõpus arutasime esseekonkursi korraldamise algset ideed, siis ei kahelnud ma hetkekski. Ma olin kindel, et meie rahva hulgas liigub palju häid, tarku ja edasiviivaid mõtteid. Ma olin veendunud, et Eesti rahvas tahab oma riigi arengus kaasa rääkida.

Aga ma ei olnud nii väga kindel, et kui palju on neid, kes võtavad aega oma mõtete kirjapanemiseks ja süstematiseerimiseks, mida essee kirjutamine vältimatult eeldab. Kirjutamine, vähemalt minule, on siiski pingutus. Meeldiv pingutus, magus valu, sest see nõuab aega ja keskendumist. Juurdlemist ja enesesse vaatamist. Sest kirja pandud sõna jääb alles.

Tagantjärele vaadates on tähelepanuväärne, et esseede esitamise tähtaeg oli Jüripäev, 23. aprill. Me mäletame, mis toimus Tallinnas

ja Eestis 26. aprillil, 27. aprillil ja pärast seda. Need sündmused, neist ajendatud mõtted ja emotsioonid neis esseedes ei kajastu. Ja järelikult võiks kõik lõimumisega seotu olla järgmise võistluse teema.

Ma tänan südamest kõiki 326 inimest, kes osalesid esseevõistlusel. See on võimas algus. See on piisavalt veenev algus, et võiksime teha sellest konkursist traditsiooni. Ma tänan kõiki neid, kes osalesid žürii töös. Ma tänan ajakirja Akadeemia, Tartu Ülikooli eetikakeskust ja Haridus- ja Teadusministeeriumi, kes aitasid võistlust läbi viia.

Lõpetuseks ma loodan, et vähemalt osa neist võistlustöödest jõuab ka laiema lugejaskonnani. Need kirja pandud mõtted, need mured ja rõõmud väärivad seda.

Head kogumiku autorid ja lugejad!

Tõnis Lukas
Haridus- ja teadusminister

Eestil läheb hästi. Kõigest muust paremini näitab seda võimalus oma maa tulevikust vabalt mõelda, need mõtted vabalt kirja panna ning neid vabalt arutada. Tänan Vabariigi Presidenti, Mõttekoda, esseevõistluse „Millises Eestis ma tahan elada?" korraldajaid ja tööde hindajaid! Ning loomulikult kõiki kirjutajaid. Teie mõeldu ja kirjutatu on üks osa tulevikust, mida me Eestile ja endale soovime.

Kui läheb hästi, ei tähenda see, et ei võiks minna veelgi paremini. Ootusi veel parema järele võis lugeda teie töödest. Et me naerataksime rohkem, et meie enneolematult avarad haridusvõimalused oleks veelgi avaramad ja elukestvad, et i g a laps võiks iga päev süüa puuvilja – mitte nii, et osa ei saa.

Edu on alati suhteline. Üks Lennart Meri mõtteid tema „Poliitilisest testamendist" kõlab nii: „Oleme olnud edukad kõiges peale Eesti väärtussüsteemi taasloomise." Tõesti – on asju, mis peaks paremini olema juba täna: tervis, suhtumine oma lähedastesse – nii kodus kui autorooli taga –, hoolimine oma maast ja rahvast. Elupõletamine on tegelikult ju inimesele ja rahvale loomuvastane. Paraku tundub laienevat joomahullust ja muidu rumalat käitumist nähes, et meie rahva sisemine kompass ongi häiritud. Viga tuleb kõrvaldada kiiresti – ainult alalhoidlik, oma rahvuslikke väärtusi edasikandev rahvas jääb püsima!

On ääretult tore, et te olete pidanud nende teemade üle arutamist tähtsaks. Veelgi toredam on aga see, et te ei soovi mitte ainult tegevuseta ja omaette arutada, olla – nagu on väljendanud Anna Haava – „vaikiv lehekülg" tegeliku elu aegade raamatus. Te soovisite sellesse raamatusse kirjutada, te soovite, et teie häält kuuldaks, teist õhkub tahtmine muuta ja mõjutada.

Tänan konkursil osalejaid valmisoleku eest teha meie Eestist veelgi kaunim kodu nii meile enestele kui meie lastele ja lastelastele.

Eesti rahvas vajab oma väärtusarendusprogrammi! Olen valmis selle koostamist korraldama, kuid kokku peame selle panema kõik koos. Kui mõtleme koos ja teeme oma head mõtted teoks, läheb Eestil hästi. Ka tulevikus.

Miks me korraldasime esseevõistluse „Millises Eestis ma tahan elada?"

Margit Sutrop
Tartu Ülikooli eetikakeskuse juhataja,
Vabariigi Presidendi Mõttekoja liige

Esseevõistluse korraldamise mõte tekkis mul lugedes Vabariigi Presidendi ametisseastumise kõnet 9. oktoobril 2006. President Toomas Hendrik Ilves pöördus seal Eesti inimeste poole sõnadega: „See on teie riik, tema tulevik on teie kätes. Ainult teile kuulub privileeg ja samas kohustus otsustada, kuidas me edasi läheme ja millise Eesti me oma lastele pärandame."

See üleskutse tundus mulle väga oluline, samas väga raske teostada. Teame, et meie inimesed on varmad kõike kritiseerima: teise silmas nähakse pindu, enda silmas palkigi mitte. Palju on nurisemist, et kas sellist Eestit me siis tahtsimegi. Inimesed ei tunneta, et neist endist midagi sõltub. Esseevõistluse mõte oli äratada inimestes kodanik. Kutsuda üles mõtlema selle üle, mida igaüks meist saaks teha selleks, et Eestis oleks parem elada.

Esseedes räägiti sellest, mille üle tuntakse uhkust: kättevõidetud vabaduse, eesti keele ja kultuuri, Eestimaa kauni looduse, sportlaste ja kultuuritegelaste saavutuste üle. Kurdeti selliste väärtuste nagu sallivuse, hoolivuse, aususe, õigluse ja vastutustunde puudumise üle. Pahandati poliitikutega, kes jagavad alusetuid lubadusi, inimestega, kes reostavad loodust, joovad ja laaberdavad, kellestki hoolimata. Muretseti selle pärast, et noored lahkuvad kodumaalt, et erinevate rahvaste vahel on ületamatud barjäärid ja et eneseteostuse võimalused on vaid suuremates linnades. Kahjuks arutleti vähe selle üle, mida kirjutaja ise kui kodanik saaks teha selleks, et Eesti muutuks selliseks, nagu kirjutaja soovib. Nii oli rohke osavõtt esseevõistlusest küll kodanikuaktiivsuse ilming, ent võistlus näitas samas, et kodanikumeelsus on alles kasvamas. Tundub, et meie inimeste mõtlemises on sügavalt juurdunud vanad mustrid: nii nagu nõukogude ajal

sõimati parteid ja valitsust või tsaariajal mõisahärrat, kes elu raskeks teeb, on ka praegu kõiges süüdi pahad ja ahned poliitikud ning riik. Inimesed mõtlevad samuti nagu okupatsiooniajal, tunnetamata, et oleme lõpuks ometi vabad inimesed vabal maal ning võiksime oma elu korraldamise võtta enda kätesse.

Mõtlesin, mida ütleksin mina selle kohta, millises Eestis ma tahan elada? Vastaksin umbes nii:

Ma tahan elada vabas Eestis, kus inimesed tunnevad end vabadena, armastades ja vihates, ent mõistes, et nende tegudest sõltub see, milline on meid ümbritsev maailm. Praegu mõistavad inimesed vabadust kui negatiivset vabadust – vabadust piirangutest. Positiivne vabadus eeldab enda seotuse tunnetust, oma vastutuse mõistmist. Soovin, et inimesed ei püüaks võtta tänasest päevast kõike, tarbides ja nautides, uskudes, et tähtis on vaid olla õnnelik just täna ja just praegu, vaid et nad tunnetaksid oma tegude mõju – et just nende tänastest tegudest sõltub see, missugune on meie maa homme, 50, 100 aasta pärast. Eesti keeles pole tulevikku ja see on võib-olla mõjutanud ka eestlaste mõtlemist. Me nagu ei usuks, et homme on olemas. Muidugi on see seotud rohkem minevikuga kui keelega. Sõjad, küüditamised, kollektiviseerimised, põgenemised ja inimõiguste jalge alla tallamised on võtnud meilt usu, et me oleme oma saatuse peremehed, et me kestame ja meie tänastel tegudel on tagajärjed.

Tsiteeriksin siin Viivi Luige esseed „Kõne koolimaja varemetel", kus ta räägib sellest, kuidas ta sõidab Maalehe palvel „Seitsmenda rahukevade" paikadesse, kus kunagi olid suured ja jõukad Viljandimaa talud. Viivi Luik kirjutab 2005. aastal: „Selle selge kevadpäeva valguses nägime maakohta, mis okupatsiooni praegu rängemalt üle elab, kui see Vene ajal väljagi paistis. Alles tänaseks on nendes suurtes küüditamise-kantides mälu lõplikult välja roogitud, juured lõplikult läbi raiutud, koolid kinni pandud, poed kadunud, aiad maha raiutud, võõrad inimesed asemele tekkinud. /.../ Just sellist Eestit tahtis „teine Eesti" neljakümnendal aastal ja see kuulus retooriline hüüatus, mida me kõik tunneme, on läbinisti õõnes."

Meie esseevõistluse eesmärk oli panna inimesi kurtmise asemel mõtlema sellele, millist Eestit me tahame. Ja asuma seda ehitama. Selle eelduseks on aga usk, et meil on jõudu see lõhutud, segipaisatud, õnnetu Eesti uuesti üles ehitada. Muuta see õitsvaks maaks, mille elulaad ja inimeste hoiakud ei erineks Skandinaaviast ega vanast Euroopast. Selleks peame saama üle oma valust, käärima käised üles ja hakkama tulevikku vaatavalt tegutsema. Meie kõik!

Hiljuti ütles üks keskealine naine, et ta on tõrudest kasvatanud 300 väikest tammeistikut ja et ta kavatseb oma esivanemate maakohta istutada tammehiie, mis seal maha raiuti. Kui talt küsiti, et kas ta teab, kui kaua tammik kasvab, vastas ta, et loomulikult teab ta, et sellest tunnevad rõõmu tema lapsed ja lapselapsed. „Aga mis sellest! See on minu panus tulevikku," lausus naine. Ma soovin, et Eestis oleks rohkem neid inimesi, kes mõtlevad nagu see naine. Mõtlevad, mida nad saavad teha, et meie lastel ja lastelastel oleks parem elada. On oluline, et meid juhiks vähem omakasu ja rohkem soov midagi teiste heaks teha. Aga samavõrd tähtis on ka, et me saaksime tagasi usu, et meil on aega. Et seekord on meile antud rohkem kui kaks aastakümmet kahe maailmasõja vahelisel perioodil, ehitamaks üles oma riiki, arendamaks keelt ja kultuuri. Me peame saama tagasi usu, et meil on tulevik, mitte ainult olevik ja minevik. Ja et need oleme meie, Eestimaa inimesed, kellest sõltub, milliseks kujuneb Eesti tulevik.

Tahaksin TÜ eetikakeskuse nimel tänada President Toomas Hendrik Ilvest nõusoleku eest olla esseevõistluse patrooniks, Vabariigi Presidendi Kantseleid, Vabariigi Presidendi Mõttekoda ja ajakirja Akadeemia meeldiva koostöö eest. Eriline tänu kuulub Haridus- ja Teadusministeeriumile esseevõistluse läbiviimise toetamise eest. Suur aitäh kõigile ühiskonna-, kultuuri- ja haridustegelastele, kes aitasid valida välja lõppvooru jõudnud tööd. Ent võistluse korradamineku eest oleme tänu võlgu eelkõige osalenud autoritele, kes haarasid sule, pastaka või arvutiklaviatuuri ning panid kirja oma mõtted sellest, millises Eestis nad tahaksid elada. Olen kindel, et paljudest mõtetest saavad teod ja sellest sünnib parem Eesti. Selline, kus me kõik tahaksime elada. Aitäh teile!

Esseevõistluse kaks kulda

Toomas Kiho
Ajakirja Akadeemia peatoimetaja

Eks me kõik saa miskit oma armsa Eesti heaks teha. See arusaam tiivustas kindlasti kõiki esseevõistlusel osalenuid, sellestsamast aatest lähtusid ka võistluse korraldajad. Kõik otsisid möödunud esseekonkursis vastust küsimusele, millises Eestis tahta elada? Milline on elamisväärne riik? Ja kuidas selleni jõuda?

Need olid küsimused. Ning vastused pidid andma selgust seisukohtadest ja lootustest, mida meie kaasaegsed siin ja praegu kannavad. Ühes sellega võis loota, et esseedes esitatavad (ideaal)pildid võimaldavad piiluda servapidi ka tulevikku – sellesse alati ettenägematusse homsesse. Et osavõtt oli vaba, aga muidugi mitte sundus-lik, võis oodata just aktiivsemate ühiskonnasegmentide peegeldust Eesti hetkeseisust ja teedest edasi. Vahel on kombeks seda kutsuda kodanikuühiskonna hääleks. Sedasi võiks sõnastada pisikese sotsioloogilise ootuse, mis esseevõistlusega kaasnes. Teisisõnu – presidendi esseevõistlusest võis kooruda sotsioloogilist „kulda".

Esseevõistluse teiseks eesmärgiks, mida küll avalikult eriti ei rõhutatud, kuid mida mitte mingil juhul alahinnata ei tohi, oli arendada sellist nõudlikku kirjandusžanri, nagu seda on esseistika. Küllap oli esseevõistluse sotsioloogiline eesmärk korraldajatele üldiselt esmatähtsam, ent kitsamalt ajakirjale Akadeemia oli teine, kirjanduslik eesmärk vahest kaalukamgi. Akadeemia kaastööde seas on teaduslikumate artiklite kõrval olulisimal kohal kogu aeg olnud just eestikeelne esseistika, olgu algupärased eesti autorite esseed või tõlked.

Esseežanr ei ole kindlasti kerge, nagu hea luulegi. Pealegi, et esseed puudutavad üldjuhul tegelikkust vahetumalt kui luule, oli esseistika totalitarismiajal paratamatult surutud seisus ning teatud järeleaitamist vajab esseistika ikka veel. Hinnakem niisiis sellestki seisukohast presidendi üleskutset ergutada mõtte- ja kirjutamiserku inimesi esseede kirjutamisega vaeva nägema. Kõik olid teretulnud proovima (pr k *essayer* – proovima). Tulemused on nüüd käes ja kõikidele

näha. Võiduessee on Akadeemias juba ka trükitud (Maire Liivamets „Aeg tuleb endiselt maa ja mere pealt", Akadeemia nr 8, 2007). Tulevikule mõelgem lootusrohkelt, et nooremates vanuserühmades, kes oma tööd võistlusele saatsid, leiduvad juba praegu meie tulevased tippesseistid: et presidendi esseevõistlusest koorub tuleviku jaoks ka kirjanduslikku „kulda".

Kui palju kulda möödunud esseevõistlus just sisaldas, jäägu nüüd siinsegi kogumiku lugejate hinnata.

II
Esseed

Põhikool

Missuguses Eestis ma tahan elada?*

Marija Gromova
Tartu Annelinna Gümnaasium, VIII klass

Ma olen nii väsinud… Aga loomulikult, ma olen ju riigi president.

Minu riik asub väga kaugel, minu unistustes, ja teie vist ei tea sellest midagi. Aga kui teil on huvi, räägin ma rõõmuga, kes ja kuidas elab minu riigis.

Kui mind valiti presidendiks, seadsin ma endale eesmärgiks teha korda oma mõtted ning aidata oma rahvast.

Ma pööran suurt tähelepanu haridusele. Kõik on võrdsed, kõik saavad haridust võrdsetel alustel. Minu riigis ei jää noored hariduseta, sest neil on palju võimalusi valida ja õppida sellises koolis, kus on hea, rahulik ja turvaline olla. Haridus on meil väga kõrgel tasemel, sest koolides töötavad suurepärased õpetajad, kes armastavad lapsi ja jagavad nendega rõõme ja muresid. Tunnid on nii huvitavad, et õpilastel ei teki isegi mõtet koolist puududa. Aga kui keegi ei saa millestki aru, siis õpetajad aitavad hea meelega õpilasi ja seletavad õppematerjali veel ja veel. Miks õpetajad on nii tublid? Sest minu riigis on õpetajaamet üks auväärsematest ametitest. Meie õpetajad saavad oma töö eest korralikult palka ja nende koormus ei ole üle mõistuse suur. Kui te teaksite, kui palju erinevaid üritusi toimub meie koolides, oleksite te kade. Iga laps saab ennast väljendada just selles valdkonnas, kus ta on osav.

Meie ajal ei saa me väikest Eestit jagada eestlasteks ja venelasteks. Minu riigis puudub selline probleem, sest juba lapsest saadik me õpetame oma lapsi austama oma riiki ja erinevatest rahvustest inimesi, kes elavad meiega koos.

Ma püüan panna noori huvituma kultuuri- ja spordielust. Noored on uudishimulikud ja nendel on palju huvitavaid ideid, mida on tarvis ellu viia. Selle jaoks on meie valitsuses kultuurikomitee, mis koosneb noortest inimestest. Just nemad saavad aru, mida vajab kaasaeg-

* II preemia

ne noor. Kui noored pidevalt osalevad kultuuri- ja spordielus, aitab see ka tervisehäireid vältida.

Kui aga tekib terviseprobleeme, tulevad appi kõrgema kvalifikatsiooniga meditsiinitöötajad. Meditsiin on arenenud, kättesaadav ja kvaliteetne. Kui tulete meile külla, siis saate imetleda seda, et meie meditsiiniasutustes ei ole järjekordi. Riik muretseb selle eest, et arstid-spetsialistid ei peaks välismaale tööle minema, vaid neil oleks oma riigis enesetäienduse võimalused, kõrge töötasu ja korralikud töötingimused.

Riik aga ei ole ainult majandus, vaid ka ökoloogia. Meie esivanemaid tänasid, austasid ning isegi kartsid loodust ja tõid loodusele ka ohvreid. Kahjuks on mõnedes riikides nendest kommetest tänaseks vaid ilus mälestus säilinud. Mitte aga meil. Selleks, et hoida oma loodust, istutab minu rahvas parke ning hoolitseb nende eest. Metsad on meie suurim aare. Inimesed saavad sellest aru, sellepärast on meie metsad puhtad ja liigirikkad.

Minu riigis tegutsevad suured teadlased, kirjanikud ja heliloojad. Nad teevad meie elu veel kaunimaks ja huvitavamaks.

Loomulikult ei ole mitte ükski riik ideaalne. Ka minu riigis on probleeme. Näiteks vaeslapsed. Need lapsed vajavad tuge. Igaüks toetab neid nii nagu saab. Meie riigieelarvest eraldatakse raha vaeslastele ja lastekodudele. Igal lapsel on õigus olla õnnelik ja elada külluses. Riigis töötab ka inimeste rühm, kes aitab orbudele sobivat perekonda leida. Vaeslaste arv väheneb iga aastaga, mis mind väga rõõmustab.

Muidugi vajavad laste kõrval abi ka eakad inimesed. Nad on oma elutöö teinud ja panuse riigi arendamisse andnud. Tihtipeale ei mõtle nende peale keegi. Mitte aga minu riigis. Siin elavad eakad inimesed täisväärtuslikku elu. Nad saavad kõrget pensioni, mis võimaldab neil reisida ja puhata. Kui mõnel eakal ei ole lapsi, kes tema eest hoolitseks, aitavad noored inimesed, kelle ülesandeks on vanainimestega suhtlemine ja nende abistamine. Noortele pakub huvi ka eakate inimeste elu- ja töökogemus. Nende soovide ja vajadustega arvestatakse, sest nemad on selleks palju teinud, et see riik saaks tänastele noortele kõike võimaldada.

Ma ei unusta ka noori perekondi, kes vajavad riigi toetust. Neil on võimalik saada tasuta oma kodu ja kõrgeid sotsiaaltoetusi. Nimelt selle pärast on riigis väga kõrge sündivus.

Kui president ja valitsus hoolivad oma rahvast, siis ka rahvas suhtub arusaamise ja austusega nii oma presidenti, valitsusse kui ka üksteisesse. Selles ma olen päris kindel – ma olen ju president (praegu ainult unistustes...).

„Sa oled püha ja ilus ja hirmus oled sa ka...” (Juhan Liiv)*

Lauri Kanarbik
Rakke Gümnaasium, VII klass

Õpetaja luges kord klassis Juhan Liivi luulet. Mainis, et luuletaja uskus juba enam kui sada aastat tagasi, et Eestimaale saab osaks kord rahu ja õnn. Ja nüüd meil ongi oma riik. Aga kas ka õnn on kõigi õue peal?

Kui ma päevast päeva kuulen raadiost, loen ajalehest, näen telerist, et Eestimaa koolides võimutseb vägivald, töökäsi ei jätku, noored vuravad välismaale ja võib-olla ei tulegi tagasi, et piinatakse ja näljutatakse loomi, mõnitatakse, tapetakse inimesi, varastatakse ja valetatakse, muutub mu meel päris kurvaks, sest kui mina kord suureks saan, äkki siis polegi enam maailmakaardil Eestit.

Lagunenud laut siin, mahajäetud kodutare veidi eemal, sisselöödud akendega hoone, millel ilutseb pleekinud silt “Kauplus“, võsastunud karja- ja heinamaad, üksikud õlut joovad habetunud mehed sidejaoskonna pehkinud pingil, veidi köökus selgadega vanamemmed piimapuki juures autopoodi oodates elavalt Eesti elu üle arutlemas – selline siis ongi mu kodumaa, Eestimaa. Pea sellest kõigest kirjutas rohkem kui sada aastat tagasi ka Juhan Liiv. Kas midagi pole muutunud?

Elan maal ja näen selliseid pildikesi tihti. Vahel hakkab nii kurb, et mõtlen end suureks ja kujutlen, kuidas suudan muuta elu maal selliseks, nagu see oleks ühes pisikeses kuningriigis, kus valitsevad ainult head teod ja mõtted, ja inimesed ei kakle ja ei kadetse, vaid kuulavad alati üksteist ära ja lahendavad probleeme koos.

On jürikuu kolmas päev. Ilm on kevadet täis. Sõidan vanematega linna, ühte Eestimaa linna. Hing laulab, süda igatseb juba ammu suve ja koolivaheaega. Oi kuidas igatseb! Küll siis oleks aega oma asjadega tegeleda. Viuh, sõidab üks kiire auto meist mööda, varsti veel teinegi ja siis kolmas... ah milleks neid lugeda, las kihutavad, homme on liiklusuudistes millestki kõneleda ja küll liisingufirmad ja kindlustused aitavad uue ja kiirema auto muretseda. „Ikka edasi ja mitte sammugi tagasi,“ meenub ühe rahumeelse tegelase lause lastesaatest. Meid, eestlasi, on nii vähe, miks peame siis pidevalt mõtlema, kuidas üksteisest kiirem, parem ja jõukam olla, kuid ei mõtle sellele, et tasa sõuad, kaugele jõuad. Eestimaal võiks autosid müüa ainult neile, kes vajavad seda, kuna muudmoodi lihtsalt ei saa. Auto ei peaks olema uhkuse, vaid tarbeasi.

Las autoostjad põhjendavad, miks on neil vaja kaks kilomeetrit autoga sõita, kui nad saaksid seda edukalt teha jalgrattaga või jalgsi. Ega nüüd inimesel nii kiire ka ei ole.

Eestimaa säilib kauem ja kaunim, kui autoinimesed ei annaks järele oma kiusatusele.

Mul on hädasti metsapeatust vaja. Ongi peatus. Jooksen metsa alla. Mis teha, avalikke tualette napib... ah, see on omaette teema. Huvitav, mis see nüüd on – põtrade või jäneste rõivaste hulgiladu. Kõikjal vedeleb vanu pükse, saapaid, mantleid, eemal näen ka viltuvajunud WC-potti (ei tea kas kitsed on potil käimise ära õppinud). Miks inimesed arvavad, et metsloomad või linnud vajavad hädasti nende vanu riideid? Miks on lilledel keelatud räbalate all päikest nautida? Miks arvavad inimesed, et loomad tahavad elada prügi keskel. Ei usu, et *homo sapiens*'id oleksid rõõmsad, kui põdrad oma kasutu karva nende õuele laiali pillaks või linnud oma pesa ülejääkidega inimeste eritellimusel teha lastud mööbli üle külvaks või oma õnnetult hukkunud pojad kusagile keldrinurka tooks. Miks inimene loomade ellu nii julmalt sekkub?

Tegelikult meil pole vaja nii palju riideid, saame hoopis vähemaga hakkama ja oleksime ka vaimult tervemad. Või tõesti surub mood peale? Ei suru, kui ise ei taha. Ja oma vanad riided tuleks kududa vaipadeks, kardinateks, laudlinadeks, seinavaipadeks... Just, sest siis elavad mälestused kogu aeg meiega – näed seinavaiba sees puna-valge-triibulist T-särki ja kohe meenub kooliajast tuline rahvastepallilahing paralleelklassiga. Nostalgia missugune! Mulle ei meeldi, kui on palju riideid ja usun, et olla võiksid ainult hädavajalikud riided. Ja üldse oleks hea, kui moodi poleks, oleks ainult oma kodukoha tunnustega

* III preemia

riided. Tulevikus võiks eestlane rohkem hinnata OMA, nii traditsioone, mustreid, keelemurret, tavasid ja nii edasi. Me ju tahame olla erilised suurte rahvaste seas ja meil on, mida näidata ja mille üle uhkust tunda.

Koolides võiks ka igal kandil lausa kohustuslik olla kanda kodukoha omapära säilitavat koolivormi. Ja nii oleksimegi eripärased.

„Teeme linnas ruttu!" kõlab ootamatult ema hääl. Varsti jõuamegi linna ja ma tean, et tema seda linnaelu, seda kiirustamist, seda anonüümsust, nagu ta nimetab, lõputut sebimist ja pidevalt kellelegi ärategemist kohe mitte ei kannata. See metsik tormijooks maise mammona järele ärritab ema. Aga mina istun küll vahel meelsasti mõnes kaubanduskeskuses ja söön hamburgerit, ups rämpstoit, aga vahel ikka võib, ning vaatan neid, kes muudkui kuhugi lähevad ja lähevad. Püüan ära arvata, kas neil on tegelikult ka kiire või teevad ainult näo, et tähtsam näida, nagu ilma nendeta jääks kusagil midagi tegemata, mingi üliolulise tehing sooritamata. Nii põnev on inimesi jälgida. Mõni on nii moodsalt riides, mõni kakerdab tikk-kontsadel, päris mitmel välgub jope alt, mille all on näha karvane kampsun, ikkagi paljas selg. Milleks siis nii palju riideid? Mõni pobiseb omaette, kui mööduja temast liiga lähedalt vastassuunas tormab. Oi, sealt tuleb kamp noori, minust veidi vanemaid. Jutt käib peopaiga otsimisest. Imelik, alles nädala algus. Pole minu asi, peaasi, et loomi ei piinaks. Nad mööduvad minust elavalt juteldes. Tulevikus ei peaks noored niisama ringi lonkima. Millegi asjalikuga peaks tegelema – uurima loomade elu, taimi ja looduse keerdkäike ning leiutama uusi tehnilisi vidinaid, mis oleksid kindlasti keskkonnasõbralikud. Lastele on kindlasti vaja praktilist tegevust. Las mõtlevad endale ise mänguasjad valmis ja koolimajad ja kooliasjad ja korraldavad kooliskäimise süsteemi ja ise vastutavad ka selle eest.

Vahel mulle tundub, et suured inimesed tahavad liiga palju otsustada oma võsukeste eest ja siis tundub viimastele, et kui midagi juhtub, siis vastutagu ka.

Koolipäeval leian end mitmel korral mõtlemast nendele kaaslastele, kes lakkamatult lõugavad, kiusavad, õpetajale vastu hauguvad... Miks nad nii teevad? Miks nemad ei taha avada klassiust nii, et link pihku ei jääks, et Anni või Lee MP3 mängijast ainult nimi järele ei jääks või kas nohikust Karl ikka suudab iga päev taluda vahel päris tugevaid mükse? Mina vägivalda ei talu. Minu kodus aetakse asju rahumeelselt. Vanemad ütlevad ikka, et räägime. Mõnikord nad vist ikka ei kuula meid päriselt, aga ega meie neidki. Vägivallaga võidelda ei saa. Vägivalda kas on või ei ole. Et seda poleks, tuleb „eeskujud" meie ümbert ära kaotada. Ajaloost võib tuua nii koledaid näiteid, et vahel on tunne, kas tõesti on seda teinud inimene. Arvan, et loodusest leiab piisavalt palju näiteid õiglase käitumise kohta. Soe vastastikune suhtlemine ei vii vägivallani.

Me jõuame linnast õnnelikult koju. Tuju on kõigil hea. Tahaks loota, et meie, eestlased, usuksime oma riigi, Eesti Vabariigi, õnnelikku tulevikku, nagu uskus omal ajal Juhan Liiv. Teda lugedes tundus mulle, et ta uskus võimatut, mis ometi võimalikuks sai, ja ka jääb.

„...Isamaa on meile kallis,
ta meil kallis, püha on,
ta on meie kindel side,
ta on meie elu õnn."
(Juhan Liiv)

Millises Eestis ma tahaksin elada?

Lisette Kandima
Sindi Gümnaasium, V klass

Millises Eestis ma tahaksin elada? See on lihtne küsimus, kuid sellele on raske vastata. Ma arvan, et enamik eestlasi tahaks elada sellises riigis, kus valitseks õiglus ja ka vaesemat rahvast austataks. Kahjuks ei ole terves maailmas isegi ühte üdini head riiki, kus poleks puudusi.

Paljud eestlased lähevad elama mõnda teise riiki. Miks? Mis võiks olla see põhjus, mis sunniks eestlasi kodumaale jääma? Ma usun, et üks suur tegur selles on lubadustega seotud. Kui olid valimised, siis erakonnad andsid palju lubadusi, kuid kas neid ikka täidetakse? Kuigi mul ei ole veel isegi valimisõigust, on mul ikkagi oma arvamus. Minul isiklikult on paljudesse erakondadesse tekkinud umbusk. Ma ei usu peaaegu ühtki asja, mida nad lubavad, sest nad ei täida lubadusi. Kui sõbrad niimoodi üksteisele lubadusi annaks, aga neid ei täidaks, siis ei oleks vist kellelgi sõpru. Võib-olla inimesed tunnevad, et nende riigis olukord paremaks ei lähe ja loodavad mõnes teises riigis paremat elu leida.

Mõnes mõttes peaksid eestlased ikkagi olema uhked, sest maailmakaardil on Eesti tibatilluke, aga ikkagi vabariik. Meie esiisad võitlesid Vabadussõjas ülekaaluka vastasega, aga võitsid ikkagi. Eestlaste visadust on juba ammu imetletud ja nagu Jakob Hurtki kunagi on öelnud, et me ei saa kunagi suureks jõult ega arvult, kuid peame suureks saama vaimult.

Väidetakse, et teatud aja tagant ajalugu kordub. Kui see vastab tõele, siis võivad meid ka praegu ohustada uued sõjad. Meie minevikus on ju toimunud palju sõdu ja lahinguid. Me peaksime õppima oma ajalugu hästi tundma, sest siis teame, mis ohud meid varitseda võivad. Eesti ajaloost võib järeldada, et meie riik oli paljude teiste riikide seas nõutud maa. Paljud riigid tahtsid meie riiki enda omaga liita. Eestlased ei alustanud sõdu, et maad juurde saada ja seda ei tohiks me praegu ega ka tulevikus teha. Kui Venemaa ja Saksamaa meid kunagi vallutasid, siis varem või hiljem me saime oma riigi ikka tagasi. Isegi

vanasõna ütleb, et kes teisele auku kaevab, see ise sinna sisse kukub ja tark õpib teiste vigadest, loll õpib enda vigadest.

Minevikus pidid eestlased oma riigi saatuse pärast paljudesse võitlustesse astuma. Kunagi ammu eestlaste elus tekkinud painest ei vabane me päriselt mitte iial. Osa inimesi süüdistab mõnda rahvust (venelasi) selles, et nemad olevat kunagi eestlastele suuri kannatusi põhjustanud. Selline arvamus ja käitumine on vale. Praegused rahvused, kelle esivanematega eestlased sõdisid, ei ole kunagistes esivanemate tegudes süüdi. Minevikupainest ei saa me päriselt vabaneda, väike kartus ja kripeldus jääb ikka igaveseks hinge. Seevastu saab seda painet vähendada. Tuleb mõelda rohkem positiivselt. Täpsemalt seda, et praegused inimesed on rohkem haritud ja arvatavasti ka natuke targemad. Igas olukorras tuleb mõelda vanasõna peale: „Ära tee teistele seda, mida sa ei taha, et sulle endale tehakse." Tihtipeale unustatakse see lihtsalt ära ja nii tehakse üksteisele väga palju halba. Põhimõtteliselt sama lugu nagu sõjas. Sõdades tehakse samuti mõtlematult teistele liiga.

Mina ja ka kõik teised Eestis elavad inimesed saavad aidata kaasa Eesti paremale tulevikule. Mina ise saan Eestit paremaks muuta nii, et ma ei suitseta, ei hakka alkohoolikuks ja õpin hästi. Mida rohkem on headele hinnetele õppivaid õpilasi, seda parem tuleb tulevik. Mida rohkem on meie riigis korralikke inimesi, seda parem mulje jääb meist ka teiste riikide elanikele. Mina isiklikult ei pea vanemaid inimesi noortest halvemaks, sest kunagi on kõik inimesed vanad ja see on loomulik. Vananemine on elu osa. See ei ole minu arvates normaalne, et vanu inimesi halvemaks peetakse ja mina olen pealt näinud, kuidas murdeealised poisid roppude sõnadega halvustasid poest lahkuvat vanaprouat.

Eestis teevad väga paljud teistele inimestele meelehärmi. Mind on palju kordi solvatud nii, et solvaja seda ise ei teagi. Ükskord ma jalutasin tänaval ja mulle tuli vastu suitsetav mees. Ta puhus mulle tubakasuitsu otse näkku, mis mind tõsiselt solvas. Ise kõndis ta tagasi vaatamata edasi. Teisel korral olin bussipeatuses ja nägin, et mu jope on täis suitsutuhka. Hakkasin vaatama, kes ümbruses suitsetab ja see

mees, kes suitsetas, ei pilgutanud isegi silma, kui ta mu jopet nägi. Eestis on palju suitsetajaid ja see teeb paljudele inimestele meelehärmi. Veel on palju inimesi, kes tarbivad ohtralt alkoholi. Nii jube on vaadata bussipeatuses purupurjus inimesi, kes hakkavad sinuga rääkima, kuid sa ei saa midagi aru, mida nad räägivad. Veel hullemad on narkootikume tarvitanud inimesed. Televiisorist olen ma sellist inimest näinud, kuid minu vanaema on ka ise sellise inimesega kokku puutunud. See juhtus hilissügisel. Üks naine magas pargis muru peal ja oli väga jubeda näoga. Meelehärmi teevad ka läbielatud sõjad, sest paljude inimeste lähedased hukkusid sõdades. Selline asi meelest ära ei lähe ja seda räägitakse arvatavasti ikka põlvest põlve edasi.

Selleks, et kõik inimesed peaksid Eestit oma koduks, peab iga inimene selle tunde tekkimisele ka ise kaasa aitama. Kui mõni teisest rahvusest Eesti kodanik tahab, et ta end Eestis koduselt tunneks, peab ta ära õppima eesti keele. Ei saa ju end koduselt tunda, kui sind ümbritsevad inimesed ei mõista sind ja räägivad hoopis teises keeles. Kõige tähtsam on teiste inimestega arvestamine ja teistest hoolimine. Kodus hoolivad pereliikmed üksteisest ja kui inimene tunneb, et temast ei hoolita, ei saa ta end koduselt tunda.

Eesti võiks olla kümne aasta pärast kindlasti palju puhtam kui praegu. Suured poekotid võiksid olla ainult paberist, mitte kilest. Paberit võib kasutada joonistamiseks. Seda võib põletada ja paberkotte saab samuti korduvalt kasutada nagu kilekotte. Isegi kui paberkott maha visatakse, kõduneb see ajapikku ära. Viiekümne aasta pärast võiks Eestis olla kilekottides ainult leiva- ja saiatooted. Liha (nt hakkliha, värsked lihatükid) võiks olla pakitud plastist karpi, sest neid saab puhtaks pesta ja taaskasutada. Piimatooted võiksid kõik olla pakkides, mis on valmistatud kartongist. Kartongi võib ära põletada ja prügikast jääb sellevõrra tühjemaks. Piimatooteid tarbib inimene toiduainetest kõige rohkem. Prügikotte ei peaks nii palju ka tegema, sest leiva- ja saiakottidesse saab ka prügi panna! Saja aasta pärast võiks väga paljudel majadel olla katusel päikesepatarei, sest see toob jällegi kaasa suure kokkuhoiu ja loodus oleks puhtam. Eestis võiks olla rohkem looduskaitsealasid, sest see ei ole normaalne, kui

nii palju puid välismaale müüakse ja Eestisse ei jää peaaegu midagi. Kui nii edasi läheb, hakkavad eestlased oma puid varsti välismaalt tagasi ostma. Liiga palju kuivendatakse rabasid ja hävitatakse ilusaid looduskauneid kohti. Teised riigid hoiavad oma järelejäänud raba, aga eestlastele ei jää varsti midagi, kui kõik maha müüakse.

Eestis on nii palju inimesi ja kõigil on oma arvamus. Mõnede arvamus on sarnane, mõnede arvamus identne. Mõnel inimesel on võib-olla minuga sama arvamus. Eestis on väga palju head. Selle üle võime uhked olla. Meil on palju metsa. Paljud inimesed kahjuks ei oska meie metsast lugu pidada. Metsaalused on nagu väikesed prügilad. Inimesed ei taha maksta seda väikest rahasummat oma prügi äraviimise eest. Metsa viiakse isegi vanad külmikud ja pesumasinad. Sellest ma aru ei saa, miks nii tehakse. Kas loodus ei olegi siis tähtis või on inimene nii rumal, et ta ei mõtle isegi oma laste peale? Mis meile on antud ja meie hoolde usaldatud, seda tuleb ka hoida. Minu arvates kõige jubedam viis rikastumiseks on looduse hävitamine ja surnud looduse osadega rikastumine. Paljud inimesed peaksid oma teguviisi muutma ja loodust paremini hoidma. Kas tõesti raha on tähtsam kui sõber – loodus?

Millises Eestis ma tahan elada?

Kristel Kask
Abja Gümnaasium, IX klass

Eesti ei ole enam see, mis ta oli. Inimesed ei tea midagi oma maa ajaloost ega iidsetest tavadest. Maarjamaa nimi on kirjutatud meie vaarisade verega, kuid see ei lähe kellelegi korda, inimesed ei taha sellest midagi kuulda. Hiied on maha võetud, hiiekoja asemele kirikud ehitatud, sest nii tegid teised rahvad. Ei saa ju ometi Euroopast erineda! Tundub küll pisut hale, et metsarahvas kummardab kõrbejumalat, aga pole hullu, kuna varsti ei mäleta neid metsi enam keegi, neid polegi meile vaja. Samuti peaks kõik sood ja rabad ära kuivendama, teised maad saavad ju ka ilma nendeta hakkama. Taara on tänapäeva eestlaste jaoks vaid tühi pudel.

Tegelikult pole siiski kõik veel kadunud. On ju veel alles keel ja iseseisev riik, lipulegi pole veel kuldseid tähekesi juurde joonistatud. Paljud veel hoolivad kultuurist, üritades rahvuse eripära säilitada. Enamik rahvast aga ei lase ennast sellest kõigutada. Kui nii edasi läheb, ei ela me paarikümne aasta pärast Eestis. Keegi lihtsalt ei mäleta seda enam. Siis elame me lihtsalt Euroopa piiril. Noored rändavad ära parematele jahimaadele. Rahvas jääb aina vanemaks. Peagi segunevad eestlased siia rändavate võõramaalastega.

Mingil kahtlasel põhjusel meenutab kogu see liit midagi minevikust, isegi „punapassid" on ju tagasi. Erinevus seisneb ainult selles, et seekord võeti otsus vastu vabatahtlikult. Huvitav oleks teada, et millal Vabariik taas sureb, et siis mõnesaja aasta pärast taas sündida...

Üldiselt mul siiski pole midagi välismaalaste vastu, nemad on ju samuti inimesed ja vahel isegi väga toredad ja huvitavad. Ainuke asi, mis mind nende juures häirib, on see, et kui nad juba kavatsevad siia elama tulla, oleks ju üsna vastutulelik vähemalt meie keel ära õppida. Mitmes Eesti paigas ei saa enam ainult emakeelega hakkama ja see teeb natuke kurvaks. Riik võiks näha natuke rohkem vaeva eesti keele levitamisega. Ehk aitaks seegi päästa meid väljasuremisest.

Mina tahaksin elada Eestis, kus inimesed hoolivad oma maast, mitte ei ürita oma päritolu maha salata. Aasta, mil me praegu elame, on 10 220, mitte 2007. Tähtpäevad kalendris on küll õigetel päevadel, aga sündmus, mida tähistatakse, on võõras. Selleks, et ajalugu täielikult ei ununeks, tuleks õpetada rahvale rohkem kunagisi tavasid ja kombeid. Mitte et kõik inimesed peaksid käituma nagu muinaseestlased, vaid lihtsalt selleks, et pähetaotud valede asemel ka midagi ehedat teada saaksid.

Tulgu mis tuleb, aga Eesti jääb ikka minu koduks. Siin olen ma sündinud ja siin kavatsen ka surra. Minu riik ja kodu elab minus seni, kuni elan mina, et pärast mind kelleski teises uuesti sündida.

Millises Eestis ma tahan elada?

Jaak Joonas Keldoja
Tartu Forseliuse Gümnaasium, IV klass

Eestis on palju rabasid ja rabad on väga huvitavad, lahedad ja toredad. Tore, et rabadele on tehtud laudteed, mille peal on mõnus käia. Mõnikord on kuhugi laudtee äärde tehtud isegi vaatetornid. Vaatetornidest on väga huvitav kaugele vaadata. Mõnele poole on tehtud ka suur lõkkeplats, mis on väga hea, sest kui see oleks väike, siis ei saaks seal lõket väga hästi teha, ja sellest oleks kahju. Eesti võib rabade üle küll uhkust tunda. Eesti võiks olla üldse uhke selle üle, et me ikka omaette riik oleme.

Mulle ei meeldi see, et sinna, kus ma elan, ehitati akna taha, 12 meetri kaugusele minu korterist, teine maja. Ma sain sellest alles siis teada, kui aeg protestimiseks oli juba möödas.

Mulle ei meeldi kohe üldse see, et enamik koeraomanikke käib oma koeraga jalutamas ja kui koerad kakavad muru peale, siis koeraomanikud ei viitsi koera kakat ära koristada, ja mina mõnikord ei pane tähele ja astun hunnikusse sisse. Näiteks ma läksin esimesel jõulupühal oma perega surnuaeda ja leidsin tee pealt 6 sellist hunnikut (kodust surnuaeda on umbes 2 km).

Et Eestis oleks parem elada, ei viska ma näiteks igasugust prügi maha ja patareid viin ma ikka patareide prügikasti ja paberi paberikonteinerisse. Ma teataks, kui kuskil oleks näiteks asfaldis mõni auk või mingi ohtlik asi oleks ripakil. Näiteks, kui mõne maja katus on lahti, teataks ma heakorratelefonil. Ma ei viska kunagi metsa alla prügi.

Mu isal on mets ja selle metsa eest peab hoolitsema ja mina aitan oma isal metsa eest hoolitseda ja me ei lase metsal võsa täis kasvada, vaid me lähme metsa ja koristame selle võsa sealt ära. Mõnikord on ikka mõni puu maha kukkunud või näiteks on mõnel puul latv ära murdunud. Kui metsas on võsa, siis me raiume selle maha, kogume ühte hunnikusse ja põletame ära. Kui suur puu on maha kukkunud, siis me tavaliselt lõikame selle pakkudeks, paneme riita ja kunagi hiljem tuleme traktoriga sellele riidale järele ja viime koju.

Eestisse sunnib mind jääma see, et ma olen siin sündinud ja eesti keel on mul juba suus. Ma saan siin Eestis hästi inimestega läbi ja mul on palju sõpru, aga kui ma välismaale lähen elama või raha teenima, tekivad mul sinna ka muidugi sõbrad, aga neid ei ole tõenäoliselt nii palju, kui mul on siin Eestis. Kui ma lähen välismaale õppima või raha teenima, pean selle rahva kombeid õppima ja selle maa keele hästi selgeks saama, aga kunagi tahan tulla Eestisse tagasi.

Et kõik siin elavad inimesed peaksid Eestit oma koduks, peaks Eesti riik kõik tänavad puhtaks tegema ja majade juurde rohkem prügikaste panema ja nii korraldama, et prügiauto ikka tihedalt käiks prügikaste tühjendamas. Arstid, politseinikud ja tuletõrjujad võiksid normaalselt palka saada, sest nende töö on ju väga tähtis. Kui neid ei oleks, siis kahaneks inimeste arv Eestis veelgi.

Eesti võiks olla ka 50 aasta pärast ilus, puhas ja rahulik.

Missugune võiks Eesti olla 10, 50, 100 aasta pärast?

Pille Kokk
Tartu Veeriku Kool, IX klass

Karl Marx ja Friedrich Engels avaldasid aastal 1848 „Kommunistliku partei manifesti". See oli tegevusjuhis kommunistidele ja sotsialistidele, kuidas luua ideaalset ühiskonda – kommunismi, kus puuduksid nii klassid kui riik. Mulle tundub õõvastav, et manifestis on üksteist korda kasutatud sõna 'utoopia'. Äkki sellepärast, et ma olen väikerahva liige, keda mitu korda on üritatud liita suurriigi külge ja mida on proovitud võõrast rahvusest inimeste sissetoomisega välja suretada. Oma riiki ja kodumaad on igal indiviidil vaja ja selle äravõtmine, et tekiks üks võõra nime ja võõra hümniga suur ühiskond, kus kõik saaksid rahumeeli koos elada, on nonsenss. Rahu saabub maailma siis, kui kõik õpivad teisi ja iseennast aktsepteerima just sellistena, nagu nad on. Erinevuste üle tuleks uhke olla, mitte üritada neid kõrvaldada, sest kui kõik oleksid riigita, klassita, isiksuseta, siis kuidas nende vahel vahet teha?

Eestis on palju isiksusi. Indrek Treufeldt mainis ühes oma intervjuus: „Eestis on side ja ühtekuuluvus. Et kõik on nagu ühteviisi kiiksuga." Ja see ühtne kiiks viib meid edasi. Kui uskuda jutte, et eestlased on väiklased ja isekad ning pidevalt otsivad uusi võimalusi, kuidas teistele ära teha, siis ei saa samal ajal uskuda ka Balti ketti, Laulvasse revolutsiooni või muistsesse vabadusvõitlusesse. Ma armastan oma kaasmaalasi. Mitte nagu armastatakse šokolaadi või jäätist, kiirust või koeri, ma armastan neid nagu ma armastan Eestit, sest nemad ongi Eesti.

Ja selle armastuse pärast ongi raske vaadata mõningaid asju, mis Eestis toimub. See ei ole see, mida ma soovin oma kodumaale.

Viimase 6 aastaga on Sotsiaalministeeriumile eraldatav protsent riigieelarvest vähenenud ligi kakskorda. Kas see tähendab, et me ei hooli enam oma vaestest, invaliididest ja haigetest? Nemad on eestlased nagu meiegi ja riigi kohus on aidata neid, kes ennast ei suuda aidata. Tsiteerides Pearl S. Bucki: „Tsivilisatsiooni test on see, kuidas ta hoolitseb oma abitute liikmete eest." Kas me oleme nii sügaval kapitalistliku maailma haardes, et oleme nõus nõrgemad maha jätma, et edasi jõuda? Kõrgemale, kaugemale ja kiiremini. Aga kelle kulul?

Eesti majandus on iseseisvumisest saati tõusuteel olnud ja nüüd üritatakse saada viieteistkümne Euroopa rikkama riigi sekka. See ei ole võimatu, senikaua kuni me panustame tulevikualale – kõrgtehnoloogiale. Skype ei ole ainuke asi, mille üle uhke olla. Näiteks Tartu Ülikooli teadlane Mart Ustav koostöös Soome firma FitBioTech'iga otsib vaktsiini HIV-ile, mida nimetatakse 20. sajandi katkuks. Tartu Ülikooli finantseerivad suured ettevõtted otsingutes leiutada uus materjal, millega katta plasmatelereid.

Et Eesti edaspidi sama edukas oleks, tuleb keskenduda eestlaste tarkusele. Praegu toimub nn ajude väljajooks, nagu toimus ka NSVL-is, kui targemad ja andekamad jooksid Ameerikasse, et oma unistusi taga ajada. Arstid lähevad Rootsi, parimad teadlased töötavad välismaal, isegi bussijuhtide paremik kipub üle lahe Soome tööle. Et seda peatada, peab inimestele pakkuma midagi, mis ajendaks neid siia jääma – õiglast tasu. Raha paneb rattad käima ja maailma pöörlema. Ilma selleta ei saa rajada tingimusi inimeste arenguks. Seega Eesti üheks eesmärgiks järgmiseks 10, 50, 100 aasta jooksul peaks olema selle raha hankimine. Raha teeb raha. Üks hea investeering võib viia terve väikeriigi tõusuteele. Me otsime pidevalt oma Nokiat, meedias räägitakse sellest pidevalt, iga kuu on selleks midagi uut, aga meil on oma Nokia juba olemas – tarkus. Me lihtsalt ei oska seda õigesti kasutada ja laseme sel kummikuid toota, nagu tegi kunagi Nokia, enne kui taipas, et kõrgtehnoloogia on õigem suund.

Aga kuidas jõuda sellise harmooniani riigis, kus iga uus valitsus mängib omal viisil ja lõpptulemuseks on kakofoonia, mis teeb kõrvadele valu ja paneb hinge kripeldama. Solidaarsus viib võiduni. Sotsiaaldemokraadid on teistsugusel arvamusel kui Reformierakond ja Rohelised tahavad Keskerakonna reklaamplakatid maha põletada, kuigi see ei oleks loodusesõbralik tegu ja kogu selles segaduses ei

märka keegi, et me ei ole vaenlased, vaid vennad. Me tahame ühist asja – Eesti edu ja eestluse säilimist, aga me ei ole veel õppinud sõbralikult mänguasju jagama. Hiljuti sai Reformierakond suure valimisvõidu ja rahvas näitas Andrus Ansipile, et neil on temasse usku. Äkki see näitab tuulte muutumist riigis. Valimised on demokraatlikus riigis kõige tähtsam sündmus ja seekordsed valimised näitasid, et suur osa rahvast on ühel meelel selles osas, keda nad tahaksid näha riiki juhtimas. Paistab, et eestlased on õppinud taas käest kinni hoidma ja loodavad helgemat tulevikku.

Tulevaks kümneks aastaks tehakse juba plaane, praegu juhtpositsioonidel olevad inimesed selleks ajaks ilmselt kusagile ei kao. Aga mis saab 50 aasta pärast? Tuleb peale täiesti uus põlvkond teistsuguseid inimesi ja kas me saame kindlad olla, et nende huvid kattuvad Eesti omadega või üritavad nad Eestit vormida mõne teise maa näo järgi, uueks Luksemburgiks ehk? Vanemad on alati pidanud uut põlvkonda rikutuks, aga seekord tundub asi palju hullem kui kõik Gunnar Grapsi või biitlite fännamised ja hipiliikumine kokku. Kõik on muidugi tuttavad pressis pidevalt kajastatavate hirmulugudega sellest, kuidas 13-aastased lapsed pidudel amfetamiini kasutavad ja peale kaasõpilaste ka veel loomi piinavad. Suurim probleem on see, et enamik neist ei ole lihtsalt hirmulood – see on reaalsus. Ei mingit paisutamist või liialdamist, elu ongi nii jube. Lapsed on kaotamas oma humaansust ja täiskasvanud ei tea, mis toimub või mida teha. Kas Eesti riik on üldse olemas 100 aasta pärast? Kas me peame vastu või hävitame end seestpoolt?

Heli Lääts laulis kunagi: „Ei me ette tea, mis elu meil tuua võib, kuid ometi see, mis peab, tuleb kindlalt kõik." Ja nüüd peame me üles näitama samasugust pimedat usku nagu selles laulus. Me peame uskuma eestlastesse, oma naabritesse, et kõik saab korda, et eestlus elab edasi Eesti riigiga ja et noorus võtab end kokku, nagu ta on seda teinud nii mitu põlvkonda järjest.

See, mille eest on need pikad aastasajad võideldud, on eestluse püsimine. Selleks on vaja olnud teha palju kompromisse ja nende tegemiste käigus on natukene eestlusest kaduma läinud, aga kui me

ajaga kaasa ei liiguks ja jääkski triibuliste seelikutega oma hapukapsast sööma, oleks meie väljasuremine ainult aja küsimus. Traditsioonid on head ja vajalikud, aga ellujäämise nimel ei saa nad olla osa igapäevarutiinist. Nagu seen elab sümbioosis puuga, peame ka meie elama sümbioosis Euroopaga. Me saame Euroopa Liidult toetusrahasid ja nõuandeid majanduse arendamiseks. Aga mida me oleme neile tagasi andnud? Puu elab seenega rahulikus sümbioosis, sest neil on mõlemal üksteisele midagi pakkuda. Me peame leidma oma niši maailmas ja ennast teostama, auahnus ja ambitsioonid viivad edasi. Seen on väga sobilik metafoor Eesti jaoks. Mitte täiesti taim, ei sobi ka ta loomade hulka, ta on täielikult omaette rühmas. Me ei tunne, et sobiksime Ida-Euroopasse, aga Kesk-Euroopas ka ennast väga koduselt ei tunne. Selline ebakindlus sunnib meid ennast tõestama, annab tõuke millegi saavutamiseks. 50 aasta pärast võime me oma koha leida ja sellesse mugavalt sisse asuda, senikaua aga on hea, et me jätkuvalt ennast arendame ja paremaks muuta tahame – loorberitel puhkamist ei ole me veel ära teeninud.

Ma armastan mobiiltelefone. Mulle meeldib üldse tehnika, isegi nii palju, et kui ma tahaks igavesti elada, siis see ei oleks sellepärast, et ma kardan surma, vaid ma olen uudishimulik ja tahan teada, mis edasi saab. Aga mobiiltelefonid meeldivad mulle muudel põhjustel. Nad lähendavad inimesi üle mõeldamatult pikkade kauguste. Kui keegi kõnnib üksi linnas ringi, siis tal ei ole muud vaja teha, kui mobiiltelefoni ettemääratul viisil kasutada ja ta võib juba koos kaaslasega ringi kõndida. 100 aasta pärast võiks Eesti olla selline, et igal eestlasel on kõik kaasmaalased mobiiltelefonis kontaktide nimekirjas olemas. Kõik, kes tänaval vastu tulevad, on tuttavad ja tervitavad üksteist. Me oleme maailma mastaabis väga väike rahvus. Ei ole mõtet üksi istuda ja jalgu kõlgutada igavusest, me peaksime olema väljas, üksteisel kätt surumas ja naeratamas. Rahvuslik uhkus tõstab pead siis, kui sportlane saab medalikoha või keegi Eesti perekonnanimega lööb maailmas laineid. Aga me peaksime olema uhked iga eestlase üle, ka iseenda. Meie esivanemad said hakkama võimatuga ja saavutasid iseseisvuse sellise suurriigi nagu seda on Venemaa vastu

sõdides. Ainuüksi sellepärast peaks igat eestlast õnnitlema nende esivanemate vapruse eest ja kui kord selline kiitus nende peale langeb, küll nad siis tahavad ka Eesti tegemistes rohkem kaasa lüüa ja koos paremat tulevikku ehitada.

Eesti võiks 10, 50, 100 aasta pärast olla kaunis ja lokkav. Ma usun paremasse tulevikku, nüüd on aeg, et kõik hakkaksid seda uskuma.

Millises Eestis ma tahan elada? Ehk lugu muinasjutu Eestimaast

Kristiine Kurema
Paide Gümnaasium, IX klass

„Mitme maa ja mere taga...", nii algavad peaaegu et kõik tuntud muinasjutud. Elu on omamoodi muinasjutt, meie maa on omamoodi imedemaa. Ma lõpetaks muinasjuttude alguslause järgnevalt: „...asub Eestimaa." Mis siin ikka uhkustada ja ennast võõraste sulgedega ehtida. Pole meil ju mägesid ega merd, on vaid künkad ja järved. Eestlase elu kulgeb Eestimaal, mis asub mitme künka ja järve peal.

Et lugu oleks täiuslik, peab leiduma süžee. Ühesõnaga miski, mis kutsuks lugema muinasjuttu pealkirjaga „Eestimaa". Aga ärge muretsege, sest meie, eestlased, oleme piisavalt intrigeerivad ühe muinasjutu jaoks. Muinasjutus peab olema lumivalguke, üks tõeliselt õilis, katsumusterohke eluga, piltilus peategelane, ning sellisena tahangi kujutada meid endid ehk eestlasi. Kui peategelane valitud, siis asume loo kallale.

Tavaliselt on peategelasel midagi, mida teistel ei ole. Ja siis on ihneid, kurje ning võimukaid inimesi, kes oma edu nimel on nõus teistest piltlikult öeldes üle sõitma. Meie pärand põhjustab seda, et oleme ahvatluseks teistele, eelkõige idanaaber Venemaale. Pärandi all pean silmas maad, mis esivanemad meile pärandasid. Meie geograafiline asetus on soodne. Aastate eest vallutatigi meid ju selleks, et saada pääsu merele ja sealt juba suurde ilma. Ei saa väita, et see siiamaani kedagi ei ahvatle. Tänapäeva ühiskonnas lihtsalt aetakse asju diplomaatiliselt. Poliitika on tarkade mängumaa, kus kahurite ja füüsise asemel loeb mõistus ja IQ-tase.

Minevikust tuleb õppida. Tuleb õppida usaldama, kuid ka kahtlema. Ma usun, et Venemaa ei ole tänases Eestis suurim hirm, kuid kurja võõrasemana meenutavad seda maad kindlasti veel mitmed põlvkonnad pärast meidki. Arvan, et Venemaa on pigem minevikust pärit paranoiline hirm, kuigi tuleb tunnistada, et teatud oht on ole-

mas. Me ei saa muuta seda, mis on olnud, samas on meil suurepärane võimalus kindlustada tulevik ja mängida tarka poliitikamalet, kus iga nupuliigutus on arukalt läbi mõeldud.

Õnneliku lõpplahenduse saavutamiseks ei piisa ainult meie olemasolust. Me vajame oma seitset põialpoissi. Kasutangi juhust nende tutvustamiseks. Arusaamatuste vältimiseks mainin ära, et need seitse vennikest avalduvad iseloomuomadustena. Saage tuttavaks: Tarkus, Sitkus, Kavalus, Lootus, Armastus, Kindlameelsus, Suurelt mõtlemine.

Ilma tarkuseta ei lase keegi meid üle eluläve. Ühiskond soosib tarku inimesi ja riik propageerib üli- ja kutsehariduskoole ning üldse kõikvõimalikke õppeasutusi. Peaasi, et noored tahaksid õppida, ja mis veel olulisem, et nad ka omandaksid selle õpitu. Leian, et Eestimaa võimaldab maailma tasemel haridust. Miks siis mitte minna ja võtta see pakutu vastu. Eesti haritud inimesed on ka maailmas nime teinud. Eestlaste loodud on Skype, poliitikud hiilgavad oma teadmistega teadagi siis poliitikamaailmas, mis ei piirdu eestlastel ammu enam meie lähiriikide diplomaatiaga, vaid tõesti juba terve maailmaga.

Suurelt mõtlemine on üks tähtsamaid oskusi, mis elus edasi viib. Öeldakse, et unistada tuleb raha peale mõtlemata. Mida hulljulgemad unistused, seda kaugemal on eesmärgid ning seega läheb vaja ka rohkem püsivust ja tahet unistuste realiseerimiseks. Eestlased on alati tahtnud olla omaette ja valitseda ise oma maad. Minu vanemate nooruspõlves oli see kohe väga suur unistus, millesse paljudel puudus usk. Õnneks on piisavalt leidunud neid eestimeelseid inimesi, kellel on olnud nii Lootust ja Sitkust. Need iseloomuomadused aitavad suuri mõtteid ellu viia.

Sitkus väljendub meie töökuses. Eestlased on alati püüelnud millegi poole ja teevad seda siiani. Nii ongi õige. Oli aegu, mil töötasime vabaks saamise nimel, nüüd on aeg, mil töötame „suureks saamise" eesmärgil ja võib öelda, et on ka aeg, mil peame rabelema hoidmaks seda, mis on aastaid meile kuulunud. Ma ei pea silmas mitte ainult maad, vaid ka rahvakultuuri: rahvalaule, luulet, vanasõnu... Vaevalt, et keegi neid meilt ära võtab, aga me ise võime need oma lõputus

rabelemises ära kaotada. Leian, et rahvas ilma minevikupärandita ei saa olla suurrahvas.

Viimaks tuleb mängu Lootus, mida ei tohi mitte kunagi kaotada. Ajalugu on muutlik. Tahame või ei, ükski olukord ei kesta igavesti, juba maailma moderniseerimine nõuab uusi suundi ja valikuid, aga tuleb loota, et elu läheb paremaks. Tuleb loota, et kodumaa-armastusel on koht ka tuleviku eestlaste südames. Loodame, et kindel siht ja töökus pole võõrad ka tulevikus, sest kui meie ise ei tee, siis olgem ausad, ei hakka ka keegi teine meie eest eestlaslikult seda maad haldama.

Tegelikult on veel üks omadus. Nimetaksin selle Sinisilmsuseks. Mõnikord on teatud probleemide mittenägemine tahtlik, teinekord usutakse kõike head, mida räägitakse, ilma üle kontrollimata. Tahan pöörata tähelepanu praegustele aktuaalsetele probleemidele. Arstiabi vähene kättesaadavus, kallid ravimid, väikesed palgad, pensionid, politseinike, arstide, tuletõrjujate vähesus, vananev õpetajaskond, remontimata haridusasutused, ebaökoloogiline loodushoid, ja nii võiks jätkatagi. Taoline loetelu kõlas hiljuti meedias ka, aga selles kontekstis lubati kõik need asjad imeväel paremaks muuta. Ma tahan öelda, et need, kes otseselt teatud aladega ei tegele, pole teadlikud probleemidest enne, kui selle ala inimesed kõva häält tegema hakkavad või siis valimiste eel. Tavaliselt ollakse nende teemade koha pealt üsna vait. Igaüks ajab omi asju. Ma tean, et kõigel on oma hea ja halb pool. Ühelt poolt on need probleemid täiesti olemas ja olles noor riik, on meil ka noori maailmaparandajaid, kes samuti alles õpivad seda ametit, aga teiselt poolt ei tohiks lasta negatiivsel olukorral minna üle taluvuspiiri. Muidugi võime oodata abi ja õpetussõnu vanematelt ja targematelt, aga alustada tuleb ju alati iseendast. Ehk siit küsimus, mida saame meie, eestlased, ise ära teha, loomaks oma muinasjutu Eestimaa?

Igal printsessil on oma prints valgel hobusel. Olgugi kas või ainult roosa unistuse näol, aga vähemalt on. Meie prints kannab nime Euroopa Liit. Kas just valgel hobusel või mitte, kuid omamoodi päästerõngana mõjub niivõrd suure ja võimuka liiduga kokkukuulumine küll. Kindlasti on meil Euroopa Liidu suhtes ka teatud kohustusi,

kuid teiste riikidega võrreldes väikese ja noore riigina vajame teatud kaitset. Olgu see siis kaitse Venemaa, minevikust pärit hirmude või lolluste eest, mida kõik väikesed lapsed armastavad teha. Ja ega meiegi ei saa noore riigina jätta oma sarvi maha jooksmata, kuid üks suur ja tark abimees kulub nende vigade lappimiseks ära küll. Ka Ümera Ülo kuulutas „Õnne 13" esimesele maile 2006. aastal eelnenud saates, et selle päeva tulekuga muutub rohi rohelisemaks ja taevas sinisemaks. Isegi lehmad pidavat euroopalikuks muutuma.

Muinasjutu Eestimaa on lugu, mis ei ootagi oma lõppu, vaid pigem igavest kestvust. Ta ootab oma elanikke ikka tagasi ning soovib pakkuda kaasaegset elu puhteestlaslikul toidulaual, kust kõigil on midagi ammutada. Jääb üle loota, et meie printsess ja prints elavad elu lõpuni koos oma seitsme põialpoisiga ning põnevuse lisamiseks käib kuri võõrasema oma kadestamisväärse naabri pärandust kiikamas. Usun, et saame hakkama ka oma reaalse Eesti eluga, sest muinasjutud – need pole elamiseks.

Missuguses Eestis ma tahan elada?*

Grete Helena Kütt
Rocca al Mare Kool, IV klass

Olen tihti mõelnud, et kuidas olen sattunud elama siia väikesesse Eestisse, kuigi maailmas on nii palju riike. Miks ma ei sündinud näiteks Indias, Hispaanias või hoopis Ameerikas? Aga miks mul ongi vaja minna kuhugi suurde riiki, kui olen sündinud nii mõnusal maal nagu Eesti. Tõsi küll, igal riigil on oma plussid ja miinused, kuid mind hoiab kõige enam oma kodumaal siinne imeline loodus.

Eesti üks suurim aare on loodus, mis ei ole mitte ainult imeline, vaid ka mitmekülgne. Me oleme Euroopas 4. kohal metsa pindala poolest, kuid mets muudab riigi ilusaks ainult siis, kui ta on puhas. Olen näinud küll, kuidas tublid koristajad toovad metsa alt prügi ära, aga pahatihti jäetakse see kott tee kõrvale, kus metssiga tuleb ja selle katki rebib... Näiteks Põhja-Norra mägedes on väga puhtad metsad. Ilmselt sealsed inimesed ei viskagi metsa alla prahti. Meie, eestlased, võiksime ka sellised olla või kui ka midagi jääb kahe silma vahele, siis järgmine inimene võiks selle üles korjata. Siis oleks inimestel hea olla ja ka taimedel ja loomadel mõnus metsas edasi kasvada. Eestlasi kiidetakse küll oma töökuse ja korraarmastuse poolest, kaunistatakse ja korrastatakse oma kodu, kuid kodu mõiste piirdub meil pahatihti oma isikliku eluasemega. Tahaksin, et mõisted kodu ja kodumaa oleksid inimesele samatähenduslikud. Nagu ei visata prahti oma koduõuele, ei viida seda ka metsa alla, sest kõik Eestimaa metsad, jõed ja järved on minu kodu. Minu õnn on see, et olen üles kasvanud vabas Eestis ja tunnetan kogu Eestimaad MINU koduna ja seepärast ei tule mul pähegi loodust risustada, prahti maha loopida või veel hullem – midagi varastada. Oma kodus ma ju nii ei tee!

Kui metsas jalutada, siis tihti jääb teele ette mõni kaevik ja see tuletab mulle meelde meie Eestimaa uhket minevikku, kui meie esivanemad andsid oma elu, et meie saaksime elada vabas Eestis ja nagu

* I preemia

näha, usk sellesse aitaski saada tahetud vabadust. Kokku 38 aastat on eestlane saanud nautida seda, millest unistasid meie vanavanavana... jne -vanemad – iseseisvust. Eestis on säilinud ka palju asju vanast ajast, mida säilitatakse muuseumites. Muuseumis on alati põnev käia, eriti meeldivad mulle ajaloo- ja loodusmuuseumid. Näiteks käisime klassiga Mahtra külas, kus oli väga põnev muuseum ja seal räägiti Mahtra sõjast ning näidati meie esivanemate toimetusi piltide abil. Selline pilguheit minevikku tuletab meelde meie esivanemate püüdlusi ja seda, et praeguses vabas Eestis elades peame alati tahtma talle parimat.

Mind teevad murelikuks Eesti suhted meie suure naabri Venemaaga, kellega läbi ajaloo on meil läbisaamine olnud keeruline. Lisaks naabrusele Venemaaga elab Eestis palju venelasi ja seetõttu arvan ma, et on mõttekas nendega sõbralikult läbi saada. Ja isegi, kui keegi peab Venemaad meie vaenlaseks, võiks mõelda Oscar Wilde'le, kes on öelnud: „Andke alati andeks oma vaenlastele – miski ei aja neid rohkem närvi!" Tahaksin, et Eesti saaks hästi läbi kõigi maailma maadega ja mina võiksin julgelt igasse riiki reisida.

Kui mõelda, et näiteks soomlased ei peagi välismaale reisima, neil on endil nii suur riik, et sedagi peab uurima terve eluaja, siis tegelikult on Eestiga sama lugu. Eestimaal on nii palju avastamist, et sellel suvel (2007) plaanin minagi minna Eestit avastama. Kui keegi arvab, et Eesti on väike, siis ta eksib rängalt, sest enda jaoks on avastamiseks uusi kohti nii metsades kui ka maakohtades lõputult palju. Selle üle me peaksime olema väga uhked, et nii väike maa on samas ka nii suur.

Vaatamata sellele, et Eestis on ilus loodus, elab meil kõige rohkem inimesi ju ikkagi linnas, eriti Tallinnas. Linnaelul on loomulikult ka omad eelised. Pood on kodu lähedal, kooli jõuab jalgsigi minna ja bussipeatus, kust väljuvad igasse ilmakaarde sõitvad bussid, on koduukse ees. Kõige parem, kui on suvila, kuhu minna suvel, et nautida värsket õhku ja linnulaulu. Linna suurim viga ongi autod, mis saastavad õhku, kuid ega linna ilma autodeta ei olekski. Minu arvates on linna suurim pluss ühistransport, sest sinna mahub palju inimesi

sisse ja kogu selle rahvamassi peale on ainult 1 õhusaastaja. Pealegi käivad nad veel nii tihti. Kui esimese bussi peale ei jõua, siis viie minuti pärast saad järgmisele, kuid väljaspool linna on bussiliiklus väga hõre. Minagi elan Tallinnast väljas Väänas. Koolis käin Tallinnas, muusikakoolis aga Tabasalus. Kooliminekuks mul sobivat bussiaega ei ole, õnneks käib ema autoga linna tööle, seega on mul võimalus temaga koos kooli jõuda. Ka koolist muusikakooli jõudmine on seotud suurte raskustega, kuna busse sobival ajal ei käi. Õnneks saab ühe koolikaaslase ema meid koos muusikakooli viia.

Aga minu süda ihkab elada päris maal, kaugel linnamelust ja põrisevatest autodest, sest nagu Väike Prints ütles: „Inimesed trügivad kiirrongidesse, kuid nad ei tea enam, mida nad otsivad. Siis nad rabelevad ja tormavad ringi... See ei tasu vaeva."

Oma vanavanemate juures Võrumaal Urvastes tunnen, et siin on minu õige koht. Milline loodus! Millised vaated! Kui armsad ja lahked inimesed! Samas näen, kui raske on neil seal eluga toime tulla. Poodi pole kümnete kilomeetrite raadiuses, busse ei käi üldse ja tööl käia pole inimestel kusagil. Süüakse seda, mis kasvab oma aias või laudas. Mul oli nii kahju oma heast sõbrast Mariist, kelle eluunistus oli saada korvpalluriks. Tema treener ütles, et ta on korvpalluriks loodud. Ta elas sealsamas Urvastes, aga trennis käis Võrus. Oli ainult üks buss, millega ta sai trenni minna. Kuid siis võeti see buss liinilt maha ning tal polnud võimalik enam trennis käia ja ta eluunistus purunes. Praegu õpib Marii juba Itaalias ja karta on, et Urvastesse, kus puuduvad võimalused sportimiseks ja muuks enesearenduseks, ta enam tagasi ei tule.

Mu täditütar Maarja on ainus noor inimene Urvastes Kirikuküllas, kuhu on jäänud 30 elanikku (I EV ajal oli seal elanikke peaaegu pool tuhat). Ta on uhke selle üle, et elab talus, kus on tema esivanemad elanud 18. sajandist saati. Nüüd lõpetas ta kooli ja tal pole mitte mingit võimalust kodukohast tööd leida. Samas ta tahab oma kodus edasi elada. Ka bussiliiklust, mille abil ta saaks kaugemal käia, ei ole. Seepärast peab ta arvatavasti lahkuma oma kodust, kus ta on mööda saatnud oma 21 eluaastat ja linnaelust ta suuremat midagi ei tea.

Maakohtade suurim puudus on ettevõtted ja firmad, kus inimesed saaksid töötada. Töökohtade olemasolul läheks rohkem noori elama maale, sest siis oleks neil koht, kus tööl käia. Tegelikult on küll selliseid vanu talle ja maju, kus peaks ainult uue katuse peale panema ning olekski maja, pood või hoopis vabrik valmis. Ma tahaksin, et inimene, kes on oma kodu maale rajanud või maal üles kasvanud, ei peaks seda lugema puuduseks ega õnnetuseks, vaid saaks end pidada õnnelikuks inimeseks, kes elab väärikat elu. Unistan sellest, et ka maalapsed saaksid käia sporditrennides, muusikakoolis, kunstiringides ja tantsimist õppimas. Praegu on see enamikul maalastel vaid helesinine unistus, kas võimaluste või rahapuuduse tõttu. Rääkimata meelelahutustest: käia kinos, kohvikus… Tegelikult on ju küll kuskil lähedal mõni linn või asula, kus saaks aega veetmas käia, aga jälle jõuame välja ühistranspordini, mida maakohtades üldse pole. Minagi püüan oma vanematele „auku pähe rääkida", et läheksime Urvastesse elama. Nemad vastavad, et siis sa ei saaks ju käia muusikakoolis, õppida prantsuse keelt ja vanematel poleks tööd… Ja tegelikult on neil ju õigus! Samas ei saa ma oma huvialadest loobuda. Maalastel on aga jällegi see õnn, et nad elavad nii heas keskkonnas, kus inimesed on lahked, autod ei saasta õhku, metsloomi näed oma koduaknast, sööd kodusküpsetatud leiba…

Oma kodus ja oma kodumaal tahab inimene tunda end turvaliselt, aga turvalisus on teema, millest eesti inimene kindlasti alles unistab. Palju raha läheb selle peale, et võtta koer, ehitada kõrgeid aedu ja palgata turvateenistus valvamaks oma vara. Tänaval kõndides peame käekoti tugevalt kaenla alla suruma, et seda keegi ära ei näppaks. Autod tahame parkida valvega parklasse, et keegi seda lahti ei muugiks. Samas kuulan kadedusega oma tuttava Marie juttu, kes õpib Šveitsis, kuidas sealsed inimesed maksavad vabatahtlikult parkimisraha, kuna nad tahavad oma riiki toetada, sest neile meeldib seal elada. Šveitsi kohvikus sattus ta teiste naerualuseks, kui ta tualetti käekoti kaasa võttis, sest kartis, et see varastatakse ära. Šveitslastel ei tule pähegi, et käekotti ei või vedelema jätta ja oma asju peab pingsalt valvama. Šveits on sama väike kui Eesti, kuid sellegipoolest on sealsete

inimeste suhtumine oma riiki hoopis teistsugune kui meil. Nad hoiavad ja armastavad oma maad, sest kogu Šveits on inimsõbralik ja elamiskõlblik. Minu tuttav elab ka väikeses mägikülas, aga Šveitsis pole vahet, kas sa elad väikeses külas või pealinnas, sest elutingimused on igal pool samad. Bussid ja rongid käivad kõikjal ja nendega saab minna ükskõik kuhu ja millal. Seal peres, kus mu tuttav elab, on ka pere peale ainult üks auto, sest neil pole rohkemaks vajadust. Ühistranspordiga saab palju keskkonnasäästlikumalt tööle sõita. Jah, ka sellepärast, et õhku ei saastataks nii palju, sõidavad šveitslased ühistranspordiga. Oma kodumaa keskkonnast lugupidamise märgiks söövad nad ainult kas enda või naabri kasvatatud toitu. Külades on Coca-Cola automaatide asemel piimaautomaadid!!! Mina unistaksin kas või sellestki, et Eestimaa külades taastuks maaelu kui eluviis. Inimesed peaksid loomi, kasvataksid vilja jne. Minu vanaisagi pidas paari lehma, kuid enam ta seda teha ei saa, kuna piimaauto ei tule enam paari lehma pärast sinu juurde, sest meiereisid on üha vähemaks jäänud ja lähikonnas pole enam kuhugi piima viia. Just sellepärast ongi Eestis lehmapidajaid vähe ja teeäärtes seisavad sammaldunud piimapukid kui mälestusmärgid kunagisest loomapidamisest. Samas oleks väga tore, kui igas külas oleks meierei, kus toodetaks juustu, kohupiima jms, mis seejärel müüki viiakse. Inimesed elaksid siis palju tervislikumat elu ja keegi ei saaks öelda, et see ei ole hea toit, sest oma tehtud on kõige parem. Miks ei tehta uusi meiereisid või vanu uuteks? Sellepärast, et kui sa midagigi tahad teha, pead läbi käima pika tee, kõik peab ju vastama euronõuetele. Olen märganud poelettidel uut kohukesesorti, mis tähendab seda, et jälle on keegi saanud euronõuetega ühele poole. Minule maitseb lehmapiim, kuid tean, et paljudele ei maitse, kuna oleme harjunud oma 2,5% piimaga. Kui aga kõik jooksid lehmapiima, siis jõuaksime ka varsti arvamusele, et lehmapiim on hea nii tervisele kui ka keskkonnale.

Oleks väga tore, kui meierei kõrval oleks ka väike pagaritööstus. Olen tihti mõelnud, et miks pean ma igal pool sööma seda ühte ja sama saia või leiba. Vahva oleks, kui saaksin Urvastes süüa Urvaste leiba ja Hiiumaal Hiiumaa saia. Antslas on küll üks väike pagaritööstus,

kuid sinna ei jätku töölisi. Ettevõtte suurim mure ongi töötajad. Kui seal käiks buss nii, et inimesed saaksid sõita natuke oma kodukohast kaugemale tööle, töötaks see pagaritööstus nagu kellavärk ja usun, et sinna tahaks päris palju inimesi minna, kuna pagari töö on ju huvitav.

Eesti niigi viletsa ühistranspordi puudus on tema ebapüsivus. Pannakse üks bussiliin tööle, kuid poole aasta pärast avastatakse, et see on majanduslikult ebatasuv ja bussiliin suletakse. Kuidas aga inimene saab oma eluplaane teha, panna lapsi kooli või muuta oma elukohta, kui ta ei tea, kas tal seal mõne aja pärast liikumisvõimalusi on või mitte.

Mulle meeldivad populaarse laulu sõnad: „Oo, Eestimaa, kuni su küla elab, elad sina ka…" Arvan, et selline riik, kus inimväärset elu elavad ainult pealinnas elavad inimesed, ei saa end õnnelikuks maaks pidada. Aga mina unistan ja tahan, et KOGU Eesti oleks õnnelik maa. Maa, kus ükski elanik ei peaks millestki puudust tundma seetõttu, et on sattunud „vales" kohas elama. Maa, kus igal lapsel on võrdne võimalus kasvada harituks, ausaks ja oma kodumaad armastavaks inimeseks.

Mille üle on eestlastel põhjust olla uhke?

Kristiina Piirjõe
Rakvere Õhtukeskkool, VII klass

mu inimesed minu rahvas mu seltskond
mu inimesed siin seal kõikjal
igalpool
mu inimesed teavad ise et nad on
(Chalice)

Usun muinasjuttudesse, sest juba ammustest aegadest on headus kurjust võitnud ja mina arvan, et nii on see ka praegu ning nii saab see olema tulevikuski. Sel põhjusel tahan loota, et Eesti inimesed on need, kelle üle on meil põhjust uhked olla.

Milline aga on see „Minu inimene", kellesse usun? Arvan, et ta on eelkõige sõbralik ja heatahtlik: suhtub kõigisse kui võrdsetesse ega soovi kellelegi halba. Kindlasti on ta ka abivalmis ja optimistlik.

„Minu inimene" ei mõtle kitsarinnaliselt ainult enda huvidele ja heaolule, vaid hoolib kogu ühiskonna käekäigust, ta on mõistev ning oskab rõõmu tunda ka teiste õnnest ja kordaminekutest. Ta on hea inimene, kes peab lugu kaaslaste arvamustest ning austab teisi.

Tegelikus elus aga paraku ei kehti alati vanasõna: „Tee head teisele, siis tehakse head ka sinule." Sugugi mitte kõik inimesed pole heasoovlikud ja abivalmis. Selleks aga, et „Minu inimese" teooria toimiks, peaks enamik eestlastest püüdma veelgi paremad olla. Mentaliteet, et „pärast mind tulgu või veeuputus", peaks tänapäeval ettevaatlikuks tegema. Sest reaalsed veeuputused on juba tulnud.

Eestis oli 2005. aasta jaanuaris suur üleujutus. UNICEF kogus pärnakatele raha, kuid kahjuks olid annetused minimaalsed. Miks eestlased heldekäeliselt omasid ei aita? Kas see võiks olla ihnsus ning isegi põikpäine jonn – miks peaksin – mind ju ei tule aidata või mind ei ohusta miski. Miks peaksin raha ära andma – endalgi vaja! Raske öelda… Kas eestlastele on raha esmatähtis?

Inimesed rügavad ainult mammona nimel, mõeldes, et saavad siis hoobilt õnnelikuks. Raha nimel unustatakse oma seisukohad ja põhimõtted ja sageli ka kõige olulisem – oma pere ja lapsed. Kardan, et nutulaul, mida praeguse aja „hukas" õpilaste kohta lauldakse, on alguse saanud just sellest, et vanematel ei ole tõepoolest aega oma lastega tegeleda ja tulemused on korvamatud. Samas on aga paljud minu klassikaaslased veendunud, et neist saavad õige pea rikkad inimesed. Kuidas – seda nad muidugi ei tea.

On tähtis, et meil oleks hea elada, kuid tingimata ei pea selleks olema tohutult palju raha. Minu jaoks on haridus oluline ja haritud inimesed on riigile väärtuslikud, kuid kahju on neist, kes tuubivad päevast päeva ainult sellepärast, et loodavad omandatud teadmistega suurt raha teha. Haridus ei taga raha. Õiged valikud ja arukad otsused suudavad seda palju paremini.

Kahjuks ei ole mina oma elus suutnud eriti palju arukaid otsuseid teha. 5. klassini õppisin normaalselt ja kool tundus mulle parima kohana maailmas. Siis aga hakkasin mässama, sest mulle tundus, et olen MINA, isemõtlev indiviid, kes ei kavatse alluda mis tahes valitsejale – ei riigile, ei ametnikele, ei vanematele ja ammugi mitte õpetajatele, olgu nad kui tahes targad! Loomulikult rauges mu vastupanu õige pea, kuid õpinguid pidin jätkama juba oma praeguses koolis kasvatusraskustega õpilaste klassis. Tegelikult olen ma selle valiku üle õnnelik, sest olen just siin leidnud „Minu inimesed" ja samuti paar õpetajat, kes mulle esimest korda elus sümpaatsed on.

Raha peale mõtlen harva, kui end päevast päeva koolis harin. Pigem loodan ma sellele, et haritud inimesena oskan maailma paremini mõista ja hinnata. Peale numbrite ja tähtede on haritud inimesel ka avatud silmad ja meeled, mis aitavad elus toime tulla ja leida see oma ala, millele pühenduda. Olen õnnelik ja tunnen uhkust, et olemas olen!

Kuna ma pole naiivitar, kes vaataks elu läbi roosade prillide, arvan, et ei tohi lihtsalt viriseda, et teised muutuksid, vaid tuleb ise muutuda. Peab ise teistele head eeskuju andma ja uskuma, et sellest on ka kasu.

Alles siis, kui ollakse iseennast paremaks muutnud, tuleks loota, et ka teised muutuvad, sest tihti vajavad paljud inimesed ainult julgustust muutumiseks. Kui nad näevad, et keegi nende kõrval muutub, julgevad ka nemad muutuda ja oma tegelikke mõtteid näidata.

Näiteks minagi, kes ma selliseid mõtteid mõlgutan, pelgan aidata oma klassikaaslasi, kui neid mõnitatakse. Ma tean, et esimene samm selle lõpetamiseks on arusaamine, et kõik inimesed ei peagi ühesugused olema. Kiusatakse ikka sellepärast, et keegi teistest kuidagimoodi erineb. Asi võib olla riietuses, välimuses, majanduslikus olukorras, rahvuses – küll põhjus leitakse. Sellele aga ei tohi mingil juhul tähelepanu pöörata!

Teine samm koolivägivalla vastu võitlemiseks oleks see, et peame kõigepealt õppima ise peeglisse vaatama. Ja ma ei ole kindel, et sealt ideaalne inimene vastu vaatab.

Kolmandaks peame olema ise vapramad – ma ei ole siiani julgenud klassikaaslasi avalikult kaitsta. See oleks ju igati ilus ja õige tegu, ometi hoiab valehäbi mind tagasi ja ma ei tee seda, sest häbenen juurde astuda ja oma abi pakkuda.

Ma olen alati jälginud huviga projekti „Eestimaa uhkus". See on saade, mis juhib tähelepanu vapratele ja tublidele inimestele meie ümber, innustab heategusid tegema ja teisi aitama. Saates tänatakse tavalisi Eesti inimesi, kes on teinud rohkemat ja ilusamat, kui neilt oodati. Erineb traditsioonilisest jõuluaegsest nännutamisest, nagu oleks siis ainus aeg aastas, mil inimesed muutuvad härdaks ja raatsivad raha annetada. Neist paarist tunnist on piisanud, et saada jõudu uskumaks Eesti inimeste headusesse – need kümme inimest, keda „Eestimaa uhkuseks" valiti, on suutnud mind küll innustada!

Tuleb uskuda ja mina usungi, et tavalised Eesti inimesed on need, kelle üle on põhjust uhke olla. Suured mõtted ja teod saavad alguse just väikestest mõtetest ja tegudest. Sellistest, mida „Minu inimesed" iga päev teevad.

Gümnaasium

Maarjamaa rikkus on haridus*

Toomas Aasmäe
Tallinna Inglise Kolledž, XI klass

Homo sapiens sapiens.
See on esimene asi, mida ma peeglisse vaadates näen.
Eestlane, 17-aastane, õpilane.
Eurooplane?
Maailmakodanik?

Enne, kui saab hakata rääkima tuleviku eestlasest ja eestlase tulevikust, tuleb defineerida praegune eestlane. Kuusteist aastat iseseisvas riigis elanud idaeurooplane.
Meie jõukad on kõik uusrikkad.
Meie parteid on kõik tõusikud ja kollanokad.
Meie ideed on aegumatud.

Ei saa alahinnata ühtegi poliitilist jõudu Eestis, kuid inimlikult teevad nemadki vigu. Kõik meie erakonnad on väga lühikese ajalooga, ning traditsioonid ja kindlad poliitilised alused pole jõudnud välja kujuneda. Seepärast võibki kõrvaltvaatajale jääda mulje, nagu erakondade maailmavaatelisus sõltuks olukorrast, mitte nende põhikirjast. Teatavasti võtab kujunemine aega.

Meie rikkad on kõik uusrikkad. Teatavasti oli olemas majanduslik kihistumine ka Nõukogude Liidu ajal, kuid teravalt löövad jõukuse eri astmed välja just kapitalismi tingimustes.

19. aprilli Eesti Ekspressis mõtiskles Urmas Väljaots Pariisi autode üle. Et miks Pariisi rikkamates elurajoonides pole näha uusimaid luksusautosid, Hummereid ja sportkupeesid. Autor jõudis järeldusele, et pariislastel on auasi oma jõukust varjata, mitte seda teistele nina peale hõõruda. Tallinnas on olukord täiesti vastupidine, kuna Eesti

* III preemia

rikkurid (ilmselt eestlaslikule kadedusele rõhudes) peavad kõigile näitama, mida nad endale lubada võivad.

Kuid meie ideed on aegumatud. Võimalusi, mis on tekkinud seoses interneti laia leviku, globaliseerunud maailma ja Euroopa Liiduga liitumisega, on raske ülehinnata. Meie käsutuses on praktiliselt kogu maailma õppematerjalid, -metoodika ja -jõud. Oleks patt seda mitte ära kasutada. Eesti tulevik sõltub väga suures ulatuses praegustele noortele antavast haridusest. Haridusse investeerimisega hoitaks ära suure osa noorte siirdumine välismaale. Teatavasti lähevad mujale õppima just need, kes Eesti hariduse kvaliteediga rahul pole, nn helgemad pead. Eesti riigi konkurentsivõime hoidmiseks on aga just vaja, et nood inimesed Eestisse jääksid, mitte ei siirduks tööle välismaale, kus esialgu palk on märksa kõrgem ning töötingimused paremad.

Georg Bernard Shaw on öelnud, et patrioot on inimene, kes arvab, et tema riik on parim maailmas üksnes seetõttu, et tema on seal sündinud. Tänapäeval võib tekkida tunne, et oleme kõik maailmakodanikud, mitte seotud ainult ühe riigiga. Eesti Euroopa Liidus on väga hea näide. Ühest küljest oleme eestlased ja teisest vaatevinklist Euroopa Liidu elanikud, meil on vabadus elada ja töötada pea kõikjal Euroopas. Siiski seob meid rahvus, keel ning ühine taust. Ning just seetõttu pole mõtet pimesi karta Eesti kadumist. Samuti tuleb õppida tundma võõraid kultuure, et hinnata oma.

Me ei pea minema välja maailmaga tutvuma, vaid väline tuleb meieni tuua. Seda pole eriti raske teha, korraldades välislektorite loenguid. See aitaks kaasa eestlase maailmavaate kujundamisele.

Mõnikord on ennast lihtsam kriitiliselt hinnata, vaadates end väljastpoolt või õigemini lastes kõrvalseisjail oma arvamus öelda.

Argo Ideoni intervjuu *The Economist'i* korrespondendi Edward Lucasega 5. aprilli Eesti Ekspressis näitab meile põhilised vead kätte.

Rohkem tuntud oma valimiseelse repliigi „Ansip is not terribly impressive" poolest, on Lucas jälginud Ida-Euroopa poliitikat ja sündmusi juba üle 20 aasta, selgub artiklist. Unustada ei maksa tõsiasja, et välismaalasena ei pruugi Lucas kogu Eesti reaalsust mõista.

Ometi tuleks tähtsust omistada tema soovitustele, millest on ka Eestis palju räägitud, eeskätt haridusse investeerimise tähtsust. Noori, kellel on peale Eesti Euroopa Liiduga liitumist võimalik minna õppima ja elama ükskõik kuhu maailma otsa, tuleb motiveerida jääma Eestisse. Kõige lihtsam oleks teha seda Eesti hariduskvaliteedi tõstmisega, tuues sisse välismaiseid spetsialiste Hiinast, Jaapanist, Indiast või mujalt, makstes neile korralikult. Nii kerkiks Eesti Euroopa teadustegevuses taas tegijaks, nagu oli see sajandeid tagasi Tartu Ülikool. Õigupoolest ongi ju võimatu loota, et Eestist kasvab peale nii palju kõrgetasemelisi õppejõude, kes suudaksid tagada maailmatasemel teaduse ja harituse, kui meil endil puuduvad õpetajad.

Inimesed, kes istuvad praegu *kõrgetel kohtadel*, on üles kasvanud ajastul, mil Eesti oligi nende jaoks parim koht maailmas, kuhu minna võis, nüüd on asjad teisiti.

Gümnaasiumilõpetajatele võib jääda mulje, et kui vähegi on tahet midagi tõsiselt õppida, tuleks teha seda välismaal, kus haridustase on märksa kõrgem ja elu lihtsam. Ei tohiks unustada, et kui juba noored Eestist lahkuvad, siis ootab meid peagi väljasuremine. Kui ei alusta juba praegu noorte *kinni püüdmist*, pole paarikümne aasta pärast, keda püüda.

Tihti räägitakse, et elu mõte peitub õnne leidmises. 2006. aastal uuriti, kus on inimesed kõige õnnelikumad. Tuli välja, et mitte kõige rikkamates riikides, nagu USA või Norra või Araabia Ühendemiraadid, vaid hoopis Nigeerias, kus elavad maailma kõige vaesemad inimesed. Selgubki, et tähtis pole mitte varanduslik heaolu, vaid inimese maailmapilt ning usk iseendasse. Me oleme küll väikeriik, kuid me pole väike riik. Suunates rohkem raha haridusse ning tehes sellega eestlastest maailmakodanikest rahvuslased, võime oma suurust ka ülejäänud maailmale võrdlemiseks pakkuda.

Ansambli Dagö esimesel albumil „Dagö“ on pala „Hallid päevad”, selle sõnad iseloomustavad väga hästi meie tuleviku sõltuvust tänasest: „Kuid kui polekski neid, soove musttuhandeid, ei siis viitsikski oodata homset.” Kui nähakse, et vastavad tingimused kvaliteetseks hariduseks on loodud, on hea tunne pürgida edasi, tunne, et saavutatu on midagi väärt.

Millises Eestis ma tahan elada?

Andres Nõmmik
Vinni-Pajusti Gümnaasium, X klass

Olen juba 16 aastat Eestis elanud. Selle aja jooksul olen ma näinud, kuidas Eesti Vabariik uuesti üles ehitati. Kuigi ma taasiseseisvunud riigi algust eriti ei mäleta, olen ma sellest kuulnud vanematelt, õppinud ajalootundides. Nii olengi kasvanud Eesti kodanikuks. Nüüd on vaja mõelda tulevikule. Milline peaks olema see Eesti, kus ma tahaksin elada?

Praegu on paraku Eesti poliitikas moes nn JOKK. Poliitikud ja ametnikud, teades, et nad oma kohal saavad enamasti olla vaid mõne aasta, üritavad nii palju vara ja raha kokku ajada kui võimalik. Nagu Vanas Roomas asevalitseja kohta öeldi: „Ta saabus vaesena rikkasse provintsi ja lahkus rikkana vaesest provintsist.” Võib-olla ütluse teine pool alati ei kehti, aga esimene pool küll. Rahva tahet ja loomulikku õiglustunnet ei arvestata, peaasi, et seaduse järgi on kõik korras. Niimoodi käituti näiteks Sakala keskuse, korteriskandaalide ja maavahetustehingute puhul. Sakala keskuse müüs linn lihtsalt ärimehele maha. Kuna ärimees astus samasse erakonda, mis linnavalitsuses võimul, sai ta lammutusloa. Ja nii, hoolimata rahva vastuseisust, tehti oma plaan teoks. Enamasti on selliste tehingute puhul tõesti juriidiliselt kõik korras, seadustesse ei saa ju sisse kirjutada reegleid kõikide üksikjuhtumite lahendamiseks. Arvan, et rahvale võiks põhiseadusega anda rahvaalgatuse õiguse, mis lubaks korraldada rahvahääletuse ühiskonnale valusate probleemide korral, või algatada seadusemuudatusi, kui on kokku kogutud piisav arv allkirju vastavale taotlusele. Nii saaks jälle järgida rahva, mitte mõne rikastuda üritava poliitiku või ärimehe tahet.

Eesti võiks olla tulevikus rohelisema eluviisiga. Arvestades seda, et tuuleenergia muutub järjest odavamaks, võiks Eesti investeerida tuumaelektrijaama asemel suurde tuuleparki. Erinevalt põlevkivist ei lõpe tuuleenergia otsa. Tuumajaamaga võrreldes on suur eelis selles, et see on odavam. Teine hea külg on, et pole vaja muretseda ohtlike

tuumajäätmete pärast. Ka biogaas, mida meil Eestiski toodetakse, on hea ja loodussõbralik energiaallikas. Alternatiivseid energiaallikaid saaks kasutada ka näiteks transpordis. Selle tulemusena väheneks heitgaaside hulk ja sudu. Kaasa aitab rohelisemale eluviisile ka jalgsi, jalgrattaga või ühistranspordiga liikumine. Seda tuleks Eestis rohkem propageerida. Kasutades rohkem ühistransporti, väheneb sõiduautode hulk, see omakorda vähendab ummikuid ja heitgaaside hulka. Nii jõutakse kiiremini tööle, see omakorda vähendab inimeste stressi ja parandab töökvaliteeti.

Riik võiks rohkem toetada Eesti teadlasi, õppejõude, üliõpilasi. Räägitakse ju taasiseseisvumise algusest peale, et Eesti kui väike ja nappide ressurssidega riik peaks soodustama teadusmahuka tootmise arendamist. Teadusele eraldatav osa sisemajanduse koguproduktist on aga Eestis väiksem kui paljudes teistes Euroopa riikides. Ka teadlaste töötingimused ja -tasu ei meelita neid siia jääma.

Üliõpilastele peaks maksma stipendiumi. Paljud peavad õppimise kõrvalt tööl käima ja see takistab õppimisele keskendumist. Kui neile makstaks aga kogu õppimise ajal toetust, saaksid nad pühenduda teadmiste omandamisele. Kui üliõpilased ei peaks käima kooli kõrvalt tööl, oleks meil kindlasti rohkem häid spetsialiste. Riigieelarveliste kohtade arvu võiks suurendada, et rohkem inimesi saaks võimaluse õppida eriala, mis neid tõeliselt huvitab. Praegu valivad paljud lihtsalt sellise eriala, kus on väiksem konkurss. Kui inimene teeb tööd, mis talle ei meeldi, satub ta depressiooni ja ei täida oma ülesandeid hästi. Niigi on meil kaks korda madalam tööviljakus kui näiteks Soomes. Kõrgkooli astujate suurt hulka ei tohiks karta, sest vähemalt rakendusliku kõrghariduse omandamist nõuab lähitulevik inimestelt kindlasti. Ühiskond peaks soodustama õigete valikute tegemist. Ei peaks piirduma ainult kõrgharidusega, vaid tuleks luua erinevate võimetega inimestele võimalikult mitmekesiseid võimalusi õppimiseks ja ameti omandamiseks, lisaks veel täiendõppeks ja ümberõppeks, sest elu tuleviku Eestis nõuab kindlasti üha rohkem paindlikkust.

Paljud noored sõidavad tänapäeval välismaale õppima. See on tervitatav, sest Eestil on haritud inimesi vaja. Aga paraku ei tule paljud

neist enam tagasi ja leiavad välismaal tööd. Teistes riikides on palgad ja võimalused suuremad. Palkade kasv Eestis peaks olema kiirem, eriti arstidel, päästeteenistujatel ja politseinikel. Me peaks väärtustama neid ameteid, mis ühiskonna liikmeid igapäevaohtude eest kaitsevad. Loodetavasti muutub olukord lähemas tulevikus paremaks ning politseinikud, medõed jt ei pea enam välismaale tööle minema, et elamisväärset palka teenida.

Meie haiglates on probleemiks kallid diagnostikaaparaadid ja muu meditsiinitehnika, mida haiglad ei suuda osta nii palju kui vaja. Seetõttu ei jää muud üle kui korraldada heategevuskampaaniaid. Kuigi see on kodanikuühiskonnale kohane, võiks riik siiski rohkem aidata. Väga raske on sõidutada haige patsient ühest linnast teise lihtsalt selleks, et teha mõni analüüs. Ka päästeteenistusel oleks tehnikat rohkem vaja, et ei peaks kutsuma naaberriikide koptereid kadunud laste otsimiseks või abi naftareostuse likvideerimiseks. Viivitus võib maksta elu.

Suur probleem kogu Eesti ühiskonnas on mõnuainete tarbimine. Olgu nendeks siis narkootikumid, alkohol või sigaretid. Narkootikume on aina kergem kätte saada. Väga suur osa kooliõpilasi on juba neid proovinud. Tuleks suurendada järelevalvet koolides ja võimaldada õpilastel muud teha, kui „hängida" ja sattuda halba seltskonda. Paraku paljudele tavapärane selgitustöö ei mõju. Narkosõltlastele on vaja rohkem kliinikuid, kus aidataks neil sellest pahest lahti saada.

Täpselt sama lugu on suitsetamisega. Lapsed hakkavad suitsetama, et näida lahedana. Suitsetamisega vahelejäänuid tuleks karmimalt karistada. Nii saaks kaotada halva eeskuju. Ka suitsetamist tuleks rangemalt kontrollida. Koolil ei ole praegu eriti palju võimalusi vahetunnil kusagil nurga taga suitsu teinud õpilasi karistada või kontrollida. Sellega peaks politsei rohkem tegelema.

Alkohol omakorda põhjustab liiklusavariisid ja muid õnnetusi. Vaadates statistikat liikluses ja tulekahjudes hukkunute kohta, tundub, et Eesti elanikud käituvad lausa enesetapjalikult. Ometi tahaksime, et Eesti riik ja eestlased ka 21. sajandi keskel olemas oleksid. Tuleks kehtestada öine alkoholimüügikeeld. Kõhedust tekitab

justiitsministri soov lubada 0,5-promillise joobega liiklusvahendit juhtida. Probleem noorte puhul on see, et alkohol ja sigaretid on kergesti kättesaadavad, kuna paljud müüjad ei kontrolli dokumente, põhjuseks laiskus või hoolimatus. Võib-olla ongi meil kõige rohkem vaja seda, et inimesed üksteisest hooliksid.

Ma tahaksin elada turvalises Eestis. Et võiks rahulikult käia öisel tänaval ja mitte karta röövleid, sõita jalgrattaga maanteel, kartmata joobes autojuhte. Tahaksin teha huvitavat ja võimetekohast tööd, saades selle eest väärilist tasu. Tahaksin olla täieõiguslik ning aktiivne ühiskonna liige, kelle arvamust poliitikud arvestavad ja kuulavad ka muul ajal kui enne valimisi. Tahaksin hingata puhast õhku, juua saastamata vett, nautida Eesti looduse ilu ka 50 ja rohkema aasta pärast. Ja muidugi loodan, et alles on mitte ainult Eesti nimi, vaid ka elav eesti keel ja kultuur.

Minu Eesti

Eliis Otti
Tõrva Gümnaasium, X klass

Elan imeilusal maal. Maal, mis meenutab mulle pigem säravat hommikut kui väärikat õhtut ning mille minevik, olevik, tulevik ma olen. See maa on Eesti. Väike, visa riik kesk maailma vägevaid. Piisavalt noor võtmaks riske, kuid samas juba küllalt vana, et tagajärgede eest vastutada. On eesmärke, mis saavutatud ja eesmärke, mis ootavad täideviimist. On ka unistusi. Seni, kuni end neisse ei unustata, annavad nad jõudu.

Ja unistused võivad ka täide minna. Tuleb osata neile vaid tiivad anda ning nad on valmis lendama. Nii kõrgele ja kaugele kui ise soovime. Igatahes said eestlased sellega hakkama ja nüüd on meie kunagine unistus – vabadus, meie suurim uhkus. Võime ise otsustada, milliseid diplomaatilisi suhteid luua ning keda rahvaesindajateks valida. Meil on võimalus omandada objektiivset haridust ja avaldada avalikult arvamust. Ühesõnaga on meil demokraatlik vabariik, mille üle saame siirast rõõmu tunda.

Meie esivanemad on kangelased. Minu vanavanemad on kangelased ja ma räägin neist alati uhkusega. Kui raske oli nende elu. Millist hinda nad pidid maksma meie vabaduse eest. Vanaemal tulevad veel nüüdki pisarad silma, kui ta mõnikord meenutab oma noorust. Samas tunneb ta rõõmu, et tänapäeva noored ei tea, mida tähendab pidev hirm sunnilaagrisse saatmise ees, elu kaevikutes, pommid üle pea lendamas, ja kodumaalt nuttes põgenemine, teadmisega, et tagasi tulla ei saa. Jah, meie esivanemad on väärt sügavat lugupidamist. Kuigi Eesti on imeilus riik, on tal ka üsna inetuid probleeme. Neist kuulsaim on pronkssõdur, mis oma asukoha tõttu on tekitanud paraja segaduse. Õnneks on hakatud sellele probleemile ka reaalseid lahendusi otsima, sest mulle kui eestlasele tegi häbi monumendi ümber keerelnud otsustusvõimetus. See ei ole meie mälestusmärk, see sümboliseerib Nõukogude võimu. Võimu, mis ei lasknud vanavanematel rahulikult hingata. Miks peaksime seda sümbolit siis hoidma 21. sajandi Eestis?

Tean, et paljudele Eestis elavatele venelastele on pronkssõdur tähtis, ent see ei anna neile õigust meid solvata ja meie lippu rikkuda. Taoline käitumine valab ainult õli tulle. Kahju, et pronkssõdur on muutnud eestlaste ja venelaste läbisaamist halvemaks.

Ent, kus viga näed laita, seal tule ja aita! Saame ise selleks palju ära teha, et tulevikus oleksid meie suhted siin elavate venelastega head. Noortel on eriti toredaid võimalusi, kuidas olukorda parandada. Näiteks laagrid, kus segamini eesti ja vene noored. Lõbusas õhkkonnas on läbisaamine vahetu ning siiras ja kaovad piirid erinevate rahvuste vahel. Tolerantsust kasvatavad ka vahetusprogrammid, mille käigus õpib vene noor nädal aega eestikeelses koolis ning vastupidi. Minu sõbranna osales taolises ettevõtmises ja meenutab seda tagantjärele väga huvitava kogemusena. Positiivses mõttes. Maailm on avatud ja kutsub end avastama. Põnev on minna võõrsile ennast otsima, kohtuda omanäoliste inimestega, tunnetada, kui võimas ning suur on maailm. Ja samas teada, et on olemas see väike ning armas Eesti, minu kodumaa, kuhu võin alati tagasi tulla. Kuhu võin end alati maailma eest peita. Ma kuulun siia. Meie kuulume siia. Oleme kuulnud päevast, mil meie esivanemad siia jõudsid ning sellepärast pole kellelgi õnnestunud meid siit ära ajada. Ei rahu, ei relvaga. Ka need, kellest sõjaajal said väliseestlased, pole iial oma juuri unustanud. Tore on teada, kuidas tükikest kodumaast võib leida kogu maailmas. Ning mul on ülimalt hea meel, et nüüd võivad väliseestlased tulla hirmuta tagasi kohta, kuhu nad kord jätsid oma südamed.

Eesti on minu kodu ja minu kodu on minu kindlus. Kuid kõik ei tunne end siin hästi ning püüavad oma kohta leida mujal. Kodutunnet ei saa tekitada, see peab olema südames. Peab tundma, et just siin Eestis on kodukoht, kui ei, tuleb seda otsida mujalt. Ehk tärkab armastus Eesti vastu hoopis võõrsil olles. Tagasi tulla võib ju alati. Pealegi on siin suurepärane kliima. Neli võrratut aastaaega. On alati midagi oodata. Valget lund, kevadist rohelust, suvekuuma, värvilist lehesadu...

Kes ei unusta, kust tuleb, teab, kuhu läheb! Kas võiks leida veel paremat ütlust, iseloomustamaks Eestit? Võib-olla oleks siiski aeg

lahti lasta sellest valusast minevikust, mida ikka ja jälle meenutatakse. Unustada kas või hetkeks, kust me tuleme. Andestada, sest ainult andeks andes vabaneme mineviku painest. Kui me enam ei tunne, et see raske koorem meie õlgu rõhub, on lihtsam sammuda tuleviku poole.

Võib-olla kaob ka kadedus, milles süüdi ehk hoopis ajalugu, mitte inimesed, mis võttis meilt pikaks ajaks ära kõik meile kuuluva. Nüüd, olles selle tagasi saanud, ei raatsi me suurt midagi jagada. Aga eestlased võivad ka lahked olla. Siin kohal tuletagem meelde jõuluaegseid heategevuskampaaniaid. Kõik oleneb olukorrast. Jah, tegelikult on eestlased päris tore ning andekas rahvas. Olgugi, et me kogu aeg ei naerata. Mõnikord on eestlaslikult tõsine nägu mulle isiklikult palju armsam, kui ameerikalik *keep smailing*. Meie tahtejõud on samuti tugev. Seda ei suutnud murda isegi Nõukogude aeg. Ja selle tahtejõuga jõuame veel kaugele. Tulevikust rääkides tahan, et me oleksime õnnelikud. See on kõige tähtsam. Me ei pea olema viie rikkaima riigi seas Euroopas. Raha pole elus kõige olulisem, ega taga alati õnne. Raha ei ajenda naisi sünnitama. Ei saa siiski ka eitada, et raha abil saab saavutada turvalisema ja parema riigi, kus lapsi kasvatada. Eesti ei pea olema täiuslik, ei olevikus, ega tulevikus. Soovin lihtsalt, et 50 ja 100 aasta pärast oleks ta olemas, see väike armas riik, koos oma traditsioonide ning rahvaga. Iseseisev ja vapper nagu praegu. Õpetades lastele kodumaa kultuuri ning tavasid, õpivad nad oma maad armastama ja hoidma juba lapsena. Tuleb väikesest peale ära seletada, et Miki-Hiir pole eestlane. Et meie rahvuskangelased on hoopis Sipsik, Kunksmoor ja Naksitrallid. Ühel soojal suveõhtul, mis mõjus oma vaikuses kummastavana, küsisin ma endalt: „Kas maailmas võib olla veel teist nii imeilusat maad?" Küllap võib, kuid tol hetkel mõistsin, et tahan elada just sellel imeilusal maal, just sellises Eestis nagu ta on ning areneda sammhaaval koos temaga.

Viimased read oma töös tahan täita mõtetega, mis tekkisid minus pärast Albert Kivikase „Nimed marmortahvlil" lugemist aasta tagasi. Süvenesin sellesse raamatusse kogu hingega ja see jättis minusse jälje, mida ei saa kustutada. Ma olin uhke nende noorte poiste üle, kes

läksid koolist sõtta, et kodumaa eest võidelda. Samas muutis mind nukraks teadmine, kuidas neist sai „kadunud põlvkond". Ent ilma nendeta oleksime ehk meie 21. sajandiks kadunud olnud. Ma ei häbene kunagi tunnistada, et nutsin seda raamatut lugedes ja soovin, et ka teised nutaksid. Siis jääks nende südametesse samasugune kustutamatu jälg, mis ei lase kunagi unustada: „Eestlane olla on uhke ja hää!"

Tung väärastunud liiklusega maale*

Karoliina Raudsepp
Miina Härma Gümnaasium, XII klass

Ma olen ühe Eesti nimekaima gümnaasiumi abiturient. Olen edukalt osalenud mitmetel aineolümpiaadidel ning -võistlustel, hinded on mul alati korras ning olin kaks aastat õpilasomavalitsuse president. Lõputunnistusele tulevad mul suures enamuses väga head hinded, sekka ka mõni „hea". Ilmselt ei teki mul suuri probleeme ka riigieksamite tulemusi üle 75% saada. Tohutu enesekindlus? Jah, ilmselt ka seda. 12. klassi lõpp on aeg, kus õpilased peavad tunnetama oma (akadeemilist) väärtust kodumaale.

Ma saaksin oma oodatavate tulemustega ilmselt igasse Eesti ülikooli sisse. Olen aga otsustanud siirduda kõrgharidust omandama Ühendkuningriiki. Nagu umbes viiendik mu klassikaaslastest. Oleme justkui Eesti haridussüsteemi möödalasud – 12 aastat riigi raha eest koolitamist tippgümnaasiumis võiks ju tegelikult viia edukalt Tartu või Tallinna Ülikooli lõpetamiseni, et siis korralikuks kodanikuks ning maksumaksjaks hakata. Praegu on küll veel vara öelda, millal ja kas üldse me kodumaale naaseme. Selles essees üritan muu seas pisut arutleda selle üle, miks me Eestist ära läheme ja mis tingimustel me tagasi tuleme.

Kas me oleme eliitkoolide patoloogiad, kus liiga kõrged ambitsioonid ning enesekindlus tekitavad tunde, et igal pool peale Eesti on paremad võimalused ning helgem elu? Olen täheldanud, et väljapoole kipuvad just need, kes on kogu kooliaja ühes koolis veetnud. 12 aastat avalikkuses tõusiklikuks eliitkooliõpilaseks tituleerimist (ei tohi unustada väidetavaid ebaausaid ning korrumpeerunud katseid esimesse ja kümnendasse klassi) võiks muuta meid kuidagi vähem eestimeelseks, kuid ei, me mõtleme Eestile helgema tuleviku loomisele rohkem kui paljud teised. Pigem on põhjuseks ülitoetavate õpetajate

* II preemia

sisendatud tunne, et meile ei ole maailmas takistusi (ingl k *only sky is the limit* [ainult taevas on piiriks] – paljude inglise keele õpetajate lemmikväljend). Ma lähen välismaale ülikooli, sest mul on siin liiga head õpetajad?! Just nii.

Minu koolis ei ole kunagi emotsioonidega tagasi hoitud – kas õpilase mõttemaailm õpetajatele meeldib või mitte, antakse noorele kiiresti mõista. Mina olen olnud üks neist õnnelikest, kes on saanud õpilasomavalitsuse aastate jooksul nii meeletult kiita kui ka meeletult laita. See on võimaldanud mul isiksusena areneda, sest ma olen õppinud jääma kindlaks sellele, millesse usun. Ning mu juba sissejuhatuses mainitud kõrge enesekindluse ning õpetajate objektiivse kriitika ja kiituse tõttu usun ma, et minust sõltub selles maailmas midagi. Välismaale siirduvad õppurid on tõesti heade Eesti üldhariduskoolidega paratamatult kaasnev nähtus – gümnaasiumist on saadud lisaks akadeemilistele teadmistele ka väärtuslik eneseteadvus. Noori ja nende teadmistejanu väärtustatakse Eestis – ja selle üle olen ma tohutult uhke.

Ma tahan minna välismaale selleks, et sealt omandatud teadmistega olla abiks Eestile tulevikus. Meie ülikoole lõpetab iga aasta sadu erakordselt tarku ja intelligentseid spetsialiste. Ma olen kindel, et iga inimene, kes välismaise, pisutki teistsuguse tarkusega koju tuleb või Euroopasse „Eesti asja" ajama jääb, tuleb meie riigile kasuks. Nende inimeste arv peaks hakkama iga aastaga kasvama – pärast Euroopa Liiduga liitumist hõlpsamaks muutunud välismaise kõrghariduse omandamine viib igal aastal järjest rohkem noori inimesi Euroopa ja maailma parimatesse ülikoolidesse. Ma usun, et need inimesed tulevad juba palju targematena koju tagasi, siis kui nad tunnevad, et nad saavad siin midagi väärtuslikku ära teha. Minul on igatahes selline plaan. Ilmselt on see nooruse idealism, kuid ma loodan, et ma ei kaota seda kunagi.

Mis on see, mida ma Eestis oma välismaise tarkusega ära tahaksin teha? Peamise probleemina näen igikestvat „kahe Eesti" probleemi, kuid seda enam mitte selle originaalses tähenduses. Puudulik (puuduv)

integratsioon eestlaste ja venelaste vahel on ammu tagaplaanile jätnud vaeste ja rikaste vastuolud. Leppimine saab toimuda alles siis, kui eestlased on hingelt piisavalt suured mõistmaks, et Nõukogude Liidu okupatsiooni poolt tekitatud valus ei ole süüdi praegused venelased. Idanaabrid omakorda peavad mõistma, miks eestlased nii kaitsvalt käituvad. Olen kindel, et täielikku integratsiooni ei saa luua poliitiliste otsustega. Probleemi lahendust üritan Ühendkuningriigist kindlasti leida – näiteks oldi ju võõrvõimuks Indias kuni 1950-ndateni, praegu aga ei ole neil probleeme indialaste sobitumisega (just sobitumise mitte sobitamisega, sest valitsus ei pea tegema suuri pingutusi integratsiooni toetamiseks) Briti ühiskonda. Kuigi tingimused on erinevad, on vallutaja-allutatu suhe sisuliselt alati sarnane.

Teise suure probleemina näen eestlaste sotsiaalse turvatunde puudumist. Heaoluühiskonna mõiste (ingl k *welfare state*) võeti väidetavalt kasutusele Teise maailmasõja aegses Ühendkuningriigis, võrreldes seda riiki Natsi-Saksamaaga (*warfare state*). Ühendkuningriigis suudeti garanteerida isikliku elu katastroofi korral, olgu selleks töökaotus või midagi muud, võimalus röövbastelt mitte totaalselt kõrvale kalduda. Tänapäeva Eestis tundub levivat kindel teadmine, et kui ise elus hakkama ei saa, siis keegi appi ka ei tule. Ma ei arva, et see õige oleks. On valdkondi, milles riigi sekkumine ei ole mitte sotsialismi pärand, vaid hädavajalik samm rahva kindlustunde suurendamiseks. Konkreetse lahendusena näen ennekõike töötuskindlustuse maksumäära tõstmist, suures plaanis peab aga riik taastama usalduse oma institutsioonidesse (loomulikult ei pea ma silmas propagandat – teod räägiksid enese eest).

On veel üks nähtus, mainitutest kõige klišeelikum, kuid samas ka kõige rohkem kordamist vajav – probleem alkoholiga. Tulevase Eesti maksumaksja ning võimaliku tööandjana on mulle vastuvõetamatu, et mu kolleegid ja alluvad kannatavad alkoholismi tagajärjel tekkinud tervisehäirete all. See vähendab nende töövõimet, jättes tööandja ilma töökätest ning riigi maksudest. Võrdselt alkohoolikutega (jättes hetkeks kõrvale konkreetsed oma keha hävitamise tagajärjena tekkinud probleemid) peavad lõpuks kannatama vastutustundlikud inimesed.

Kõige efektiivsem lahendus on väga kindlalt alkoholiaktsiisi tõstmine – kui inimene jääb truuks oma otsusele ennast surnuks juua, siis ta vähemalt tasub selle eest riigile. Nagu armastas öelda Kurt Vonnegut – eks ta ole.

Hädaldada ja näpuga näidata on lihtne. Raskem on probleeme lahendada. Ma ei pea ennast väga rahulolematuks kodanikuks. Eestis on tagatud inimõigused, meil on töötav demokraatia ja vaba turumajandus. Kui need kolm kriteeriumit on täidetud, ei ole enam kellelgi minu arvates mõtet häält kähedaks karjuda, seletades kui halvasti kõik on. Pigem on see juba püüd edasise mugavuse poole ning seal saab juba iga inimene ise kõige rohkem ära teha. Riik on teinud üle 15 aasta head tööd ning ma olen täiesti kindel, et see jätkub. Lihtsalt alati on võimalik veel paremaks muutuda.

Lennukipiletid Šotimaale on mul broneeritud – mis saab edasi, seda näitab alles tulevik. Vaevalt et ma aga rahu saan, kui ma oma riigi jaoks „kadunuks jään" – inimeseks, kellel on kuskil mingid juured, kuid ta on nende olemasolu unustanud. Rahvuslik identiteet on mulle tähtis – ma võin küll omandada mõnes kauges heaoluühiskonnas kõrgharidust, kuid mu kodumaaks jääb igaveseks Eesti. Ma tean, et ma tulen siia võimalikult kiiresti tagasi. Ma hakkaksin liiga palju puudust tundma neist kogukondadest, kuhu kuulun – pere, sõbrad, kool, kogudus, ja kodust ning suvilast.

Ja parempoolsest liiklusest.

Missuguses Eestis ma tahan elada?

Liina-Ly Roos
Tallinna 21. kool, XI klass

„Meil on meie unistused, sest nendeta ei suuda me tegelikkust taluda," on öelnud Erich Maria Remarque. Kindlasti oli Vabadussõjas võitlevatel eestlastel unistus paremast Eestist, mis aitas neil taluda sõjakoledusi. Ka meie orjapõlves olnud esivanematel mõlkus tõenäoliselt mõtteis soov elada unistuste Eestis. Pikkadel aastatel Nõukogude võimu all andis samuti lootust selle unistuse täitumine. Kõik need inimesed tahtsid elada vabas Eestis. Nüüd on Eesti olnud vaba juba kuusteist aastat ning paljude kõige salajasemad soovid on täitunud, ent ometi küsime, kas me sellist Eestit tahtsimegi. Remarque jätkab: „Ka tegelikkusega võib end petta. See on veelgi kardetavam unistus." Millises Eestis ma siis tegelikult tahaksin elada?

Kuuldes uudistest, et Eesti majandus on väga võimsalt arenenud ja inimeste elujärg läheb aina paremaks, võib hetkeks tekkida isegi uhke tunne, et lõpuks ometi saabub aeg, mil Eesti on iseseisev heaoluriik, kus kõik on õnnelikud. Kuid juba järgmisel hetkel raputab meid roosast unenäost üles teade, et jälle on keegi oma luksusliku superautoga põhjustanud jalakäija surma või on 13-aastased „toredal" peol alkoholiga veidi liialdades kassi tapnud või siis prognoos majanduse ülekuumenemisest. Inimesed, kes ikka veel usuvad, et elavad õitsvas ja rõõmsas riigis, petavad end. Pahatihti tundub neile, et kui nemad on rikkad, siis ei saa ju teistelgi probleeme olla ja kui ongi, siis miks peaks see neile korda minema. Kui lisada veel mõttetu bürokraatia, eelarvamused, sotsiaalne ebavõrdsus, tundub nagu oleks täitunud halb unenägu. Eesti on nagu vääriskivi, mida ikka veel katab punakas rauatolm ning ainult vähesed on julgenud selle üksikuid tahke lihvima ja puhastama hakata. Vääriskive tahaksid kõik, aga mäekaevuri musta tööd lükatakse pidevalt kellegi teise õlgadele.

Loomulikult on inimesi, kellele läheb korda Eesti ja eestlaste saatus ning jalutades metsas või mere ääres, võib näha seda ilu ja headust, mida Eesti suudab veel pakkuda igaühele, kes on nõus seda vastu

võtma. Karge, vaigulõhnaline õhk metsas, mis annab puhkust ja rahu linnamürast väsinud inimesele; selged allikad; väiksed talud südamliku pererahvaga; heina lõhn ja vaikus, mida tänapäeval on veel nii vähestes kohtades. Need üksikud kohad peegeldavad Eesti südamesoovi, et kõik inimesed mõistaksid, kui tähtis on armastada üksteist ja oma kodumaad. Tasane ja tagasihoidlik Eesti hääl on püüdnud end meelde tuletada ka minevikus. Seda kuulati aga harva. Ehk oli peale Vabadussõda või Laulvat revolutsiooni Eesti näol naeratus.

Kuid niipea kui raskused möödas, näib inimesele, et tema on üksinda kõigist parem ning kasuahnus, mis on üks võimsamaid inimese hävitajaid, asus rõõmuga hävitama ka kõike ilusat meie kodumaal.

Mida saaksime me teha, et Eestis oleks parem elada? Lootusetu oleks teha ettekirjutusi teistele, kuigi see tundub kõige kergem. Tegelikult peaksime vaatama üle oma väärtushinnangud. Räägime taga oma naabreid ning kurdame, et keegi ei hooli meist; sahkerdame endale veel paar korterit kena merevaatega, ja kui tänaval mõnda kodutut näeme, möödume temast nina kirtsutades nii kiiresti kui võimalik; hurjutame riigijuhte, kuid ei mõtle sellele, et oma firmades või isegi perekonnas teeme samuti valesid otsuseid; pahandame noortega, kuid ei mõtle sellele, et meie alkoholilembus on neidki mõjutanud. Ühiskond ilma armastuseta on väga haige. Kui me püüaksime armastada teisi nii nagu iseennast, oleks kindlasti palju parem elada.

Antoine de Saint-Exupéry on öelnud: „Ainult elamisest ei piisa, sul peab olema vabadust, päikesepaistet ja väike lill." Poliitiliselt on Eesti küll vaba, aga moraalselt mitte. Ma tahan elada Eestis, mis on vaba ka eelarvamustest, hirmust, vihast, kättemaksusoovist, hoolimatusest, valedest. Me peaksime olema piisavalt vabad, et armastada ja armastama, et olla vabad. On vaja päikesepaistet, et näha üksteist ning õppida hoolima ja näha kingitusi ja õppida neid vastu võtma. Väike lill, mis ei maksa palju, kuid võib tuua palju rõõmu, on heategu, mis muudab lõpuks ka kalgi inimese südame paremaks. Cervantes on öelnud: „Häid tegusid ei tohi kunagi edasi lükata, igasugune viivitamine on rumal ja sageli hädaohtlik." Kui mõtleme, et head jõuab teha ka hiljem, näiteks siis, kui oma elujärje kindlustanud oleme, on

võib-olla juba hilja, sest siis on meie kõrval võõrad inimesed ja võõras riik.

Paljud noored ei jõua ära oodata päeva, mil nad lõpuks ometi saavad ära minna siit külmast Eestist, kus pole midagi teha. Mitmed neist näevad alles võõrsil, et Eesti on nende tõeline kodu. Ma tahan elada Eestis, mis on alati minu ja teiste jaoks kodu. Reisimine ja välismaal õppimine on muidugi olulised silmaringi avardajad ning soovitatavad, ent minnes valedel põhjustel, võib ka tulemus ebameeldivaks osutuda. Kõigil inimestel peaks olema tõeline vabadus minna välismaale või jääda koju ja näha ning õppida Eesti kultuuri ja ilu. See, et võidakse minna muudesse riikidesse põhjusel, et kodus on probleemid ja pole jõutud Eesti kultuuri avastada, on ainult poolik vabadus. Kuid tegelikult peaks juba lapsepõlves näitama järeltulevale põlvele Eestit: rääkima huvitavaid lugusid ajaloost; külastama vabaõhumuuseume; vaatama Eesti filme, sest maailmakultuur tutvustab ennast väga jõudsalt ning meie ülesanne on tutvustada oma esivanemate kultuuri. Alles siis on ka noortel tõeline vabadus valida, ning see kodu on neil meeles ja toob nad siia tagasi.

„Kas mäletad veel, vennas, kui koos aja seisma panime?" küsis vend Ahaselt, möödunud sajandi noorelt. Temasuguste kooliõpilaste elus toimus tol ajal väga palju põnevat ja paljude jaoks isegi traagilist. Nende suurim soov oli Eesti vabastada. Nad tahtsid, et neilgi oleks vabadus minna ja tagasi tulla; õppida; näha Eesti ilu. Kui võrdleme neid omavanustega Viru keskuses „rippumas", tekib tunne, et midagi on küll väga valesti. Ent keegi meist ei saa ju tegelikult aega seisma panna. Elu on võrreldes eelmise sajandiga väga palju muutunud. Vanematel pole tihti aega ega tahtmist lastele rääkidagi kultuurist, mis Ahase jaoks oli enesestmõistetav. Kui suudaksime viia tasakaalu Eesti kultuuri ja massitarbijate ühiskonna, oleks moraal kõrgem kui praegu ja võimalused suuremad, kui esimese vabariigi ajal. Seda on aga väga raske teostada. Eesti on ju ääretult huvitav, ent paljud ei aimagi seda. Samuti pole põhjust imestada, miks „teise Eesti" elanikud oma järglastele suurepärasest Eestist ei pajata. Kuid kui nende vastu näidataks üles kas või natuke hoolivust, oleks see palju kergem. Loomulikult tehti ka

eelmisel sajandil vigu, ent see on inimlik ja spekulatsioonid siin enam ei aita. Nagu on öelnud Trivimi Velliste: „Muidugi ei võinud Päts ega Laidoner teada, millal täpselt natslik Saksamaa bolševistlikku Venemaad ründab. Veel vähem võisid nad teada, et Saksamaa sõja kaotab. Kui nad teadnuksid, et läheb nagu läks, võib-olla eelistanuks nad siis enesetappu. Meie õnneks ei teadnud nad seda."

Pikkade sajandite vältel on Eestil olnud probleeme sellega, et mitmed rahvad on teda endale tahtnud. Isegi nüüd, kus oleme vabad ning mingis mõttes EL-i ja NATO kaitse all, on riigisiseselt vägagi teravaid kokkupõrkeid venelaste ja eestlaste vahel. Võimalik, et õigus vihastada on mõlemal poolel, ent see ei tähenda, et seda kohe teiste peal välja elama peaks. Kui me õpiks suhtlema ka nendega, kes meile ei meeldi, nägema nende positiivseid külgi ning maha matma oma kättemaksusoovi, mis on üsna lapsik, läheksid ka sisepoliitilised pinged väiksemaks. Just nimelt suhtlust ja oskust aru saada neist, kes on erinevad, peaks õpetatama juba lasteaias. Keegi meist ei tahaks ju elada Eestis, mis on ebakindel, täis rahutusi ja ähvardusi, kuid meist igaüks peab muutuma, muidu pole ka riigi muutumine paremuse poole võimalik.

Kindlasti on paljudele tuttavad Artur Alliksaare luuleread: „Ei ole paremaid, halvemaid aegu. On ainult hetk, milles viibime praegu. Mis kord on alanud, lõppu sel pole. Kestma jääb kaunis, kestma jääb kole." See, milline on Eesti tulevikus, sõltub meist endist. Kõigel, mida me teeme, on tagajärjed, nii kaunil kui koledal. Ma tahan elada Eestis, mis on kaunis nii inimeste, kultuuri kui poliitika poolest. See on võimalik õige hariduse, toetuste, vabaduse, päikese ja lillede toel; neid kõiki seob aga armastus. Armastus Eesti, inimeste, kultuuri, tarkuse ja rahu vastu. Rakendades armastusepoliitikat, olles tänulik Loojale selle haruldase riigi ja rahva eest ning hoolides inimestest enda kõrval, on Eestis kogu aeg hea elada. Ongi ainult hetk, milles viibime praegu, teeme häid tegusid kohe, ei lase end petta tegelikkusel ega unista võimatust. Ma tahan elada Eestis, kus igaüks võib kogu aeg öelda: „Ei ole paremaid, halvemaid aegu, sest praegune hetk on lihtsalt nii hea."

Millises Eestis ma tahan elada?

Liis-Marii Roosnupp
Gustav Adolfi Gümnaasium, X klass

Vaieldamatult on igal riigil omad plussid ja miinused. Lihtne on mõelda, mis kõik võiks teisiti ja paremini olla. On olemas ju kõnekäändki, et mujal on rohi alati rohelisem ja taevas sinisem. Kuid kas teistsugust Eestit soovides ei kaota me hoopis ära kõike seda, mis teebki Eestist Eesti?

Inimesed räägivad pidevalt, et nad tahaksid, et Eestis oleks soojem ja vihma sajaks vähem. Esiteks on see soov muidugi utoopiline, kuna kliimat me endale valida ei saa. Pealegi, kui Eestis oleks soe nagu Vahemeremaades, siis poleks see enam mingi Eesti, vaid pigem mingi Itaalia variatsioon, mis samuti ei meeldiks eestlastele, sest siis võiksime juba samahästi sinna kolida.

Mõnikord ma mõtlen, et eestlased võiksid olla natuke sõbralikumad ja avatumad, naeratada võõrastele ning tulla aitama, kui keegi tänaval kukub. Kuigi tegelikult eestlased ongi sõbralikud ja heatahtlikud, lihtsalt seltskonnas üles sulamine võtab veidi aega. Pealegi ei tahaks ma mingi hinna eest siia seda võltsi ameerikalikku armastusväärsust, kus fraas „ma armastan sind" ja üldse kogu sõbralikkus on nii ära kulutatud, et õieti ei tähendagi enam midagi. Kui eestlane saab lõpuks üle huulte „sa oled üsna hea..", siis võib vähemalt kindel olla, et seda on ka tõsiselt mõeldud. Samuti meeldib mulle eestlaste kerge pahurlus ja trotslikkus teiste abi vastuvõtmisel. Ka see on omamoodi armas ja teeb meid erinevateks. Tore on vaadata, kuidas mõni inimene end nagu siil kerra tõmbab ja okkad väljapoole suunab. Tegelikult on aga nii, et kui tõsine häda käes, ei ütle keegi ära abipakkumisest või vastuvõtmisest.

Veel võiks viriseda ka meie vähese seltskondlikkuse üle... Nimelt armastavad eestlased nii väga privaatsust, et hoiduvad tihti omaette ja inimestest eemale. Seda oleme teinud juba sajandite vältel, maal on majade vahel tihti kilomeetreid. Tegelikult on aga inimeste pelglikkus ka positiivne, sest nii saab paremini süveneda endasse ja tegeleda

rahus kõige meeldivaga. Pealegi oskavad eestlased ka koos pidutseda, näiteks pulmad on Eestis alati väga suurejoonelised.

Muidugi oleks tore elada Eestis, kus inimesed tarbiksid vähem alkoholi ning narkootikume, kus kõik saaksid rohkem palka ja kus oleks üleüldine heaoluühiskond. Mõeldes nüüd aga hetkeks reaalselt, siis see soov oleks samuti utoopiline, sest asjad ei käi sõrmi nipsutades, vaid muutuvad ühiskonna arenemise käigus.

Usun siiralt, et paremat ja helgemat ühiskonda ei ole vaja eraldi soovida, sest meie riik areneb mõne aja pärast niikuinii sinnamaani. Pealegi ei ole asi praegugi nii hull, kui inimesed tihti väidavad. Palga ja hindade suhe on täiesti normaalne, aastatega väheneb pidevalt töötus. Paljud töötud ei soovi sageli ise aktiivselt tööd otsida või ei lähegi tööle, sest meil on tööjõupuudus suurem kui töötus. Seda aga põhjustab asjaolu, et inimesed ei taha pidada madalapalgalist ametit. Selles viimases ei saa me aga süüdistada Eestit, vaid üldist inimeste põikpäisust. Samuti ei tarbita Eestis Rootsi uuringute kohaselt alkoholi ega narkootikume rohkem kui teistes arenenud riikides.

Samuti võiks olla meeldiv elada Eestis, kus poleks kuritegevust ja kõik inimesed mõtleksid ainult õnnelikke mõtteid, kõndides tänavatel lauldes. See aga on sama utoopiline, kui tahta panna eestlasi pea alaspidi käima. Tegelikult on kuritegevus ja inimeste pahed just need faktorid, mis teevad ühiskonnast terve ühiskonna. Näiteks ahnus, mis panebki meid püüdlema millegi enama poole. Mõned inimesed küll libastuvad ja satuvad kuritegelikule teele, aga enamik saavutab lihtsalt paremaid tulemusi. Teisest küljest on laiskus, inimeste levinuim pahe, samuti väga vajalik iseloomuomadus. Nimelt just see hoiabki meid elus! Kui me poleks mingilgi määral laisad, siis töötaksime lihtsalt nii kaua ja palju, kuni põleksime täiesti läbi. Just seesama laiskus sunnib meid aeg-ajalt aega maha võtma.

Küsitlused on näidanud, et paljud inimesed ei ole Eestiga rahul. Kui aga küsida, mida ja kuidas konkreetselt muuta tuleks, ei osata õieti midagi vastata. Veelgi enam, pärast mõningat mõtlemist leiavad peaaegu kõik, et tegelikult pole siinsel elul midagi hullu viga. See aga näitab minu meelest suurepäraselt eestlaste suhtumist. Nimelt

ollakse alguses varmad virisema, aga pärast pisikest mõtlemist on oma kodu ikka kõige kallim. See ongi aga kõige olulisem. Just taoline pisiasi eristabki eestlasi teistest rahvustest: me ei kiida mõtlematult, vaid pigem laidame alati kõik igaks juhuks maha. Samas võib kindel olla, et kui eestlane ütleb midagi head, kas või ainult mokaotsast, siis seda ta ka mõtleb. Seega ükskõik, mida me mõnikord oma kodu, pere või töö kohta ka halba ütleme, südames on nad meile ikka kallid.

Minu meelest ongi riigi puhul kõige tähtsam vabadus ja iseseisvus, miski muu ei ole nii oluline. Kõik eelpool mainitud eestlaste iseloomujooned teevadki Eesti omanäoliseks, näiteks kas või pahurlus ja privaatsusehimu. Seega olekski vabaduseküsimus ainus asi, mida muuta. Ehk siis kakskümmend aastat tagasi oleksin kirjutanud sarnase teemaga kirjandi Eesti vabadusihalusest. Praegu on aga kõige olulisem, et elan just täpselt sellises Eestis, kus ma tahangi elada, ning mina ei muudaks siin absoluutselt mitte midagi. Eestis on hea elada.

Millises Eestis ma tahaksin elada?*

Kadi Soop
Tartu Tamme Gümnaasium, XI klass

Meri siin seisma jäi, keegi peatas ta,
Kallas veest jagu sai, kaldast algas maa:
Tasane, kullane, kivine, mullane,
Pilvine, tuuline, ootust täis.
(Rene Eespere „Ärkamisaeg")

Rene Eespere ridu lugedes võib tunduda, et tegemist on lihtsa värsiga, kuid kuulates seda laulu laulupeol kooride esituses tunned, et sa kuulud siia, oled osake sellest maast. Oled osake Eestimaast. Osake kõige kaunimast paigast maailmas.

Meil pole küll seedreid, palme ega bambusi, kuid kaunis on meie maa sellest hoolimata. Meil on järvi, jõgesid, ojasid, puutumata metsi ja tohutul hulgal ootusi. Ma ei tahagi elada päikeselises paigas Kreekas või Egiptuses, tahan elada paigas, mis on minu esiisade verega võidetud. Tahan elada kohas, kus kliima eriti ei hellita, tahan elada paigas, kus saaksin kuulda oma emakeelt kõlamas aastasadu ja -tuhandeid... Tahan elada oma kodumaal, sest kodumaa on parim paik.

Eestlased on väike, kuid visa rahvas, kes üle viie tuhande aasta tagasi asustasid Soome lahe lõunakalda. Läbi sajandite oleme olnud erinevate suurriikide võimu all, omal maal oleme olnud peremehed väga vähe aega ja vaatamata oma alles lastehaiguste käes vaevlevale riigile oleme suutnud püsima jääda. Seoses suurte muutustega ühiskonnas ja astumisega Euroopa Liitu, mis mõnede arvates toob kaasa eesti rahvuse hääbumise, arvan, et peaksime kõik sügavalt järele mõtlema oma rahvusliku identiteedi, meie mineviku, oleviku ja tuleviku üle. Kas me nüüd elame sellises riigis, mida tahtsime? Või on veel midagi säärast, mis vajab muutmist?

* I preemia

Ajalooliselt on eestlane olnud ikka põllumees, maaharija, töökas ning tõsine talupidaja. Eestlasi peetakse konservatiivseteks, tagasihoidlikeks, kuid eesmärgi nimel tegutsevad nad sihikindlalt. Arvan, et selliseks on meid kujundanud meie maa oma karmide loodusolude ja kliimatingimustega. Võib vaid ette kujutada, millist vaeva nägid esimemm ja taat, luues kodu, kasvatades lapsi ja harides põldu. Tuli võidelda külmade talvedega, tuulte ja tormidega, soode, rabade ja mühisevate metsadega. Olen kuulnud ütlust, et oma kodumaad, naist ja lapsi ei armastata mitte sellepärast, et nad on maailma parimad, vaid seepärast, et nad on omad. Nii armastasid ka eestlased oma maad, pidades kalliks seda vaeva, mida nad on näinud selle viljakandvaks muutmiseks. Ma tahan elada oma kätega haritud maal. Tahan kasvada vanaisa istutatud tammede all. Elada maal, mis kuulub vaid eestlastele.

Heino Kiige teos „Maria Siberimaal" suudab minu meelest ehedalt kirjeldada eestlastele omast töökust ja isamaa-armastust. Peategelane Maria pole enam esimeses nooruses, ta on juba 50-aastane naine, kes on kogu elu töötanud talupidajana Eestis. Kui ta Nõukogude võimu sunnil koos poja ja tuhandete teiste kaasmaalastega Siberisse saadetakse, siis kõleda ja elamiskõlbmatu koha asemel on seal Mariale üllatuseks viljakad põllud ning heina- ja karjamaad, millega oleks võimalik jõukalt ära elada, kuid kohalikud elasid vaesuses. Maria imestab, kuidas erineb eestlaste ja venelaste suhtumine töösse: eestlane ei suudaks päevagi käed rüpes logeleda. Hoolimata sellest, et oma töökusega on Maria Siberis üsna heale järjele jõudnud, ei kõhkle ta hetkegi, kui avaneb võimalus kodumaale naasta – eestlasele on tema kodu kõige kallim. Meie Eesti ei pruugi olla kõige viljakama mullaga, kuid kodumaa on kodumaa.

Tänapäeval on aga järjest enam kuulda, kuidas seoses Euroopa piiride avanemisega hakkas toimuma nn ajude väljavool, paljud eestlased on lahkunud kodumaalt, lootes leida paremat elu piiri taga. Eriti avaldub selline tendents noorte ja intelligentsemate inimeste hulgas, kes loodavad välismaal leida rohkem võimalusi, omandada kvaliteetsemat haridust, teenida kõrgemat palka ja saavutada

paremat elatustaset. Tundub lausa, et nüüd, kui oleme saavutanud kaua igatsetud vabaduse ja oma rahvusriigi, ei peagi eestlased oma kodumaad enam kalliks. Kuid julgen arvata, et nii see pole. On küll neid, kes Eestist igaveseks lahkuks, kuid enamik viibib välisriikides mõne aasta ning naaseb siis koju. Minu tutvusringkonnas on selliseid mitmeid, nii et usun, et eestlaste kodumaa-armastus pole kuhugi kadunud, seda tunnetatakse alles võõrsil olles. Mulle meenub inglise-keelne ütlus: „You never miss the water until its gone."

Ma tahaks elada sellises Eestis, kust ei joosta minema, kus kõigil oleks tööd ja leiba ning võimalus soetada oma kodu ja pere.

„Eestlaste suurim viga on, et ta ei armasta: sakslane armastab sakslast, venelane venelast, lätlanegi pisut teist lätlast, aga eestlane eestlast ei armasta!" (A. H. Tammsaare, „Tõde ja õigus" II.) Eestlased ei suhtu pahatihti üksteisesse just eriti heasoovlikult. Kadetsemist, kirumist ja parastamist on meie ühiskonnas väga palju. See kajastub iga päev ka meedias, eriti värvikalt aga just internetiportaali Delfi kommentaarides, seda kutsutakse Eesti „kollektiivseks ajuks". Ütlevad ka Hando Runneli luuleread, et „kõik siin kõiki tunnevad ja vastamisi vannuvad". Poliitikutevaheline nägelemine ja üksteise mustamine on üsna tavaline, kuid eriti palju kuuleme neist valimiste eel. Eesti demokraatia on alles noor, tal ei ole pikaajalisi traditsioone, kuid usun, et ühiskonna arenedes muutub ka see paremuse poole. Kaua sa ikka ligimest kirud ja mustad, kui ta sellest ikka mustemaks ei lähe?

Ma tahaksin elada Eestis, kus ei kehtiks lause „eestlasele on parim toit teine eestlane". Inimesed peaksid olema sõbralikumad. Väike naeratus ja lihtne „tere" kas või võhivõõrale inimesele võib muuta ilusaks nii sinu kui tema päeva. Õelutsemine, kadedus ja sõimlemine ei vii kuhugi, kuid kahjuks on seda meie igapäevaelus väga palju. Ma tahaksin elada Eestis, kus oleks ligimesearmastust ja hoolivust.

Eestlane ei ole väga koostööaldis, igaüks hoiab rohkem omaette ja tegeleb oma asjadega. Selline suhtumine on meile ajaloos ränga hoobi andnud – arvatakse, et kui muinaseestlased oleksid teinud koostööd ja organiseerinud ühise vastupanu, poleks ristirüütlid meie maad suutnud vallutada või vähemalt oleks see neil tunduvalt keerulisem olnud. Kuid ajalugu on ka näidanud, et mõnel rahva arengus väga olulisel perioodil oleme siiski suutnud ühiselt tegutseda ning eesmärgini jõuda. Parimaks näiteks lähiminevikust oleks „laulev revolutsioon" Nõukogude võimu alt vabanemiseks. Sel ajal pandi väga suurt rõhku rahvuslusele ja meie identiteedile ning vendlus- ja ühtekuuluvustunne olid eriliselt võimsad. See eufooria on nüüdseks igapäevaste probleemide mõjul lahtunud, rahvuslust ei tajuta enam nii olulisena. Hoopis olulisemaks peetakse raha ja võimu. Paljud euroskeptikud kardavadki seepärast, et Euroopa Liitu astumise tulemusena võib meie rahvus, keel ja kultuur hoopis hääbuda, kuna soovides kõigele nõukogulikule vastanduda, oleme väga vastuvõtlikud Lääne mõjutustele. Ma tahaksin elada Eestis, kus ka 100 aasta pärast võib kuulda kaunist emakeelt. Eestis, kus lapsed ei ole asendatud autodega. Eestis, kus ei peeta oluliseks seda, et sissetulek peab olema suurem kui naabril.

„Raha paneb rattad käima!" – „Raha, raha, palju raha!" Need on vaid vähesed tuntud fraasid eestlaste „kultuuriloos". Aeg-ajalt võib tunduda, et Eestis tiirleb kõik raha ümber. Kuid millest selline suhtumine tingitud on? Kas mitte ei peaks meie eeskujud – poliitikud – rohkem enda sisse vaatama ja küsima, kas nad on ikka head eeskujud. Turuhinnast tunduvalt odavamalt saadud suvilad, keeruliste skeemidega maavahetused, nõunike kohad parteikaaslastele… Ja kui meedia või rahvas huvi tunneb, kuidas nii saab, vilistada kõige peale ja öelda, et kõik on ju korrektne. Sellest tulenevalt tekib ka ülejäänud inimestel mõte, et kui nemad võivad, siis miks ei või meiegi? Eks poliitikud nimetavad enda kuritegusid seadusteks ning tavakodanike patte kuritegudeks. Siit vist ongi pärit ütlus, et elu on karm, aga ebaõiglane?

On seltskondi, kus ühise laua taga hakatakse heldimusega meenutama nn nõuka aega, et kus siis oli elu stabiilne ja hea. Ei olnud eriti kuhugi kõrgemale pürgida, kellegi taskusse ei olnud piiluda ja ainus, mida kadestada võis, oli naabrimehe ausus ning tema seaduslik käitumine. Ei olnud tööpuudust, aga keegi ei pidanud ka eriti tööd tegema. Kõik said palka, aga selle eest ei olnud suurt midagi osta. Kõigil oli enam-vähem kõik olemas, aga ometi olid kõik rahulolematud. Vahest

on eestlastel juba geenides selline lõputu rahulolematus ja ahnus? Kui see tõepoolest nii on, siis ei saakski seda meile pahaks panna. On ju uhke ja hää olla eestlane…

Ma tahaksin elada Eestis, kus ei kehtiks arvamus, et raha eest saab kõike. Ma tahaksin elada Eestis, kus inimsuhteid ja lähedust peetaks olulisemaks kui raha. Eestis, kus kõigil oleks aega kuulata ligimese muresid, aega kuulata ka iseenda südamehäält.

USA-s viidi läbi küsitlus teemal, kui paljud ameeriklased teavad, mida tähendab sõna „Eesti". Enamik jäi reporterile nõutult otsa vaatama. Olgugi et Eesti on liiga väike, et teha suuri tegusid maailma mastaabis, oleme me juba praegugi väga edukad. Ma ei tahaksi elada kõige edukamas ja suuremas riigis. Ma tahan vaid elada kõige kaunimas paigas maailmas – Eestis. Ligimesearmastusega täidetud Eestis.

Ma tahaksin Elada Armastavas Eestis!

„Meist igaühest sõltub Eesti püsimine." (Lennart Meri)

Jekaterina Stepanova
Keila Ühisgümnaasium, XII klass

Inimesed on loodud nii, et nad hea meelega hoolivad sellest, mis neile on lähedane ja tähtis: oma kallimatest, oma varast, oma kodust. On väga loomulik, et me kõik püüame oma kodu puhtana ja ilusana hoida, pühkides tolmu, viies prügi välja, ostes uut mööblit – oma kodu eest hoolitsemine on küll suur vastutus, kuid see on ka väga meeldiv tegevus, sest arusaamine sellest, et keegi või midagi meid vajab ja meist sõltub, teeb meid endid ka tugevamateks ja targemateks. Terve mõistusega inimene ei hakka ju oma kallis kodus, mille ostmiseks ja korda tegemiseks on kindlasti palju vaeva nähtud, seinte peale joonistama ja põrandal lõket süütama – ükski inimene ei riku meelega seda, mida ta armastab. Ja kedagi teist ei lase me oma ellu selleks, et meie eest otsuseid teha – alati on parem ise vigu teha, kui tunda, et keegi kontrollib ja kasutab sind ära. Kõiki neid asju on lihtne aru saada seoses isikliku varaga, kuid vahel on väga raske ette kujutada, et Eestimaa ju ongi meie kõigi kodu, mille eest meist igaüks vastutab – terve riik tundub liiga suurena ja küll leidub inimesi, kes oskavad seda paremaks muuta.

Hiljuti veel olid tänavad täis ilusate ja rõõmsate nägudega valimisreklaame, mis lubasid kõik meie riigi elanikkonna unistused täide viia: tõsta palku ja pensioneid, anda rohkem võimalusi lastele ja nende vanematele, arendada majandust ja nii edasi. Tundus, et ilusasti kõnelevad ja haritud mehed, kes tunnevad majandust, seadusandlust ja sotsioloogiat, teavad paremini, mida eesti rahvas vajab. Aga kas tegelikult keegi peale meie endi teab, mida MEIE tahame ja vajame?

Üks minu elu parimatest kogemustest oli töö küsitlejana ühes ühiskondlikku arvamust uurivas firmas, tänu millele sain ma hästi palju vestelda erinevate Eestimaa inimestega: rikaste ja vaestega, noorte ja vanadega, haridusega ja hariduseta ning väga paljudelt olen

ma kuulnud lauseid nagu: „Noh, mis meist küll sõltub?", „Kes siis meid kuulama hakkab?" või „Keda meie arvamus huvitab?"

Kahjuks peetakse Eesti põhiseaduse põhifraasi „rahvas on ülemvõimu kandja" väga tihti lihtsalt ilusaks fraasiks ning selle sisust reeglina ei mõelda.

Tegelikult on ju kõik vastupidi – meie arvamus tähendab väga palju, kuid on vähe inimesi, kes oskavad oma seisukohti selgitada ja kaitsta. Tänapäeval on niigi palju probleeme, milleks veel raisata oma aega tühja lobisemise peale, mis ei muuda midagi?

Miskipärast on unustatud demokraatia ja valikuvabadus, miskipärast on alati lihtsam kedagi teist süüdistada, kui ise midagi ette võtta. „Keda meie arvamus huvitab?" küsivad inimesed ja ei käi valimas, linnavalitsuse avalikel istungitel ega korteriühistu koosolekutel ning pärast imestavad, kuhu on kadunud välisukse kõrval kasvanud ilusad puud, kes on otsustanud vana pargi asemele elamurajooni rajada ja miks uues valitsuses ei ole neid, keda on südames küll toetatud?

Kui inimene ei viitsi täna oma riigi eest hoolitseda, siis miks peaks riik homme viitsima teda toetada? Kui inimene ei ole kasutanud talle seadusega antud võimalust oma arvamust väljendada, siis ei ole tal ka õigust hiljem viriseda...

Ma usun, et ükski olukord ei ole paratamatu ja alati tasub parima nimel võidelda, selle asemel, et passiivselt oodata, mis edasi saab, tasub teisi lahendusi otsida – võib-olla vana armsa lapsepõlvemälestusi täis pargi säilitamiseks piisab kirjast linnavalitsusele, milles on kindel seisukoht selgelt põhjendatud, kui aga ei piisa, siis miks mitte leida oma arvamuse toetajaid ja korraldada avalikku meeleavaldust?

Ega selleks, et Eestimaa huvisid kaitsta, ei pea tingimata ootama, kuni saabub järjekordne ajalooline hetk, nagu ärkamisaeg või taasiseseisvumisaeg. Väiksemat küünalt on palju raskem põlevana hoida kui suurt lõket – pingelistes olukordades on rahvas alati kokku hoidnud, kuid praegu, kui kõik tundub stabiilne olevat, on need ajad paljudel meelest läinud, kuigi see on mõjuv põhjus oma rahva üle uhke olla.

Minu arvates kõige hirmsam asi on just rahva passiivsus ning valitsus peaks eelkõige seda haigust ravima – selleks, et 10, 15 või 20 aasta

pärast meie riik saaks rikkamaks ja edukamaks, tuleb pingutada mitte ainult valitsusel, vaid ka rahval. Selleks aga, et inimestel oleks jõudu ja tahtmist selle nimel pingutada, tuleb neile selgeks teha, et igaühe koduukse taga Eestimaa ei lõpe, vaid algab.

Ma tahan elada sellises Eestis, kus kodanik ei tähenda ainult väikese sinise raamatu omanikku, vaid inimest, kes võtab riiki oma koduna ja kaasmaalasi oma pere liikmetena; kus inimesed ei hooliks ainult oma huvidest ja sellest, kuidas kasu saada, vaid püüaksid oma tegevuse tagajärgi pikemas perspektiivis ette kujutada ning ei unusta kunagi, et riik ootab meilt pigem mitte suuri kangelastegusid, vaid väikeseid igapäevaseid heategusid.

Täiskasvanud

Tahan elada Eestis

Siiri Alberg
34, nõustaja, Tallinn

Tahan elada Eestis,
kus me hooliksime meid ümbritsevast keskkonnast. Kus loodushoid väljenduks tegudes, mitte plaanides ja arengukavades. Kus meid ümbritsevat keskkonda vaadeldaks kui tervikut ning kaitse plaanimisel arvestataks kõiki võimalikke mõjureid. Tahaksin, et keskkonda mõjutavate otsuste tegemisel lähtutaks tervest talupojamõistusest, mis on eestlast läbi aegade iseloomustanud, mitte lühinägelikust saamahimust. Tahan, et meie maavarade kasutamisel lähtutaks tõsiasjast, et enamik neist on taastumatud või taastuvad väga pika aja jooksul ning et nende kaevandamine on seotud tervete piirkondade elamiskõlbmatuks muutmisega.

Soovin, et ka linnakeskkond oleks kujundet viisil, mis arvestaks lisaks arendajate huvidele ka elanike ja külaliste soove. Tahan, et linnas oleks ruumi ka haljasaladele, puudele ning murule, mitte ainult kipsist ja klaasist kuubikuile. Tahaksin, et iga linnakodanik, olgu siis noor või vana, saaks oma kooli, tööle ning mujalegi minna jala või jalgrattaga, ilma et see teekond milgi moel ohtlik või ebameeldiv oleks. Et ka linnalapsel oleks koht, kus oma lemmikuga ringi joosta ning kus väsinud vanemad pärast pikka tööpäeva tervisespordiga tegeleda saaksid.

Tahan, et iga ametnik tunnetaks vastutust, mida võim talle annab. Soovin, et inimesed kuulaksid hetkeks oma südamehäält enne järjekordse kolemaja plaani või alleetäie elujõus põlispuude raieloa kinnitamist. Ja et neil jätkuks sirgeseljalisust ja kindlameelsust mõttetutele ning vaid omakasust ajendet plaanidele vastu seista. Meie kõigi hüvanguks.

Milleks mulle see kõik?

Tahaksin, et mu lapsed saaksid lipata ürgmetsas piki metsasihti, hüpelda rannas kivilt kivile ja mängida vanalinna hoovides peitust. Just nagu mina ja mu sõbrad kunagi. Ja meie vanemad oma sõpradega.

Tahan elada Eestis,
kus sotsiaalne võrdsus oleks normiks, mitte erandiks. Kus väärtustataks inimest ja hinnataks tema valikuid. Tahan, et ükski vanainimene ega üksikvanem ei peaks end kehvikuna tundma ja soovin, et laste arvamust kuulataks ning austataks. Tahaksin, et inimese panust ühiskonnaliikmena väärtustataks ning et seda vaid raha mõõdupuuga ei mõõdetaks. Soovin, et loomeinimesel oleks vabadus end teostada ja väljendada tõekspidamisi, mis vahel ka ühiskonna poolt hääkskiidetust pisut erineda võivad.

Unistan Eestist, kus inimestel jätkuks tolerantsi elada kõrvuti teiste rahvustega neid meie ühiskonda lõimides, mitte tõrjudes. Soovin, et inimesed, kes on valinud tavapärasest erineva elu- või peremudeli, ei peaks end seepärast alaväärtusliku ühiskonnaliikmena tundma. Tahan, et inimesi, kes elavad meie kõrval, aga täidavad omi rahvus- või usukombeid, ei pilgataks ning austataks nende õigust olla peavoolust erinev.

Tahaksin, et riigipoolne abi jõuaks vajajani ka juhul, kui ta ise on liiga nõrk või liiga uhke, et seda küsima minna. Soovin, et lisaks riigilt ja omavalitsuselt abi ootamisele aitaksime me ise enesest nõrgemaid nii sõna kui teoga. Hooliksime üksteisest ka vastutasu ootamata.

Milleks mulle see kõik?

Tahan, et kui ma ise või mu lapsed või vanemad peaksid aegade muutudes abiandjaist abivajajaiks osutuma, saaksid nad seda abi vähima võimaliku vaevaga. Et mulle olulised inimesed ei peaks elama pidevas mures homse kindlustamise ees ning seetõttu varakult läbi põlema.

Tahan elada Eestis,
kus läbi aegade on väärtustatud haridust. Kus just hariduse poolt antav konkurentsieelis oleks see, mis laseks meid tunda end suurtena vaimult. Kus andekate noorte vaimne võimekus ei jääks välja arendamata ja ühiskonna hüvanguks kasutamata vaid seetõttu, et nad liiga õrnas eas peavad hakkama perele leiba teenima. Unistan Eestist, kus

ka algkoolis antaks lisaülesandeid terava vaimuga jõnglastele, et nad ei pettuks kogu koolihariduses enne, kui last tegelikult huvitavate aineteni jõutakse. Soovin, et reaal- ja loodusteaduste õppele pööratataks senisest suuremat tähelepanu ning lapsed saaksid käsutada kõiki moodsa tehnoloogia vahendeid meid ümbritseva maailma sügavuti uurimisel. Tahan, et häid õpetajaid tunnustataks, julgustataks ja edutataks. Et haridusilm oleks vabam bürokraatiast ning tegeleks rohkem sisu kui vormiga.

Tahaksin, et tervisekasvatus, liikumisõpe ja ka huvitegevus oleks koondatud kooli. Soovin, et sotsiaalalpinistide taimelavana tuntud eliitkoolid mõistaksid oma vastutust Eesti eliidi harimisel. Pole ju mõtet tuimade faktide tampimisel seoseid seletamata ning konkurentsi rõhutamisel sünergia mõistet avamata. Soovin, et meeskonna- ja grupitöö oleks koolis tavapärane, selmet individualiste veelgi enam üksindusse suunata. Pideva võistlus- ja võitlusvaimu korral kaotame hiljem töö- ja teaduselus rahvaile, kelle kultuuris on koostööl tugevamad traditsioonid.

Tahan, et kerge füüsilise või vaimse puude või käitumishäirega laps saaks igakülgset nõu ja abi ning koolihariduist kodulähedases koolis. Sel on mitu hääd külge – ülekoormatud vanemad ei pea veetma tunde, et sõidutada last kaugesse erikooli, laps ise saab suhelda tervete eakaaslasega ja tunda end täisväärtusliku, kuigi veidi erinevana. Rääkimata koolikaaslastest, kes juba maast madalast õpiksid arvestama mitmekülgsusega meie ümber.

Soovin, et lugemine oleks au sees. Tahan, et kooliraamatukogu uksel ei ootaks last mitte kurjad kerberosed, vaid leebed juhendajad ja vaimuvara väljalaenajad. Lihtne on ju kasvatada põlvkonda, kes lugemist veidrike lisaväärtust mittetootvaks hobiks peab. Hoopis raskem on hiljem neile raamatupõlgureile lugemist taas meeldivaks ning miks mitte ka kasulikuks harjumuseks teha.

Soovin, et koolikius jääks minevikku. Viha erinevuste ja vaen erinejate vastu tuleb ju tihtipääle mittemõistmisest. Tahan, et õpetajail, vanemail õpilasil ja ka lapsevanemail jaguks meelekindlust ja sirgeselgsust igale koolikiusujuhtumile otsustavalt vahele astuda ja

kiusajat korrale kutsuda. Eriti terava tähelepanu all võiksid olla vägivallajuhud, mis korduvad ja mille põhjustajaile tavalised korralekutsumise viisid on kui hane selga vesi. Kui lapsevanemail on kodutöö tegemata ning võsukesile piirid seadmata, ei peaks selle lahendamata mure veskikivi ainult haridusasutuse kaelas rippuma.

Milleks mulle see kõik?

Soovin, et mu lapsed ja lapselapsed saaksid parima võimaliku hariduse, tugeva aluspõhja, millele edasise elu käigus juba järjest iseseisvamalt uusi teadmisi pääle koguda. Tahan, et nad saaksid õppida keskkonnas, mis soodustaks nende eriandekuse süviti arenemist ning samas tagaks mitmekülgse maailmapildi. Soovin, et nad mõistaksid meid ümbritsevat maailma nii füüsikaseadusi kui ka sotsiaalteadusi hinnates.

Tahan elada Eestis,
kus igapäevase leiva teenimine oleks korraldet õiglaselt. Eestis, kus ärikorralduse esimesel kursusel selgitataks eetika mõistet, mitte keskendutaks MBO-skeemide tutvustamisele ja maksuseaduste paragrahvide väänamisele. Tahan, et ka äriilmas järgneks lubadusele tegu ja katteta lubaduste pikaajalist omakasu huvides jagamist pigem taunitaks kui tunnustataks. Soovin, et õigusriik toimiks moel, kus süütuse presumptsioon ja kuriteopreventsioon ei oleks vaid arusaamatud sõnad seaduse paragrahvides. Tahan, et ettevõtjad ja riigiametnikud tajuksid oma vastutust tööandjaina ning ei kasutaks oma võimu kurjasti. Tahaksin, et ettevõtluses tekkiva majandustegevuse tulemi jagunemine ühiskonnas oleks õiglasem ning et oleks tagatud eetiliselt toimiva ettevõtte jätkuv areng turul. Soovin, et ebaaus konkurents, varimajandus ja väljapressimine jääksid üha harvemaiks mõisteiks, iseseisvuse taastanud vabariigi esimesse Metsiku Ida ajalõiku. Unistan, et kord on ka kauboikapitalism, semusobing ja libalubadus vaid mõisted algklassidele mõeldud majandusõpikus. Tahan, et ametiühingu nimetamine ei tooks eestlasele pääle sovetiaegseid hirmujudinaid, vaid et tegemist oleks tugeva ja arvestatava partneriga töötaja huvide eest seismisel.

Milleks mulle see kõik?

Tahan, et Eestis ei peaks pettasaanud uuesti ja uuesti tühjalt kohalt alustama ajal, kus petjad järjekordsete lihtsameelsetega uusi „ärisid" asutavad. Soovin, et mu lähedased ja järeltulijad ei peaks seisma tööst rakkus tühjade pihkudega ning vaatama, kuis keegi nende töövilju tuulde lennutab või maha prassib. Ja otse loomulikult tahan välistada olukorda, et nad ise „nii on ju kombeks" põhimõttel need lennutajad või prassijad oleksid.

Tahan elada Eestis,
kus me tahame, suudame ja oleme igal ajahetkel valmis kaitsma oma iseseisvust, maad, vabadust ja inimesi. Kus kaitseväkke minek on au-, mitte häbiasi ning säält saadavad teadmised ja oskused annaksid piisava kindluse elus ettetuleva määramatusega julgelt silmitsi seista. Tahan, et meie-tunne, mis meid 1988. aastal öölaulupidudel ühendas, jätkuks ka neil ning järgnevail öil eostatud lastes. Soovin, et kui vajadus nõuab, oleks neile auasi rakendada isamaa ja emakeele kaitseks kõiki oma oskusi, teadmisi ja kogemusi. Tahaksin, et nad suudaksid seda niisama üksmeelselt väljendada, kui Balti ketis seisnud ja iseseisvusest alles unistanud vanemad. Soovin, et seeläbi oleks tagatud ka kaugelekolinud hõimlaste soov naasta siiski kõigi hirmude ja kuulduste kiuste Eestisse. Et me üheskoos usuksime paremate aegade tulekusse ja oskaksime hinnata iseseisvust, mis paraku kipub siinkasvanuile iseenesestmõistetavaks ja ajas igavikuliseks mõisteks jääma.

Milleks mulle see kõik?

Mul on olnud õnn sündida ja kasvada rahuajal. Aga ma olen kindel, et mu vanaisa targa ja alalhoidliku mehena kaalus pikalt, enne kui Vabadussõtta läks. Ju siis tema ja ta eakaaslased teadsid, milliste väärtuste nimel võitlevad. Leian, et ka neid väärtusi lõpuni mõistmata ei tohiks me neid peenrahaks vahetada. Ja ma tahan, et ka minu lastest kasvaksid riigitruud ja kindlameelsed kodanikud, kes me omariiklust hindaksid ja vajadusel kaitsta suudaksid.

Tahan elada Eestis,
kus alati ja kõikjal saaksin rääkida emakeeles. Kus ka lõimunud kodanikud, kelle kodukeeleks on olnud mõni teine keel, tunneksid eneses piisavalt tahet omandada see mitte just kerge, aga ääretult kaunis soome-ugri keel.

Soovin, et selle keele õpetamine oleks tehtud lihtsaks, haaravaks ja ajakohaseks. Tahaksin enam näha segarühmi lasteaias, et erinevast rahvusest lapsed suudaksid teineteisega vestlust arendada. Tahan, et muukeelse meedia ja interneti ajastul ei muutuks teismeliste sõnavara ja lauseehitus võõrapäraseks.

Võõrkeeles võib ju suhelda ja see on igati tervitatav, kuid inimest, kel emakeeleski mõtete väljendamisega raskusi, ei aita ka mitme rahvusvahelise suhtluskeele omandamine.

Tahaksin, et eesti keel oleks jätkuvalt täienev ning arenev, elav keel, milles saaksid omavahel suhelda nii teadlased kui ka teismelised. Et keeleloome ei jääks unarusse ning et nii emakeelne släng kui erialasõnavara oleks olemas ja kasutuses.

Soovin, et eestlased, kes on viimaseil aastail parema elu otsinguil läinud võõrsile, vestleksid oma lastega ka eesti keeles. Seeläbi tagaksid nad oma järglastele võimaluse naasta isade maale ja olla siin juba peagi võrdne suhtlus- või äripartner ning mitte umbkeelne võõras.

Arvestades meie geograafilist asendit, soovin ka, et unarusse ei jääks soome, rootsi, vene ja läti keele õpe. Naabritega on lihtsam suhelda, nende juures reisida, töötada või ka elada, kui keeleoskus käes.

Tahan elada Eestis,
kus kõigil selle elanikel oleks eelkõige õigus tervisele. Ükski eelpool-kirjeldet soovidest, tahtmisist ning unistusist pole minu jaoks nii oluline, kui see. Elu ega tervist teatavasti raha eest ei osta. Milleks meile üüratu majanduskasv, kui selle hinnaks on läbikulunud inimesed? Milleks ravida välismaalt raske raha eest ostetud ravimitga tõbesid, mida oleks õige tervisekäitumise juures võimalik ennetada? Tahan, et Eestis oleks kõigil õigus häädes tingimustes sündida, elu jooksul

vajaduse tekkel kiiret ja asjakohast ravi saada ning ka oma elupäevad väärikalt lõpule saata. Sooviksin, et ühiskonnas algatuks laiapõhjalisem arutelu eutanaasia, abordi, elundidoonorluse ja lastesaamisega seotud teemadel. Tahaksin, et kedagi ei mõistetaks hukka, kui ta oma või lähedaste inimeste vaevad lõpetada lubab. Soovin, et meedikud tunnetaksid vastutust, mida Hippokratese vande andmine neile pannud on. Teisalt aga sooviksin, et ühiskond mõistaks tõsiasja, et sõltumata meditsiini edusammudest võivad mõned seisundid, tõved ja õnnetused kaasa tuua letaalseid tagajärgi. Ning et neid tagajärgi on kergem ennetada kui hiljem kurva faktiga silmitsi seista.

Milleks mulle see kõik?

Tahan olla kindel, et mu lähedased, sõbrad ja ma ise saaks vajadusel hääd arstiabi. Et me saaksime väärikalt vananeda ja leevendust selle paratamatusega kaasnevaile vaevusile. Sooviks kindlust, et saan surra kõrges vanuses loomulikku surma pere ning lähedaste seltsis, nagu enamik mu esivanemaid. Ja unistan, et kui ühiskond liigub suunas, mida olen eelpool kirjeldanud, jätkub mul julgust, tahet ja tervist sünnitada lisaks kolmele juba sündinud eestlasele ka järgmised kolm. Ning neistki eestlased kasvatada – haritud, eetilised ja enneköike õnnelikud inimesed. Tean, et minusuguseid noori inimesi, kes unistavad paremast Eestist, ei olegi nii vähe. Ja usun, et üheskoos, ühel nõul ja jõul õnnestub meil kui mitte just maailma muuta, siis vähemalt teha Eestist paik, kus me lastel oleks hää.

TAHAN ELADA EESTIS.

Otsides oma Eestimaad

Annelis Jahilo
22, üliõpilane, Tallinn

Mulle meeldib Eestis elada. Siin on ruumi ja avarust, õhku, päikesepaistet, ilu ja mõtteid, mida hinnata. Meil on riik ja maa, keel ja inimesed, teadus ja kultuur, areng ja muutumine. Meil on lootust.

See, et Eestis *võib* elada rahulikult ja meeldivalt, kui oskad, ei tähenda veel, et siin *on* kõigil hea elada. Mina, nagu paljud teised – me käime silmaklappidega, mõnikord kaotame lootuse ja tahame lihtsalt minna. Teinekord oleme õnnelikud ja näeme ainult head. Sestap on siin vahel nii uskumatult mõnus. Mõnikord tuleb headus ilusast ilmast, soojast sõnast või heast teost; aga mõnikord me leiame selle headuse hoopis moodsast kokteiliklaasist või kibedast sigaretimahvist. Hedonism ei ole meile võõras.

Meil siin väikeses ja armsas, aga kiirustavas ja naiivses Eestis valitseb suurushullustus. Me ei hinda olemasolevat, vaid pürgime suurriikide eeskujul suuruse, kasvu, tõusu poole… miks ei võiks väiksus olla meie trump? Tark ja mõistlik inimene võiks olla meie jõud ja Nokia. Asjadekultuse võiksime unustada. Me ei tohiks olla üksteise vihased konkurendid, vaid sõbralikud eeskujud.

Tavaline inimene on kurja näoga ja kurva moega. Tal on oma käigud, oma tee. Ta ei taha, et keegi astuks talle ette, sõidaks temast mööda, oleks temast ilusam, rikkam või targem. Tal on *kiire*, aga tema jaoks on *normaalne* seista argipäeva keskpäeval pool tundi supermarketi kassa järjekorras, veeta kaks tundi päevas liiklusummikus; näha, kuidas vana naine pargipingil hinge vaagub, kuidas kasimata laps kommi varastab. Tema jaoks on normaalne võtta pangast kodu-, pere-, suur-, väike- ja SMS-laenu. Tema õnn on käia Hulludel, Laada-, Mammuti-, Väikese Taksi ja Ostupäevadel. Tema unistus on *ajakirjaelu*. Tal on üks elu ja üks tõde. Kõrvalekaldeid ta ei tee ja originaalsust jääb vajaka. Naabreid ta eriti ei salli ja prügi sorteerida ei viitsi. Ta on modernne inimene, sotsiaalturundus ja keskkonnateemad on talle veel veidi võõrad. Ta on individualist ja oma maailma boss.

Kõndides Tartus mööda kanali kaldaid Annelinna poole, leiate üsna teekonna alguses ühe totra kilekoti, mis vedeleb vee piiril. Kui te olete postmodernne inimene, siis te korjate selle üles ja otsustate sellesse koguda prügi, mis teele jääb. See kilekott saab täis peale sadat meetrit. Jõe äärest olete te selleks hetkeks leidnud kilekotte odavatelt väljamüükidelt, kondoome, õllekorke, sigaretipakke ja süstla. Te peate seda normaalseks. Te ju teate, mis probleemid meil siin ühiskonnas on.

Meil on palju *õpitud normaalsust* – demokraatia on meid pimestanud. Või on muutused toimunud nii kiiresti, et olles ametis iseendaga, unustasime vaadata inimesi ja ümbruskonda. Õigemini – kas me oleme rumalad uut riigikorda mõistma ja ühiskonna heaks kasutama? Otsides iseend, oleme unustanud teised inimesed ja enda seose riigiga, me oleme kaotanud pea ja läinud vooluga kaasa. Me oleme mõnikord nii mõistmatud.

Perekond, traditsioonid, kultuur – öeldakse, et postmodernses ühiskonnas need lõhenevad, hägustuvad ja segunevad. Mul on kahju, et me ei kohtu enam tänaval või kohvikus, vaid õhtuti internetis. Mul on kahju, et me ei räägi kunstist või poliitikast, vaid autodest ja hilpudest.

Võrreldes vanade Euroopa riikidega, oleme nagu elus oma kohta otsiv teismeline. Millegipärast me arvame, et *minul* on õigus, mitte *sinul*. Selle asemel, et arendada mõistlikku ja argumenteeritud diskussiooni, läheme isiklikuks ja näitame näpuga. Kriitikat ei salli isegi siis, kui see on põhjendatud.

Me võtame endale kergekäeliselt eeskujusid – andmata aru, et eeskujud, mida endile seame, on pärit erinevatest ühiskondadest. Mulle ei meeldi, et me väärtustame suuri ja uhkeid autosid nagu Ameerikas, skisofreenilist liiklust nagu Prantsusmaal, heaolu nagu Rootsis, rikkust nagu Šveitsis ja elustandardit nagu Norras. Ja seda kõike korraga. Teadmata, et hüvedel on alati *mingi hind*. Tundub, et Eesti inimesed ei anna endale aru hüvede saavutamise kultuurilisest taustast ja tekkepõhjustest. Me oleme kiired õppima ja jäljendama, aga aeglased mõtestama ja küsima endalt põhiküsimusi nagu: *miks? kuidas? kas üldse?*

See on hea, et me väärtustame keelteoskust, reisimist ja erinevaid eeskujusid, aga me ei saa üksühele kopeerida lääneriikide üksikuid tunnuseid kogu Eestile ja teha neist ihalusobjekte. Eesti ei ole ometi väike Ameerika. Me oleme veidi vaimuvaesed, mis puudutab visiooni oma riigi ja ühiskonna tuleviku kohta. Meil ei ole veel tervemõistuslik ja küps ühiskond. Sotsiaalprobleemide aruanded räägivad enda eest.

Meid ei päästa eskapistlik rännukihk või pealiskaudsed teadmised teistest kultuuridest ja ühiskondadest. Mis sellest, et reisil olles näeme enamasti ainult head.

Reisidelt peaksime naasma sooviga muuta Eestit kodusemaks ja omanäolisemaks kohaks, mitte lihtsalt sooviga minna ikka ja jälle, või veel halvem – minna jäädavalt. Selleks, et tahta tulla tagasi, vajame kodusoojust, ligimesearmastust ja tunnet, et Eestis on hea elada. Kindlust, et siin on head inimesed, head koolid, kenad linnad ja külad, puhas keskkond ja värsked ideed. Rahulik ja mõtestatud, arukas elu.

Me oleme oma haridussüsteemi projitseeritud kujutised tolmuses argipäevas – mihklid õppima kontrollimata fakte, arad ise mõtlema ja looma paremaid süsteeme, struktuure, visioone, teooriaid. Me ei julge arutleda, me tahame vastata – nii nagu koolis, nii ka elus. Ja vastame siis, kui küsitakse. Seega – haridussüsteemist tulenevalt ei ole kuigi suur tõenäosus, et väärtustaksime kodanikualgatust kui demokraatia üht alustala.

Me võiksime teada, mis sisu ja tähendus on sõnadel „inimene", „kodanik", „elanik", „kaasmaalane". Enamasti on meil nii kiire, et väljendume sõnaohtralt ja suurejooneliselt, kuid oma tegudes jääme kidura idu tasandile.

Hinnates kõrgelt Karusoo lavastust „Küpsuskirjand 2005", mis käsitleb integratsiooniprobleeme, mõistsin, et eestlased ja venelased elavad eraldi kastides. Ma olen 15 aastat elanud suures paneelmajas, kuid ei ole kunagi näinud oma alumisi või ülemisi naabreid. Kuuldavasti on nad vene rahvusest. Ma ei tea, kuidas neile meeldib Eestis elada. Minu põlvkonnas ei ole eriti popp õppida vene keelt. Liftis me üksteist ei tereta.

Mul on piinlik, et ma ei taha sellest rääkida. Mulle tundub, et integratsioon on suur probleem, ent ma jään „eestlaseks" ja peidan pea liiva

alla. Vaadake, ma olen nõrk. Aga mõned inimesed ei julge tunnistada oma vigu – näiteks need, kes elavad äärelinna põllule ehitatud uusasumis, neil on lasteaiakohata laps, auto- ja majaliising, rinnavähk ja sugulased Rootsis. Neil on endalgi tegemist. Aeg on raha, teate ju küll.

Rääkides rootslastest, siis heaoluühiskonnas tahaksime isegi elada. Kohati on arusaamatu eestlaste parempoolne maailmavaade. Tunduks loogilisem olla sotsialistlik nagu Rootsi. Sisuliselt soovime riigilt suuri hüvesid – häid maanteid, kõrgeid toetuseid, tagatisi, ühiskondlikke hüvesid –, kuid samas palume madalamaid makse. Kust tulevad hüved, kui kogu raha maksta palgaks? Raha me armastame. Palk kulutatakse aga isiklikuks, mitte ühiskondlikuks tarbeks. *Pärast mind tulgu või veeuputus.*

Levinud on individualistlikud, mitte kollektivistlikud väärtused. Anda me ei soovi, võtta soovime. Me vist ikka tõesti ei tea, kuidas maailma asjad käivad.

Me tuleme poliitilisest süsteemist, kus polnud väärtuseid, millest täna tervise ja pere lagunemise hinnaga kinni hoiame. Kuidas toimus pööre niivõrd parempoolseks, nagu seda täna näeme? Võitjate põlvkond maitseb küll magusaid vilju ja on ehk rahul – aga mis saab edasi? Me võiksime olla stabiilsemad.

Kui uskuda, et Eesti rahvas on tugev ja püsiv, peaksime ju taluma mälestust minevikust ja sellestki õppima. Mitte kergemeelselt omastama läänelikke modernseid väärtuseid. Meil on võimalus saavutada postmodernne ühiskond sama kiiresti kui meist vanemates riikides, jättes tegemata modernse ühiskonna vigu – saastamata loodust, lõhkumata perekonda, lahkumata kodust. Hoida tervist, kaitsta kodumaad, arendada eesti keelt ja hoida oma kultuuri. Olla juba täna uhke ja hää.

Ma arvan, et mineviku painest püüdlikult ja kramplikult vabanemine ei tee meid, eestlasi, parematеks inimesteks. „Igaühele antakse nii palju, kui ta kanda jaksab," ütleb ema. Meie ju teame, kui palju meie rahvas kandnud on, ju me oleme sitked ja tugevad.

Palju meid pole. Ma tahaksin, et Eestis elaksid *minu inimesed*. Et me oleksime targad, väärikad ja hoolivad, mõistaks, austaks ja hoiaks – ennast, oma kodu, lähedasi ja riiki.

Lõputu päev*

Maria Jürimäe
32, õppekava peaspetsialist, Tartu

Mis oleks, kui elada oleks vaid see üks päev? Nädal? Aasta?

Kui pikk peaks olema elu, mida võiks muretult raisata?

Millistes ühikutes mõõta ühe rahva elada jäänud aega? Eestikeelsel eestlusel ei näe pessimistid kuigivõrd pikka iga. Oleme ikkagi väikseim mandri rahvas, kes püüab rahvuskeeles hakkama saada kõigega, alates riigist kuni tippteaduse ja ilukirjanduseni. Kas meie viimane aastasada on juba alanud või on neid ehk veel varuks?

Olgu inimese või rahvusena – kuidas elada see viimane ja lühike aeg nii, et „hiljem ei oleks põletavalt häbi kasutult elatud aastate pärast"?

Kraavikallas peesitab päikeses. Kivid hakkavad juba soojaks muutuma. Paiselehed palistavad tervet kallast – silm eristab neid ka üsna kaugelt, sest valgus on kuidagi eriti erk.

Puhas sinitaevas on seda valgust ja kevade lõhna täis.

Täpselt nagu lapsepõlves! Seesama lõhn, mille vihm eriti välja tõi! Seesama valgus, mis äkki kõik kaugemadki detailid nii selgeks muutis, et isegi mu veidi lühinägelikud silmad neid ilma prillideta märgata suutsid. Siis tegi see valgus ja see lõhn mind ütlemata rõõmsaks. Nüüd ka, aga sellele lisandub veel mingi mõnus nostalgiline nukrus.

Liigutan päikese paituses oma paljaid varbaid.

Kiiret pole kuhugi. Niimoodi kevadet endasse hingates on aga päev pikemast pikem. Nagu lapsena. Kui päev on pikem, siis on ju ka elu pikem?

Kui aega pole enam palju jäänud, tuleks see täita millegi väärtuslikuga.

* III preemia

Kas väärtuse garanteeriks võimalikult suur majanduslik, rahas mõõdetav tulu? Kas elu viimane päev, kuu või aasta tuleks pühendada võimalikult suure rahasumma teenimisele? Ja milleks? Ja kellele?

Raha kehtib ju ainult selles maailmas. Need, kellel on lapsed, saavad raha muidugi neile jätta. Aga kas nende enese elu väärtus laste jaoks on tõesti vaid võimalikult suure päranduse kogumine?

Äkki tuleks siis toimida hoopis vastupidi – seni hoolega kokkukogutu kõik ise ära kulutada reiside, kontsertide, toidu, moe, luksuse peale? Võimalikult palju nautida, võimalikult palju elamusi otsida. Sest see, kuidas järeltulijad hakkama saavad, on ju õigupoolest nende oma mure?

Võtsin kingad juba tulles jalast – et ärkav maa saaks läbi taldade otse südameni ulatuda.

Siin võib paljajalu käia. Kraavikaldaid ei risusta klaasikillud, tühjad pakendid, tsivilisatsiooni ebameeldivad jäljed. Tunnen inimesi, kes donkihhotliku järjekindlusega koristavad loodust sinna visatud saastast. Kui neid rohkem oleks... või kui neid pärast-mind-tulgu-või-veeuputus stiilis elajaid vähem oleks, siis võiks iga kraavi kaldal paljajalu kevadesse minna.

Linavästrik jookseb saba võngutades mööda. Püüan ta koos paiselehtedega pildile ja saadan lapsepõlvesõbrale, kelle seltsis kunagi kevadet otsisime. Väike tervitus tänasest ja aastate tagant.

Kui aega pole palju, võiks olla koos lähedastega – lastega, sõpradega. Et hetkedest sünniksid mälestused.

Mälestused... mida teispoolsusesse kaasa võtta?

Võib-olla tõesti... nõukogude koolis käinuna ei oska ma sellesse varianti siiski täie tõsidusega suhtuda.

Aga need ühised mälestused ühendavad meid ka meie laste ja sõpradega, nii et miski, loodetavasti helge, jääb ehk neisse püsima. Miski, mida neil on siis võimalik omakorda oma laste ja lähedastega jagada.

Väiksem nohiseb magada. Ta käed on sirutatud laiali ja huultel mängleb aeg-ajalt taevalik naeratus. Suurem on pintsliga ametis ja ümiseb laulda – nagu emmelgi kombeks. Ta maalib vanavanaema Sennit, ja mind – emmet.

Me laulame koos neid pikki laule, mida Senni mulle lapsena laulis. Ja mida tema vanaema talle lapsena laulis. Ja tema vanaema vanaema...

Või paneme käima näiteks „Kukerpillid", mida mulle juba lapsena meeldis kaasa laulda, ning laulame mõnuga koos. Pole lugu, et pisem kaasalaulja paljustki päris aru ei saa – ega minagi toona saanud, asja mõnu see ei vähendanud.

On selline igavene hommik, milles võiks aastaid elada – kevadpäike akna taga, asjalikult maaliv ning neid pikki-pikki laule nii armsa iseenesestmõistetavusega leelutav „suur kahepoolene", nagu ta ise ennast nimetab. Unes naeratav pisitita. Värv, mis mu pintslist siidile valgub, veega seguneb, kontuuri juures kenasti peatub.

Kummaline, kui kiiret pole, siis jääb aeg nagu seisma – üks tund ja üks minut ja üks päev on palju-palju pikemad, kui päevad, mis tihedalt täidetud kiirustamise, kohtumiste ja kohustustega. Ja eriti koos pisikeste lastega – nii pikk oli aasta tõesti ainult lapsepõlves. Või on viga olnud valedes valikutes?

Kui aega pole enam palju, siis võiks teha midagi hingele. Õnnelikud on need, kes saavad raha selle tegemise eest, mille eest on nad valmis ka peale maksma.

Tõelised tipud olgu muusikas, spordis, poliitikas, äris – on need, kes naudivad oma tegevust selle enese pärast. Näiteks needsamad „Kukerpillid" või kõik need laulvad näitlejad alates Toomast kuni Tätteni.

Nii ei konverteerita oma aega mitte rahaks, vaid millekski hoopis püsivamaks. Need, kes julgevad unistada ja on valmis oma unistuste nimel tegutsema, suudavad võimatut – ainult hullud ja unistajad võivad luua Leigo talu või Naissaare ooperi või...

Ja õnneks Eestis selliseid hulle leidub.

Eesti jonn on ju teada-tuntud.

Miks ei võiks just Eesti olla see eriline maa, kus kõik – no olgu, peaaegu kõik – inimesed teevad just seda tööd, mis neile meeldib – ehitavad üles oma talu, kasvatavad lilli, teevad teadust, õpetavad lapsi.

Eriti just viimase juures on armastus ülimalt oluline. Minu täiesti tavalise kooli esimese klassi õpetaja oli üks nendest, kellele õpetamine on kutsumus. Ja tema õpilastest on saanud tublisid inimesi väga erinevatelt elualadelt. Ta oskas väärtustada iga lapse omapära ning seisis alati õigluse eest. Tänavu oli mul rõõm lehest lugeda, et ta saavutas võidu isegi kohtuvaidluses riikliku semukapitalismi üle. Loodan väga, et mu lastel veab õpetajaga niisamuti. Ja et sellised õpetajad oleksid igas kodulähedases koolis.

Muidugi on võimalik teha nii bändi kui talu kui kooli ka projektipõhiselt – esmalt tulude-kulude kalkulatsioon, kui ruttu end ära tasub, millal sisse tooma hakkab, milline on sihtgrupp, turusegmendi analüüs, reklaami ja avalikkussuhete planeerimine... kui kogu tsükli juurde kuulub ka pühendunud tegijate leidmine ja neile väärilise tasu maksmine, siis võib asjast ka asja saada, aga...

Maailmas on palju sellist, mida on raske sobitada majanduslikku mõttemudelisse. Eesti keel on meie rahvaarvu arvestades kindlasti mõttetult kallis lõbu. Kakskeelsus avaks meie lastele maailmaturu. Kahe-kolmene suudab meeletult õppida. Selles vanuses oleks mõistlik luua ingliskeelseid mängugruppe. Milleks raisata seda parimat aega mingite eestikeelsete laulujorude peale? Mis kasu lapsel tulevikus neist olla võiks?

Eemalt paistab üks talu.

Ei tea, kuidas pererahvas suhtuks sellesse, kui nende hoovi sisse astuksime?

Nõuka aja lõpul ja Eesti aja alguses matkasime suviti tihti häälega mööda Eestit ringi. Siis kohtasime palju täiesti võõraid inimesi, kellega hetkega väga tuttavaks saime. Mõnikord kutsuti meid lakka ööbima või saunagi.

Olen kindel, et need inimesed on alles. Ja nende külalislahkus ja avatus. Praegu olen sattunud turismitaludesse, kus mind samasuguse

lahkusega vastu võetakse. Ja see tasu, mida öömaja eest annan, ei kata väikest osagi sellest ehtsast sõbralikkusest.

Sellistes taludes tunnen, et olen tõepoolest külaline kodus, mida pere on hingega loonud ja kaunistanud. Kambrid, õu, saun – kõik see pole kenasti üles ehitatud mitte turistide kohale meelitamiseks, vaid eelkõige iseenda jaoks. Ja siin aastasadu elanud esivanemate mälestuseks. Külalistele mõeldes muidugi ka. Selliste talude aura erineb lausa käegakatsutavalt talude-majutusprojektide omast. Ja öömaja hind ei kaalu üles selle väärtust – on tunne, et oled saanud kingituse. Eriti veel, kui talu ümbritseb kevadine Eesti – nii uskumatult tuttav ja inimtühi, nii hindamatult hinnaline.

Siid on mu sõber ja kirg esimesest kohtumisest. Aastatega olen õppinud selle tundliku ja elava materjaliga mängima – sulamised, kuivamised, peened kindlalt pidavad kontuurid või alguses võimatuna tundunud kontuuride ja vahata maalimine.

Vahel tahab ka väike abiline kätt proovida. Tihti on ta lisandused küll paras väljakutse. Ajapikku olen aga õppinud, et auruvärvidega pole miski võimatu. Kõige huvitavamad tulemused sünnivad sageli just koos Juhuse või Saatusega, kes selleks korraks on võtnud abivalmis kaheaastase kuju. Nii tuleb pidevalt leiutada, katsetada, luua – milline nauding!

Kui lähtuda „majandusliku optimaalsuse" põhimõttest, siis on minu siidiga veedetud aeg muidugi üsna tulutult raisatud. Ehk mõjub „pehmendava asjaoluna", et teise „töö" – lastega kodus olemise – kõrvalt, aga...

Pole ju mõistlik maalida ühte salli päevi.

Ökonoomsem oleks kasutada mitut raami. Algul taustad paika panna. Kuni osa kuivab, tõmmata teistele kontuuriga nurka paar lillekest – minimaalse töömahuga mõistagi, ja siis need kiirelt värviga täita. Nii võiks päevas „toota" oma kümme salli või enamgi. Kõige kiiremini läheb, kui sallid on sarnased, sama värvigamma ja kujunditega...

Minu sallid saavad sellise mõtlemise kohaselt nii kallid, et neid ei jõuakski keegi osta. Egas midagi – need ongi pigem kinkimiseks! Nende eest raha saamine tundub isegi naljakas – hobile makstakse veel peale! Ja kindlasti makstakse vähemalt nii palju, et saan seda hobi aina suuremas mahus jätkata. Ja emapalka saan veel nagunii!

Kui midagi teha tegemise rõõmust, siis ei saa siiski läbi ka rahata. Aga kindlasti on nii Eestis kui ka maailmas just parasjagu neid, kes tunnevad ära vahe „majutusasutusel" ja Leigo järve- ja muusikatalul. Mitte liiga palju – need asjad ei vajagi masse. Samas võib ühes rütmis hingav mass nautida muusikat ja järve ja elamus ei kao...

Ja Leigo pole ainus eriline talu – meil on poliitikatalud, raamatukogutalud, tantsu- ja teatritalud ... ja kõik need talud, kus sageli „linnatöö" kõrvalt mässatakse astelpajude, maitsetaimede ja mägiveistega.

Elustiilifanaatikud? Või lihtsalt inimesed, kes oskavad väärtustada ja hinnata oma päevi ja aastaid?

Kui mul oleks vaid üks päev, siis poleks see kraavikallas selle veetmiseks sugugi halb koht. Ja kui see nädal olekski viimane, siis jääksid sellest head hetked kodustega, paar maalitud siidsalli, natuke kirjatööd, korras kodu... pole viga!

Aga need on ainult mõttemängud.

Õnneks.

Kandelina seest kostab nõudlik „Õgõõ!" ja varsti algab magus matsutamine. Juba selle matsutaja lastele laulmise pärast tuleb mul ikka kaua-kaua elada. Ja teha iga päev midagi väärtuslikku. Ja kui ka mu lapsed seda teevad ning nende lapsed ning teised sellel väikesel Eesti-nimelisel maal, siis on meie ühine päev lõputu.

Kakskümmend minutit turvalist elu ehk millises Eestis ma tahan elada?

Hille Karm
58, toimetaja, Tallinn

„Tere!" kõlab rõõmsalt, kui olen Mustamäel trolli astunud.

Trollijuht – tema see on, kelle hääl mikrofonis kõlab – särab oma tumesinises heleda salliga ametiriietuses. Enamik trollijuhte on naised ja loomulikult tahavad nad tööl kenad välja näha.

Astun tahapoole. Ei mingit trügimist – trolliliiklus on tihe, sõiduruumi jätkub. Täna on siiski kõik istmed hõivatud. Jõuan vaevalt muretsema hakata – mu jalg annab end viimasel ajal tunda –, kui krapsakas koolipoiss juba mulle istet pakub. Koolilastel pole enam raskeid ranitsaid, millega vanasti koolitarkust koolist koju ja kodust kooli kanti. Edukas tiigrihüpe on edendanud nii laste vaimu kui kergendanud füüsilist koormat. Paljud tarkused on elektrooniliselt kättesaadavad ja kerged sülearvutid, millega saab selges eesti keeles suhelda, mahuvad lahedasti koolikotti.

Hommikuses trollis naeratavad kõik üksteisele või ütlevad isegi tere. Suurte ja tõsiste koolitarkuste kõrval on ema ja isa auasi õpetada lastele kõige lihtsamat: ütle tere ja aitäh, märka abivajajat... Kindlasti ka: mõtle nii pea kui ka südamega! Naljakas meenutada, et kümmekond aastat tuli selle kasvatusnipi edendamiseks korraldada koguni reklaamikampaania! – mis õnneks küll osutus edukaks.

Lapsevanemad on mõistnud, et hea elujärje eelduseks pole üksnes koolitarkus, vaid ka kõige lihtsamad igivanad oskused, mis panevad aluse inimestevahelistele suhetele. Inimkapitalile, mis on ülem kui finantskapital. Inimkapitali hindamatust ja ausast väärtusest arusaamine tuli Eestis õige valusalt, alles pärast fantastilise majandusedu ja mammonakummardamise krahhi. Ju siis niisugune oli hoolimisest arusaamise või vohama hakanud hoolimatuse hind. Õnneks ei kestnud krahh kaua ja nüüd oleme taas jalul. Kindlamalt ja paremini.

...Troll liigub sujuvalt linna poole. Sõiduk on mugav, pehmete istmetega ja väga puhas. Pole ka imestada – ühtki trolli ei lasta liinile enne, kui viimnegi nurgake on läikima löödud. See troll on mõnusalt virsikulõhnaline, aga on ka maasika-, sidruni- ja apelsinilõhnalisi. Mõistagi lähevad liiklusse vaid tehniliselt täiesti korras sõiduriistad: vähimgi kolin või login ei tule kõne alla.

Trolli akende taga on Mustamäe. Mulle meeldib see kant. Elasin siin kunagi, kui lauldi: „Nüüd elan Mustamäel, korter on aus ja hea..." Läksin küll parema otsingul mujale, hiljuti aga kolisin Mustamäele uhiuude majja tagasi. Siin on mugav nii minuealisel kui noortel peredel: lastele jätkub mänguruumi, on rohelist muru, puid ja õhku. Vanad majad on korralikult remonditud ja on kerkinud palju uusi.

Küllap on minu Mustamäe-armastuses pisukest nostalgiat. Tehnikaülikool, tollane TPI, oli mu esimene töökoht. Nüüd paistavad minu koduaknast ülikooli moodsad hooned. Tehnikaülikool laieneb jõudsalt. Möödas on ärijuhtimise ja juura vaimustus ning reaalained ja tõsised inseneriteadused on saanud trendikaks. Ülikooli uus spordihoone on avatud kõigile ja ma saan käia basseinis ujumas, millal hing ihkab. Või võtan käimiskepid, oma kauaaegsed lemmikud, ja lähen ülikoolitagusele metsarajale. Mets on alles, sest arukad linnajuhid panid piiri arutule kinnisvaraarendusele, mis ähvardas viimsegi metsatuka ühenäolisi kortermaju täis istutada.

Mustamäel on nüüd ka koht, kus hinge eest hoolitseda – oma kirik. Kunagisest lastekodust on saanud ajakohane ja kauni sisekujundusega pühakoda. Eesti on minetamas Euroopa paganlikema maa imagot. Usundiõpetus on koolis valikaine, mida valitakse üha enam. Ateismi kummardamise taandumises on oma osa uutel arvamusliidritel, sealhulgas missidel, kes pühapäevakooli õpetajatena on laste hingeharidust hakanud pidama oma missiooniks. Mitmekorruseliste kõledate mammutlastekodude asemel aga on kodused lastekülad ja enamik vanemateta jäänud lapsi kasvab üles kasuperedes.

„Linnu tee!" Peatuse nimi liigub trolli seinal ka tulikirjas, kuid trollijuhi soe ja sõbralik hääl loob tema ja sõitjate vahel inimliku kontakti, mida osatakse mis tahes elualal üha enam hinnata. Linnu teel –

„Milline kaunilt filosoofiline tänava- ja peatusenimi!" olen kogu elu imetlenud! – potsatab mu kõrvalistmele energiline lasteaiaeas noormees. Ta on linna poole teel endast noorema õekese ja emaga, kel kolmas laps alles vankris. Lapsevankriga trollis sõita pole keeruline: trolliastmed on madalad ja alati leidub keegi, kes tõttab appi.

„Noorhärra" mu kõrval niheleb ja niheleb, siis vaatab mulle otsa ja pärib: „Kus sa elad? Kas sul on ka lapsi? Kui palju?" Nagu kunagi mu vanim lapselaps, jõuan endamisi tähelepaneku teha, too tõeline Toots, kes praeguseks on jõudnud ülikooli esimesele kursusele. Viiekuuesena niheles ta samuti ja kõnetas trollis vanainimesi, kui temaga linna peal bussi või trolliga ringi rändasime.

Egas midagi, hakkan vestluskaaslaseks. Ütlen, et mul on kaks last. „Ainult?!" ajab poiss silmad pärani. Kolm, neli või enamgi järeltulijat pole enam haruldus. Vanemapalk on saanud järjest popimaks. Isa on saanud emaga võrdse võimaluse oma järeltulija kasvamise argipäevas osaleda, sest naiste palk ei ole enam meeste omast veerandi madalam. Aga egas palk üksinda, ennekõike ajendab lapsi saama äratundmine, et lapsed on suur väärtus.

Tunnen, et pean end oma vestluskaaslase silmis kuidagi rehabiliteerima ja ütlen uhkelt, et jah, lapsi on mul ainult kaks, aga lapselapsi koguni viis! Poiss vaatab mind tunnustavalt ja lausub: „Siis oled sa ju väga rikas!"

Rikkus pole üksnes rahas, teavad inimesehakatisedki.

„Kristii-ne!" kõlab järgmise peatuse nimetus. Trolli astuvad kaks tuntud inimest, ärimees ja poliitik. Paar kilomeetrit kodust kesklinna on mõistlikum läbida ühistranspordiga, on neilegi selge. Kesklinn pole enam autodest umbes ja seal saab jalgsi lahedalt liikuda. Et selle arusaamiseni jõuda, tuli aga aastaid tagasi kasutusele võtta kummalisi ja samas ootamatult mõjusaid meetmeid. Kui rohelised riigikogus tublisti kohti said, õnnestus neil käivitada eksperiment, mille järgi kõik riigikogu liikmed olid kohustatud kuu aja jooksul linnas liikuma üksnes ühistranspordiga. Mõni kuulus ja tähtis sõitis trolliga vaat et esimest korda elus. Uskumatu, kuid varsti pärast seda hakkas ühissõidukites toimuma suuri muudatusi. Kadusid sopp ja hais

ning roostes sõiduriistad hakkasid hulga kiiremini uute ja mugavate vastu vahetuma. Enam ei söandanud ükski VIP ülbelt kuulutada, et ühissõidukites sõidavad AINULT pensionärid, lapsed ja purjus inimesed!

„Tõnismägi!" teatab trollijuht. Olemegi Rahupuu juures. Rahvusraamatukogu kõrval seisab kaunis mälestusmärk: taeva poole sirutuvad käed, kaitsmas noort puuvõrset. Sõjas langenud puhkavad kalmistul, kus on lahkunute koht, see kaunis ja haruldase teostuse eest rahvusvahelise tunnustuse pälvinud taies aga on nii linnarahvale kui kõigile Eestimaa pealinna külastajatele imetleda. Rahupuu ei tähenda üksnes rahu kui sõja vastandmõistet, vaid enamat. See on rahu, mida on vaja ka rahuajal nii meie väikeses Eestis kui kogu maailmas: üksteisemõistmist, inimlikkust, rahvusest või muust taustast hoolimata. Rahu sinu sees, sinu kodus, sinu ja minu, eestlase ja muulase, noore ja vana vahel.

„Vabaduse plats!" Ongi minu peatus. Lasen eelseisva päeva veel kord mõtteist läbi. Kõigepealt toimetajaülesanded küpsete inimeste ajakirjas, mille lugejate arv on nii jõudsalt kasvanud, et tegemist on suurima trükiarvuga ajakirjaga Eestis. Mul on hea meel, et võin selles oma kirjutajakogemust jagada. Elaksin kenasti ära ka pensionist, kuid enamik minuealisi käib tööl, see hoiab vormis. Ja eks ole ju meeldiv, kui nooremad sinust lugu peavad ja su kogemust tunnustavad. Pealelõunal seisab mul ees koosolek heategevusorganisatsioonis, mille kümmekond aastat tagasi lõid noored, kes pärast õpinguid mainekates Euroopa ja USA ülikoolides olid otsustanud Eestisse tagasi tulla ja siin midagi muutma hakata. Eesmärk oli raha ja head mõtted ehk finantskapital ja too teine, inimkapital, omavahel kokku viia. Olen organisatsiooni üks vanemaid liikmeid. Liitusin, sest tahtsin näha, kas tegemist on pelgalt noorte karjäärisoovi, kuulsusejanu või siira sooviga midagi head teha. Tahtsin anda ka oma pisikese panuse sellesse missiooni. Olen jäänud nendega tänaseni. Võib-olla hakkaski Eesti elu muutuma tänu niisugustele „hulludele maailmaparandajatele"? Pärast koosolekut aga saan kokku oma vanima tütretütrega, kes mulle eile helistas ja kutsus kohvikusse. Elust rääkima. Süda läheb soojaks, kui lapselaps sind peaaegu sõbrannaks peab...

„Krii-iiks!" teevad trolliuksed, kui logisev ja roostes sõiduriist järjekordse inimkoorma ohates peale võtab. Trollijuht istub rooli taga, kammimata ja pahur. Sees on kitsas ja palav. Haiseb. On hommikuse tipptunni aeg. Ühtki „normaalset" inimest pole, on vaid hiigelkoolikottidega lapsed ja vanemad inimesed. „Mis need penskarid siin siblivad, liikugu päeval hiljem, kui teistel kiiret pole!" pahandab torssis koolipoiss, keda ilmselt ähvardab esimesse tundi hiljaks jäämine. Trollisõitjate kolmandat kategooriat – purjutajaid – pole varasel kellaajal märgata. Küll aga konutab esiistmel prükkar, olles hõivanud koguni kolm istet, sest keegi ei soostu vänget lehka levitava õnnetusehunniku ligi istet võtma. Lapsevankriga ema jääb järgmises peatuses lootusetult trolliukse taha, sest mis täis, see täis. Ega keegi seesolijatest end lapse pärast koomale tõmbama vaevu. Paar päeva tagasi levinud soojalaine ajal lahti kistud aknad on pärani ja neid on võimatu sulgeda – käte jõud ei käi üle –, seega kulgeb sõit lehvivas tuules. See pole veel midagi pakaselise talveilma kõrval, mil trolli iste on nii külm, et hammustab taguotsa. Või palava suvehommikuga võrreldes, mil istmeid katab paks tolmukord, mida varasemad kaassõitjad pole oma istet puudutava kehaosaga veel maha nühkinud. Millal troll viimati lappi või tolmuimejat (?!) nägi, on võimatu öelda. Kui õnnestubki leida puhas iste ja tuleb tahtmine trolliaknast välja vaadata, siis – võta näpust! Sõidad justkui aknaaukudeta loomapuuris või vahid armast kodulinna läbi papist kaunitari siredate säärte vahelise kitsa pilu. Kaunitar on ühissõiduki kogu väliskülge haarava hiigelreklaami osa. Tema on tähtis, mitte need, kes seespool. Sees on ju AINULT pensionärid ja lapsed!

Niisugune on trollitegelikkus aastal 2007. Tean seda, sest olen üks neist, pisut justkui autsaideritest, kes iga päev ühissõidukit kasutavad.

Ma ei kavatse autojuhtimist selgeks õppida. Ma ei kavatse linnast maale kolida, olen linnainimeseks sündinud. Ma ei taha, et ma mõne aasta pärast oleksin AINULT pensionär. Tahan turvalist elu. Kas või kakskümmend minutit. Kuid kui paarkümmend minutit trollisõitu on turvalised, on küllap turvaline kõik muugi. Troll on vaid üks märksõna, mis peegeldab elu Eestis.

Missugune võiks olla aastanumber trollisõidul, mida selle loo algul kirjeldasin? 2017? 2020? Võib-olla mina seda aastat ei näegi?

Kuid unistada ju võib. Ja unistustesse uskuda samuti. Pealegi kui eeldused unistuse täitumiseks on olemas.

Missuguses Eestis ma tahan elada?

Andrus Kasemaa
22, üliõpilane, Alatskivi

Mina tahan elada sellises Eestis, kus ka Jumal tahaks elada. Sest mis on elavale Jumalale hea, on ka minule hea. Kristlasena ma tean, et Jumalale on meelepärane rahu, rõõm, andestus, tasadus, säästlikkus, heade tegude rikkus. Kellel saaks midagi nende vastu olla? Ma usun, et kõik unistavad rahust ja rõõmust oma elus. Mina lausa igatsen neid oma ellu iga päev, sest rõõm paneb mind naerma ja rahu annab kosutust kontidele. Ja millist veel! Aga kuigi keegi pole nende vastu, siis miks ikkagi on meie Eestis nõnda palju kerjuseid, prahilinnu, hoolimatust, laristamist, sallimatust? Miks inimestest ei hoolita, miks õiglust ei ole ei vaeslapsele ega inimesele. Ei Toompeal ega ka lihtrahva seas. Ja ma mõtlen, et kui rahvas on nii hukas, kui väga siis veel inimeste valitsejad on. Oi-oi-oi! Ja mis riik see on, kus inimesed kardavad tänavatel kõndides üksteise puudutust? Kõnnivad üksteisest kaarega mööda... Kardavad üksteist, üksteise puudutust... narr lugu igatahes. Ja siis mõtled, et kas see ongi Eesti hea areng, kus vanemad rabavad tööd, nii et neil ei jää iseenda jaoks aega, ja inimesed on pankade orjad. Igatahes Jumalale selline Eesti ei meeldi. See on kindlamast kindel. Sest kui inimestel ei ole siin hea elada, palju see siis Jumalalegi meeltmööda on, kui kõik Tema loodu kannatab vaesuses ja viletsuses.

Mulle ei meeldi vaesed. Ei ole kuigi tore Tartu Raekoja platsil ilusaid inimesi vaadates äkki märgata, kuidas mingi kerjus sorib prügikastis. Mul on lihtsalt häbi! Häbi, et ma olen eestlane, selle kerjuse kaasmaalane. Ei ole meeldiv näha kesklinna pargis maas vedelevat kerjust, kes päikese käes silmi kissitades peesitab. Eriti kurb on näha naisi, kes räbalates magavad pargipinkidel. See on talumatu! Naise koht ei tohiks olla tänaval!

On inimesi, kes usuvad, et neile meeldibki selline elu. Et nad kohe naudivad seda, kui saavad nina täis tõmmata ja pargipingi peal vedeleda. Veeta aega mõnusalt õhtusse. Ja nii iga päev. Tore aja veetmine küll! Suudaks ma ka hängida päev läbi aastast aastasse ja tunda sellest

veel ülevoolavat rõõmu, et ma olen mingi prügikoll, kellest kõik mööda kõnnivad, sest nende arust ma polegi mingi inimene.

Ma usun, et vaeseid peame kõige enam aitama. Sest nemad on nõrgemad. Nõrgemate aitamine ja kaitsmine on tarkade voorus. Pange tähele: see ei ole tarkus, vaid tarkade voorus. Seega vili või märk tõelisest küpsusest. See tarkus pole midagi raamatutarkuse taolist, vaid südametarkus. Jätame selle meelde, see on väga oluline – tarkuse mõistavad õigeks tema teod. Tarkus on eelkõige enda teadmiste ja kogemuse rakendus tegudes nii nagu armastuski on tegu, teoakt. Vaesed vajavad kõige enam meie abi, et olla täisväärtuslikud ühiskonna liikmed, nagu meiegi tahame olla tunnustatud ja hoolitud, armastatud. Kõigi inimeste pärast on loodud ühiskond. Et kõigil, kes siia ilma sünnivad, oleks siin inimväärne elu. Et vaesedki tunneksid end inimestena, tajuksid vajalikena. Sest kõige suurem õnn on teise inimese õnn ja enda väärikus, nagu on öelnud Kant.

Aga mõned ütlevad, et kui kerjus-joodik ennast ei austa, siis miks mina peaks teda austama. Ma ka ei saa aru miks?! Ometi siiski on võimalik austada inimest, kes ise ennast ei suuda austada. Kes suudakski armastada ennast, kui oled vaene ja hüljatud. Eriti talvel külmas ja näljas, kui oled sunnitud alkoholi pruukima, et mitte surnuks külmuda. Inimesed, kes enda elu ei austa, ei armasta ega austa ka teist inimest. Ma arvan, et austama peab inimest nii või naa, isegi kui tema ennast ei austa. Sest teisi inimesi austades austame me seeläbi iseennast. Ja kui me väärtustame ennast, oskame ehk ka väärtustada teisi. Ma tean, et kaltsudes pambu sees on tore inimene. Ja kui ta veel puhtaks pesta ja panna selga ilusad riided ja anda eluase ning mitte jätta teda üksi oma võitlustega, vaid just vastupidi, olla talle toeks, sest tema mure on ka minu mure, sest ta elab ikkagi minu kõrval, mitte jalgade all vaid kõrval, ja õpetada talle jälle kombeid ja eneseaustust ja näidata talle, mida tähendab ligimese armastus, et temagi saaks seda taas kogeda ja tahaks endas kasvatada ja anda edasi teistelegi headust, kes seda vajavad, levitades seda headuse leeki, süüdates ka teisi juba kustunud küünlaid uuesti põlema, siis me saame imelise ja toreda inimese. Täpselt sellise, kellest me ühiskond puudust tun-

neb. Sellisena nagu Jumal meid luues on tahtnud näha. Kõik inimesed on vajalikud. Aga ma soovin, et need mõtted ei jää vaid ilusateks mõtetek, vaid muutuksid mõistmiseks, tahteks ja vormuksid lõpuks tegudes. Või nagu Jeesus Kristus ütles: mis kasu on teil sellest, kui te omi sõpru teretate. Eks paganadki tee sedasama.

Eile nägin ma Konsumi taga kaltsudes inimest lutsutamas mingit poolmäda tomatit. Ma mõtlesin, et ma ei taha elada. Vaeste pärast ei taha ma elada. Ma ei taha elada, kui me südametunnistus on vaikivalt leppinud vaestega, kellel tõesti ei ole kodu ega vanemaid ega ka tõelisi sõpru. Ma ei taha olla selles häbitus loos kaasosaline. Aga tegelikult ei ole kerjused ju vaesed, vaid Eesti rahvas on vaene. Eesti rahvas – sa oled nii vaene! Vaene headest tegudest ja armastusest. Aga inimesed, kes arvavad, et neil on midagi, ja hoiavad sellest kinni nagu kartes seda kaotada, ongi tegelikult kõige vaesemad inimesed.

Jumala ees oleme kõik kerjused. Pimedad ja kurdid ja lombakad ja sandid. Kui palju kordi olen ma ka ise kerjustele raha andes mõelnud ikka enda peale. Ja kartnud, et kas mulle ikka jätkub. Aga selle pärast ma olengi vaene, et ma ei usu, et Jumal võib mind tõeliselt rikkaks ja õnnelikuks teha. Kord ma otsustasin anda ära kogu oma viimase raha. Ma pean ütlema – see oli valus. Väga valus. Aga andma peabki nii, et on valus. Mitte andma oma küllusest, visata raasukesi, vaid tõesti anda oma viimane. Ja ma usun, et Jumal ei jäta tasumata heldet ja rõõmsat andjat. See on tõesti nii, sest igatahes kerjus, kellele ma raha andsin, tänas mind pisarsilmi. Ja see polnud veel kõik. Oli väga kerge käia ringi tühjade taskutega ja teada, et mul pole enam midagi anda peale armastuse ja sõbralikkuse. Muidugi jäi mure, mida ma lõunaks söön. Aga tol päeval ma nägin, et Jumal hoolitseb mu eest nagu põllulillekese eest. Igatahes Jumal korraldas asja nii, et peale seminari pakuti meile lademetes kringlit, mahla, isegi salatit ja muid häid sööke, mis jäid alles rahvaluule olümpiaadist eelmisel päeval. Sööki sai isegi koju võtta. See oli ime – sest niimoodi tasuta sööki pole ma veel ülikoolis saanud. Ja veel oma riigi raha eest. Jumal aga ei väsinud mind üllatamast – loengust koju minnes leidsin maast viis krooni. Ma olin väga rõõmus. See õpetas mulle seda, et Jumal hoolib

meist. Ta hoolitseb meie eest ja tahab meile parimat. Jumala juures oleme kõik armuleivasööjad. Peale selle, et me oleme vaesed ja pimedad, me sõltume iga päev ainult Tema armust. Kas sina usud seda? Mina igatahes usun!

Ma räägin nii palju vaesusest seetõttu, et vaesus on väga tõsine teema. Kohe nii tõsine, et vaesus lõhub meie ühtsust ja rippumatust. Mida rohkem vaesust ja ebavõrdsust on, seda suurem oht meile kõigile. Vaesus murendab praod seina ja lagundab seda maja, kus me kõik elame. Sest mis läheb vaesele korda Vabariigi aastapäev ja „pingviinide paraad", kui kerjuse jaoks tähendab Eesti alandust, häbi, vaesust, nälga, vägivalda?! Ja seda nad nimetavad veel demokraatiaks! Tõesti, mida hoolib vaene Eestist, kui ta peamine mure on saada süüa, saada raha kas või varastades. Vaesele ei lähe korda ka Eesti majandusime. Mida hoolib vaene patriootilisusest? Vaesele ei lähe korda ükski ühiskonna poolt konstrueeritud väärtus või moraal. Ei maksa rääkidagi sümbolitest ja rituaalidest, mis annavad kogukonnale tema ühtsuse ja identiteedi, ja mille najal lõpuks kogu ühiskond püsib. Vaene ei hooli millestki, seni kuni tal kõht täis ei ole.

Vaesed on meie proovikivi. Ja kui aus olla, siis ei lähe ka mulle korda Eesti niikaua, kuni siin on nii palju vaeseid. Ma lihtsalt ei lepi sellise Eestiga. Ja Jumal ka sellega ei lepi. Talle kohe ei meeldi selline maa. Ta lausa vihkab kõike halba ja jälkust ja ülekohut, mida maal tehakse. Ja kiitus Jumalale selle eest, et Tema on nii õiglane. Et Tema mõtted ei ole meie mõtted. Ja et Tema ei lepi kõige halvaga, millega meie inimesed tavaliselt pikapeale lepime ja ära harjume. Jumal ei lepi sellise Eestiga, kus inimesed loobivad prahti kuhu juhtub. Ta ei lepi sellega, et randades juuakse ja pärast pekstakse pudeleid puruks, rüüstatakse loodust ja reostatakse metsi. Ei, sellise Eestiga Jumal ei lepi.

Ma ei ütle, et vabadus, võrdsus, vendlus on see kuulus imerohi, mis pakuks lahendust Eestis valitsevale vaesusele. See maailm ei paku sellist vabadust, see maailm ei paku iial sellist rahu ja rahuldust. Paljud inimesed on me maal küll vabad, aga tegelikult on nad asjade orjad. Kõiksuguste asjade orjad. Riigi orjad ja pankade orjad ja seksiorjad ja narkoorjad ja kuritegevuse kütketes ja viinakuradi mõju all. Ja ka

võrdsust ei ole. Sest Jumal lõi iga inimese väga unikaalseks. Igal inimesel on and, mida kellelgi teisel ei ole. Ja nii me saamegi olla vaid vennad orjuses. Aga mitte midagi enamat.

Ma ei ütle vabadus, võrdsus, vendlus, vaid hoopis õiglus, sõprus, au.

ÕIGLUS on see, kui igaüks meist oma võimete kohaselt annaks oma panuse vaesuse kaotamiseks. See ei ole kommunism. See pole ka midagi uut. Aga minu arust see on õiglane, kui rikkamatena tasandame ebavõrdsust, sest majanduslik ebavõrdsus pole õiglus. Aga mitte raha ei pea ju annetama nagu ehk paljud kohe mõtlevad, küüned enda poole. Kerjused ei vaja üldse seda vastikut raha, mille tähendust on nii sageli vääriti mõistetud. Raha pole eesmärk, vaid vahend. Ei, kerjused ei vaja raha! Keegi meist ei vaja raha. Kogu õnn pole ju veel rahas. Me kõik vajame hoopis armastust, sõprust, hoolivust.

SÕPRUS on aga see, kui me armastame üksteist tõeliselt. Mitte üksnes sõnades või heldimus- ja enesehaletsushetkedel, vaid kogu aeg. Sest tõeline sõber armastab alati ja igal ajal. Raha kerjustele andes ärge ka unustage pakkumast terekätt või patsutust õlale, kallistust või sooja sõna. Kinkige vaestele oma süda ja naeratus, ütles Ema Teresa. Et ei oleks nii, et andja on raha ühel pool otsas ja kerjus teisel pool otsas ja mõlema vahel on tühjus. Nii ei tohiks olla. Raha tõeline tähendus muutub sellega tühjaks.

AU aga on peetud igas ühiskonnas kõige tähtsamaks. Kui inimene kaotab raha, kaotab ta palju. Aga inimene, kes kaotab au, kaotab kõik. Ja me teame ju, ma usun, kui raske on end puhtaks pesta autusest. Au ongi see, kui me austame teisi ja ennast ning kui meil päikeseloojanguks pole riidu, tüli ega leppimatust ühegi inimesega, vaid meie vahel valitseks rahu. Siis on elu hästi elatud. Teise au on ka minu au. Nii nagu on teise alandamine ja abita jätmine seadusega karistatav, peaks ka meie süda hukka mõistma meid, kui oleme kedagi mitte austanud nagu inimene inimest.

Ma usun, et armastus võidab kõik. Ma usun, et on võimalik parem Eesti, kui igaüks muudaks ennast paremaks, sest parem Eesti saab alguse meist, inimestest. Aga minu küsimus on – kas sina usud, et teistmoodi Eesti on võimalik? Kas sa usud?

Millises Eestis ma tahan elada... ...ehk eestlus läbi kahe põlvkonna

Viia Keeru,
58, matemaatikaõpetaja, Tartu
Kadri Varula
20, üliõpilane, Tartu

Eesti on ja jääb meie koduks, mis iganes me oma eluteel ette võtame. Siiski ei tähenda mõisted Eesti ning eestlus kõigile kodanikele sama. Arvamused erinevad nii mitmel tasandil, et seda arvugi on raske nimetada. Kõige suurem vahe tekibki ehk vanuselises kategoorias. Olen veendunud, et Eesti, kus mina tahaksin elada järgmised kümme aastat, ei ole kindlasti see sama Eesti, mida minu vanaema ideaalis näeks. Mina oma kahekümne eluaasta juures ei ole kahtlemata võimeline tajuma Eestit samamoodi, kui on seda võimeline tegema minu viiekümnendates ema. Jah, loomulikult olen ma läbinud kooliteel vastava ajalookursuse, kuid minu jaoks oli kõik see teooria. Isegi kui see teooria teinekord pisara silma võttis, ei tea ma siiski, mida tundis mu mõneaastane ema, kes 1953. aastal Stalini surma pärast nuttis, ja tegi seda võib-olla isegi südamest.

Kuulun nende inimeste hulka, kes on õnnelikud, et võivad oma riiki Eestiks kutsuda ja ei pea sinna juurde NSV-d lisama. Soovin, et see Eesti NSV jääks igavesti minevikku. Imetlen neid inimesi, kes tollal Nõukogude Liidu kodanikena uskusid kindlalt vaba Eesti tulekusse. Meenub noorukese muinsuskaitsja Mart Laari ettekanne ühelt ammuselt õpetajate koolituselt, kus ta küsimusele, mis on siis suurim muinsus, mida meil vaja kaitsta ja taastada, vastas, et loomulikult Eesti Vabariik. Tollane vastus pani nii mõnegi kuulaja ringi vaatama, et kas kõik ruumis on ikka „omad". Ma arvan, et sellised optimistlikud väljaütlemised hoidsid eestlust elavana ja sobival võimalusel aitasidki Eesti Vabariigi taastada. Ka mõõdukas kriitiline meel on tulnud alati kasuks. Mineviku perevorm, kus kolm põlvkonda moodustasid

ühise leibkonna ja majandusüksuse (elasid reeglina ka ühe katuse all), sobiks ka praegu laste kasvatamiseks. Lapsed olid enamasti vanavanemate hella ja elutarga hoole all. Lapsi ei hoitud niisama, vaid nendega tehti koos tööd ja muid toiminguid. Kahjuks on sellise peremudeli järgijad tänapäeval peaaegu kadunud.

Olles noore õpetajana ühe maakooli huvijuht, plaanisin rajooni parteikomitee ettekirjutusel suurejoonelisi ettevõtmisi ENSV järjekordse aastapäeva tähistamiseks (mis teatavasti toimusid suvel). Minu entusiasmi jahutas tollane koolijuht, kes teatas, et suvepuhkus kulub mulle paremini ära kui plaanitud pidustused ja küll see mainitud aastapäevgi kuidagi mööda saab... Meie esivanemate paremat osa iseloomustab rahumeelsus, pikalt mõtlemine ja mittetormamine – mida me vahel irooniliselt talupojatarkuseks nimetame – ja on alati sünnitanud rasketes olukordades tarku ja arukaid otsuseid.

Minevik ongi meie peamine teejuht õigete otsuste ning tegudeni. Vaadates tagasi 1989. aasta sündmustele, tekib minus siiras kahjutunne, et olin asjadest arusaamiseks liiga noor. Kuigi ema väitel olin juba tol ajal võimeline oma jalgadel seisma ning vahepeal ka kultuurselt käituma, ei meenu mulle midagi Balti keti sündmustest, kus ma väidetavalt ka ise olla kohal olnud. Leian, et 1989. aasta sündmustest peaksime eeskuju võtma ka tänapäeval. See ei ole küll kauge minevik, kuid siiski oli siis kõik teisiti. Kohati ei tunne ma eestlaste hulgas enam seda ühtsustunnet, mis valitses siis, kui kõik olid väljas ühise asja eest. Tänapäeva eestlane kipub pea kahekümne aasta tagusest eestlasest tükk maad isekam olema. Reeglina näeb ta vaid miniatuurset maailma, mille keskmeks on ta ise. Aga kus on see ühtsustunne? Kus on ühendatud käed? Oleme saavutanud iseseisvuse, kuid siiski elame selles samas tillukeses Eestis edasi, mis tänu rahva ühtsusele vabaks sai. Sedasama kokkukuuluvustunnet ei taju ma enam tänapäeval. Seetõttu arvangi, et nüüdisaegne eestlane võiks vaadata natuke ajas tagasi, võtta viivu mõtlemisaega ning küllap ta siis leiab isegi, et kokkukuuluvustunne oli see, mis aitas läbida meil ühe väga olulise etapi, kuid samas muudaks see ka praeguse elu Eestis palju nauditavamaks ja pingevabamaks.

Uhkustamine ei ole eestlase põhiolemus ja kui ta ongi millegi üle uhke, siis pigem salaja oma südames. Püüan veidi oma südamesopis sorida. Olen nõus üldise arvamusega, et Eestil läheb hästi ja meid on rahvusvahelisel pinnal paljudel aladel märgatud. Oleme õppimisvõimelised ja võtame kuulda edumeelsete ja meist arenenumate maade ekspertide nõuandeid. Kuid rutakaid otsuseid ja ülepingutusi aitab meil vältida kriitiline meel ja talupojatarkus. Uhkust ja rõõmu tunnen tihti lihtsatest asjadest. Võrumaale maakoju sõites rõõmustan südamest, kui näen endist räämas taluõue korda tehtuna ja kaunilt kujundatuna. Kindlasti on siin oma osa president Lennart Meri kodukaunistusaktsioonidel. Looduse tasakaalu ja puhtuse säilimine on suur õnn. Õpetajana tunnen uhkust oma õpilaste saavutustest, emana Kadri õnnestunud kooliteest, kodanikuna imponeerivad mulle väga arukad kaaskodanikud, ja neid tundub olevat üha rohkem. Tark, andekas ja arukas rahvas on meie suurim uhkus, õnn ja rõõm.

Arvan minagi, et eestlane ei ole uhke iseloomuga inimene, kui ka on, siis ei näita ta seda välja nagu mõni temperamentsema rahvuse esindaja. Loomulikult olen ma uhke selle üle, et Eesti ei kuulu enam nende riikide hulka, kelle ministrid rahvusvahelistelt kohtumistelt minema saadetakse ning kelle arvamust tõsiselt ei võeta. Kuid veel rohkem uhkustunnet tekitab minus see, et nii Eesti ega ka eestlane pole liiga mugavaks läinud. Lugesin hiljuti ajalehes Postimees Tiit Tuumalu arvustust uue Norra filmi „Tüütu mees" kohta, mille põhiteemaks on liiga steriilne heaoluriik. Tuumalu väidab, et ka Eesti püüdleb samasuguse heaoluriigi poole. Mina ei ole selle väitega nõus. Leian, et mingeid märke sarnasest ühiskonnast peaks meil juba leiduma, aga isiklikult neid veel kuskil ei näe. Olles korra Norras pikemalt peatunud, leidsin isegi, et heaoluühiskond ei mõjuta riigi elanikke alati positiivselt. Lapsi sõidutatakse seal kärudes suhteliselt kõrge vanuseni, samuti ei suuda nad enne kooliminekut korralikult ise söömisega hakkama saada. Vanurid, kes tervise poolest täiesti tublid, on muutunud nii mugavaks, et ei suvatse isegi enam kõndida, neil on liikumiseks spetsiaalsed elektrilised ratastooli meenutavad vahendid. Kui Eestis võib

20-aastaseid poisse juba meesteks pidada, siis Norras on nad veel alles poisikesed, kes kardavad ämblikke ning ei tule selle peale, et naine enne uksest sisse lasta. Ma ei ütle, et kõik Norra elanikud on sellised, ma ei väida, et see on raudne reegel, kuid minu toodud näited põhinevad sellel, mida nägin kolme kuu jooksul väikeses kuurordis. Kui asjade käik sama teed pidi edasi läheb, ongi lõpuks nii, et „viin ei hakka pähe ja toidul pole maitset". Olen uhke, et Eesti elu on muutunud, kuid see ei ole muutnud masinlikult mugavaks ning olen kindel, et Eesti inimesel on piisavalt palju kainet meelt, et ta ise seda steriilseks ja kohati inimkonda hävitavaks kujundama ei hakka.

Oma tööst tulenevalt teeb Eesti elus kõige rohkem meelehärmi rahva, eriti laste tervis. Füüsilise tervise kõrval on suuremad probleemid noorukite ja laste vaimse tervisega. Suures linnakoolis tekib paljude ebastabiilsete ja üliemotsionaalsete noorte tõttu lisapingeid ja kooli õpikeskkond on tihti häiritud. Need lapsed on ise väga õnnetud ja neid on sageli ka väga raske aidata. Kõige hullem, mis nendega koolis juhtuda saab, on see, kui nad tembeldatakse huligaanideks ja tahtlikeks korrarikkujateks. Enamikus nimetatud laste kodudes puudub toetav ja turvaline õhkkond. Õnneks on riigi tasandil probleemi märgatud ja otsitakse ka lahendusi. Igal pedagoogil ja lapsevanemal – igal Eesti kodanikul – on kirjeldatud probleemi lahendamisel palju ära teha. Laps vajab turvatunnet ja tunnustust nii kodus, koolis ning sõprade hulgas – nii lihtne see kõik ongi!

Nõustun siinkohal emaga, et noorte vaimse tervisega on meil Eestis kohati kehvad lood. Puberteet ning teismeiga on alati raske aeg olnud, kuid tänapäeva probleemid tunduvad ületavat suurelt aastatetaguseid. Alati on leidunud neid, kes koolis hästi hakkama ei saa ning kes õppimise asemel meelsamini pahandusi otsivad. Kuid minu teada pole olukord kunagi olnud veel nii hull, et neljateistaastased tüdrukud korteripeol lõbu pärast kassi torusiiliga piinavad ning lõpuks koguni ära tapavad. Viru keskus on saanud paljude teismeliste koduks, internetiportaal rate.ee on täis noorte tüdrukute poolalasti pilte. Kas lapse-

vanemad ei tea üldse, millega nende võsukesed tegelevad või peavad nad kõike seda normaalseks uue aja trendiks? Olen isegi just teismeeast välja saanud, kuid juba on mu peas veerenud mõte: „Kas noorus on hukas?" Kõige rohkem meelehärmi teeb see, et kuigi olen alati olnud arvamusel, et Eesti riigi kriminaalsed noored on vene rahvusest, siis selgub, et samal ajal, kui eestlastest teismelised Viru keskuses „tšillivad", tegelevad paljud vene noored millegi targemaga. Ma pole kunagi veel nii tõsiselt muret tundnud Eesti tuleviku pärast, kui ma teen seda praegu. Noored on kahtlemata meie riigi tulevik, aga milline saab see olema, kui juba praegu asjad niivõrd inetu pöörde on võtnud. Kas nad saavad tõesti millalgi täiskasvanuks ja võtavad aru pähe? Ma tõesti loodan, et ka Eesti võimuorganid hakkavad probleemiga rohkem tegelema, sest muud moodi pole selle lahendamine võimalik. Kõige hullem, mis juhtuda saaks, oleks selline olukord nagu Ilmar Raagi uues filmis „Klass". Selline tulevik oleks katastroof.

Tahan elada vabas Eestis, kus kehtivad demokraatlikud ühiselu reeglid. Ma ei taha kuulda poliitikute asjatuid ja inetuid nägelusi (konstruktiivne dialoog on muidugi teretulnud). Ka ajakirjandus võiks vähem mõelda pommuudise kommertslusele ja kajastada sündmusi adekvaatselt. Arvan, et oleme ühiskonnas nii mõnedki hädad kaela tõmmanud tänu üliagarale pressile. Meil on hästitoimiv riik ja arenev ühiskond. Arukate juhtide toel täiustub kindlasti meie elukeskkond, paraneb rahva tervis, inimeste elujärg ja kultuuritase. Turvatunnet lisab teadmine, et elame parasvöötmes – pole karta suuri looduskatastroofe.

Pean tunnistama, et olen oma riigi olukorra ning arengukäiguga üle keskmise rahul ning nurisemiseks on suhteliselt vähe põhjust. Siiski leian, et kui inimesed natukenegi rohkem oma kainet meelt ning vana talupojatarkust (nagu mu emale öelda meeldib) kasutaksid, tunduks elu meile veelgi positiivsemana. Soovin, et inimesed suudaksid vaadata natukenegi kaugemale sellest tarbimisühiskonna barjäärist ning näha elu tõelisi väärtusi. Soovin, et pered veedaksid koos rohkem aega

ning vanemad täidaksid enam oma põhikohust – oma võsukeste kasvatamist. Kui need väikesed palved oleks täidetud, tekikski Eesti, milles just mina elada tahan.

Me armastame Eestit nagu ema armastab oma last, nagu laps armastab oma ema. Oleme kriitilised, sest soovime, et **meie Eesti** oleks parim. Tark tegutseja mäletab minevikku ja ei kasuta tema suhtes „üle parda" ja „plats puhtaks" taktikat. Eelnevate põlvede elukogemus ja -tarkus on suur varjatud ja veel täielikult kasutamata rahva rikkus. Õnnelik riigi kodanik – nii noor kui vana – peaks olema kõigi nende eesmärk, kellele Eesti korda läheb.

Nagu kõigest eelnevast näha, pole meie arvamused just identsed. Kadri pole omal nahal läbi elanud ENSV õudusunenägu ning ehk see ongi peamine põhjus, miks meie mõtted on erinevad. Minu „mitu põlvkonda ühe katuse all" ettepanekule vastas Kadri kindla „ei"-ga, tema meelest tänapäeval selline eluviis enam ei toimiks. Kui mina kooliõpetajana näen laste vaimseid probleeme laiemalt, pidas Kadri kõike puberteedi süüks.

Ausalt öeldes ei oodanudki ma erineva põlvkonna persoonilt endaga täpselt samasugust arvamust, kuid üks on kindel – noor või vana, kasutades milliseid meetmeid tahes – sama Eesti eest oleme väljas kõik.

Aeg tuleb endiselt maa ja mere pealt*

Maire Liivamets
56, eesti kirjanduse referent, Tallinn

Sel selgel augustipäeval, kui Eestis juhtus imelisi asju, sõitsin ma rahulikult läbi Eestimaa külade Valgamaale – täpsemalt öeldes, esivanemate kodukanti. Nii pole ma näinud tanke ega kuulnud okupatsioonivägede eelviimaseid manasõnu. Ta lihtsalt tuli, iseseisvus siis, tuli minu juurde nõnda tasa ja targu, et isegi kohutas. Eriti, kui ööhakul raadiot kuulasin. Muidugi ei saanud meie jaoks maailma tähtsaim asi päris märkamatult ning lihtsalt tagasi tulla, pealegi hirm ja mure vabaduse pärast püsib, arvata on, igavesti.

Paar päeva hiljem joovastushoos, mis meid kõiki oli vallanud, hakates isaga tulevikuasju arutama, kuulsin ma lauset, mis tänaseni minuga kaasas käib. Mis on aidanud kõik arusaamatused ja pärimised selgeks mõelda. Aidanud pettumushoogudest üle saada. Ja mis seletab ehk sedagi, miks ma Eesti olemist ja käekäiku nõnda kummaliselt näen ja vaen. Isa lausus: jaa, minu noorpõlve vabas ja ilusas Eestis ei söönud kõik inimesed saia ja pastlaid oli rohkem kui simmikingi – pea seda meeles, siis oled oma riigiga õnnelik ja rahul. Hobusevargad ja söömamehed ei kao ühegi valitsuse ajal! Mitte ühtegi sõna rohkem. Rahvuslasena ta rõõmustas küll minuga kaasa, aga samas teadis eufooriast hoolimata, et taevast ei hakka siidi ja sametit sadama, mida naiivselt, kurb küll, väga paljud arvasid. Need sõnad on aidanud üle elada kõik mõõnad, aidanud mõista kogetud olukordi, inimeste käitumist, aidanud mõista, et helesinise silmapiiri taga ootab vihmahoog. On aidanud mõista ka seda, et kased ei hakka kunagi kandma õunu ja kuu pealt ei kosta viiulihelisid, nagu andis armastusväärselt mõista ka Ivan Orav – esimese Eesti Vabariigi kodanik. See on aidanud meenutada, et kevaded on Eestis edaspidigi vinduvad ja külmad, et suvel võib nädalate viisi närvesöövalt vihma sadada ja talvekülm võib edaspidigi noored õunapuud ära võtta. Et inimesed on pigem

* I preemia

paharetid kui pühakud, et võimu ja vaimu võitlus on sama vana kui maailm, et elus kohtume inimestega, kes on valmis riigi ja rahva eest tuleriidale minema, aga rohkem siiski neid, kes õelalt naeru pugistades võllas rippuja jalast viimased püksid endale kahmavad. Ikka ja alati leidub neidki, kes teisele auku kaevavad ja ise sisse ei kuku, on neid, kes nälgivale penile viimase leivakooriku annavad, ja neid, kes priskusest õhetades kodutule inimesele ja loomale jalaga äigavad. Mu veendumus, et elu Eestis, kus juhtub head ja kurja, kus naerdakse ja nutetakse, sekka valetatakse ja varastatakse, kus võidetakse ja kaotatakse, on sama loomulik, kui on loomulik leppimus paratamatusega, et oled surelik. Eesti riik on ehe ja ilus. Niisugune arvamus ehmatab kindlasti inimesi – pole parata.

Olen järele mõelnud ja sooviksin, et eesti inimesed, kui ka mitte kogu rahvas, teadvustaksid, et igapäevane elu vabas Eestis ei tohiks – just nimelt, ei tohiks olla ainult linnulaul juunikuu hommikul, õitsvad aiad, tolmlevad viljapõllud, laste naerust helisevad koolimajad. Utoopiast ja kurioossetest ideedest innustunud mõtlejad on seda mõnikord igatsenud, neist raamatuidki kirjutanud, ent elu ühes riigis on enamat. On sageli arusaamatum, võimatum, inetum, keerulisem, kui suudetakse kujutleda. Ma küll veel täpselt ei tea ega saa kunagi nii targaks, et teada, missugune ta, st elu õigupoolest peaks olema, aga küllap kõik me ümber on vääramatus tasakaalus. Mul on hea meel, et kunagi ammu, küpsuseksamite aegu võttis mu ajalooõpetaja ühiskonnaõpetuses ühe pügala hindest maha seepärast, et ma ei uskunud kommunismi päralejõudmist 1980. aastateks ega hiljemakski. Võimalik, et õpetaja elab veel siiras usus imedesse. Nii ei arva ma ka, et Eestist saaks esimene helesiniste unistustega täitunud maa ilma peal. Lõputust jaatusest ja võltsnaerust sillerdav maa. Elus peab olema sedagi, mis tasakaalustab ja korrigeerib meie mõtteid, kui need imedemaa otsinguil segadusse aetakse. Mul on häbi, ja kõik demokraadid võivad mind hukka mõista, aga vaatamata sellele peatun lihtsa tõe ees, mis kinnitab, et me ei sünni ilma võrdsetena: üks on pikk, teine lühike, üks tähelane, teine kõhn, ja loodus annab meile andeid paraku jaokaupa. Küllap ka talumis- ning mõistmis-

võime. Ükskõik kui hardasti me ka sooviksime – inimesed ei saavuta kunagi sotsiaalset võrdsust. Imetabane inimloomus ise ei lase sel kunagi sündida. Ometigi, millise hämmastava kergusega lastakse end kiusatusse viia võrdsusprintsiibist! Ma lihtsalt tean, et kerjuseid konutab ka kõige kaunimate katedraalide treppidel, ja nii see jääbki. Tean, et ka jõukate heaoluriikide kodanikud peavad leppima räämas raudteeäärsete ja slummidega, ja ma ei hakka hädaldama, kui edaspidigi Tallinnast Rakvere poole sõites näen teepeenardel plastpudeliте ja kiletortide laama. Kui ma seda koristama ei rutta, siis pole mul õigust ka teisi süüdistada. Selle kõrval paistab ilu ja korra kontrast teisal jõulisemalt silma. Tean, et kõik inimesed ei saa osta kunagi jahte, saari, autosid ja delikatesse, mis vaatamisel pole sugugi eriti hõrgud, ma tean, et igaühel ei jätku raha arstirohu tarbeks, et jäävad kuningad, valitsejad, mõrtsukad ja vargapoisid, sest ükski, ka kõige andekam filosoof pole leidnud ammendavat vastust, miks maailmaasjad ei ole nõnda seatud, nagu me unistades nõuame. Ma lepin igasuguse vaba Eestiga. On talumatult jõhker jagada Eestit mitmeks sotsiaalseks osaks. Osatada jõukaid ja kiruda vaeseid. Mulle meeldib tungida Eesti rägastikesse ja võsastunud põllusiiludele, sest see on tegelikkus, õieti paratamatus, kus kõik ei saagi klantsist särada. On selge, et augustikuu kuldkollased Pandivere viljapõllud sunnivad harduses käsi kokku lööma, aga mõne kilomeetri kaugusel nähtud ripakil majapidamine, kus seapõrsad maja taga rauakolu keskel maad sonkisid, ei aja mind seepärast veel riiki ja valitsust kiruma. Ka selles vaates peitub elu ilu, tõde ja valu. Ma rõõmustan teadmise üle, et elu pole vaid valged sirelid kollaste majade ümber rannakülades, kus grillahjud levitavad küpse liha lõhna, vaid ka külapoodide ümber purjutavad külamehed, nende mentaliteet ja mingi neile ainuomane külamehetarkus. Nõelutud kandadega sokke leidub igas paigas ja seepärast pole mõtet ei väiksemaid ega suuremaid juhte maa põhja kiruda. Kõrtsid ja kirikud kõrvuti on selge panoraam. Nii peaks see jäämagi. Kõik siin kuulub meile ja me peame Eestit niisugusena armastama. Ei maksa minna ähmi täis, kui nõgesed ja aastatevanune kuluhein vanade mahajäetud majade taga tuules seemneid laiali

levitab, aihult roosiaedade õite üle uhkust tunda jääb väheks. Oleks liialt lihtne ja tavaline. Ühtemoodi armastusväärsed on ju troostituhallid novembripäevad kui jaanikuuvalevus.

Sajad kirjatööd seletavad ja avavad me rahva loomust – rahva anderikkust, põllumehe töökust, aga ka metsarahvarobustsust, õelust, kavalust, popsimentaliteeti. Juba Balthasar Russow kuulutas oma Liivimaa kroonikas 16. sajandil, et eesti talupoeg armastab ohtralt juua ja hirmsa häälega torupille mängida. Mis teha, aristokraatiaverd meis enamasti ei leidu, ja ei maksa ka seda himustada, aga see ei tähenda, et ei mõistetaks suursuguse enesestmõistetavusega teiste seas istet võtta. Inimloomus ei muutu palvetele ega sadadele seadustele vaatamata. Me vajame Rooma õigust, seadusi, keelde ja kümmet käsku, aga täitmisega on jäädud juba tuhandeid aastaid hätta. Miks küll?

Euroopa ajalugu, mis on ühtlasi meie ajalugu, on olnud sõdade ajalugu, siin on elanud ideaalide loojaid ja skeptikuid, hävitajaid ja ülesehitajaid. Kõige olulisem on kindlustunne, et maa, mida hooldame, on igavesti me endi käes. Kõik tuuled ja lõhnad ning oskused ja pettumused, kaotused, võidud, kahjud ja tasu, toob aeg ju maa ja mere pealt, nõnda kui teinud seda tuhandeid aastaid ennegi. Meil on meri ja on maa ning olgem sellega rahul. Ainus, mis vahel nukralt sunnib kuulatama, on meie sagedane kurtmine, et elu võiks olla hoopis teistsugune, sootuks parem. Aga milline, pole mulle päris selge. Me sünnime just niisugusteks nagu üksteisele otsa vaadates näeme, sellise maa rahva hulka, kes on visa kui orashein ja kaval kui rebane, kes veab kanad ükshaaval metsavarju peitu, et keegi teine neid üles ei leiaks. Teadagi tuleb püüelda ideaalide poole, arendada ja harida oma empaatiavõimet, otsida karskus- ja kasinusteed, aga kui see jääb veel kauaks kättesaamatuks, siis ei maksa hakata end selle teadmisega laostama. Ega teisi süüdistama. Igaüks teab, et valu ja vaev kuuluvad inimese elu juurde. Meil on põhjust ainuüksi olemise pärast suurt õnne ja uhkust tunda. Oleme ju kuueteistkümne aasta jooksul kogunud rohkem elamusi – kogenud lausa imesid – kui eelnevad põlvkonnad kokku. Me peame lahtisi silmi ringi vaatama ja ära kuulama teiste

soovitused, hea küll, ka õpetussõnad, aga oma õu rajagem ikka ise. Õunapuud istutagem ikka ise. Kutsume sõpru ja abimehi talgutele, aga peremeestena peame esimestena ise kohal olema.

Kui inimese unistuseks on minna laia ilma, siis tuleb tal minna, nagu on varemgi mindud. Kes koti ja kepiga, viimane sent taskus, kes postitõllas, kes auto, kes lennukiga, kallis lips kohvris. Mõni tuleb tagasi, teine mitte, seegi on rahva elu ja lugu. Kui keegi otsib paremaid maid ja soid ning leiab need, siis seegi hea. Me ei peaks pidevas kurtmises kurtmise pärast lehekülgede viisi tekste kirjutama ning värisema: küll hirmus keele ja kultuuri kadumise, ääremaastumise, lehmade ja lammaste vähesuse, inimeste rikkuse ja vaesuse, ostmise ja müümise, liiderdamise ja joomise pärast. Tuleb elada lihtsalt *inimlikul viisil* ja sellel *viisil* elamisse mahub lõpmata palju võimalusi, mis kõik on meie enda luua ja hävitada. Ainus mille pärast tuleb nutta, on inimese surm. Vabadus anti, sellega koos anti ka võimalus valida, otsida, eksida, peksa saada ja edasi minna. Kohutav oleks me aeg ja tulevik siis, kui meid sunnitaks olelema võimaluste puuduses, nagu juhtus eelmisel sajandil. Kohutav on siis, kui sõjardid ajavad su osmikustki välja, kui su kojad põletatakse ja rahvas heidetakse põrmu. Siis on aeg halada ja manada – praegu on ikka veel kevad. Meil on kombeks oodata paremaid aegu, keegi ei tea, millised need on, aga kindlasti tuleb neid. Ent aeg käitub sageli omatahtsi ja meil tuleb edaspidigi palju näha ja kuulda. Nõnda kui kannatada ja kahetseda, rõõmustada ja hõisata – sada aastat ja kauemgi.

Väärikaid juhte oodates

Anne Läns
47, jurist-koduperenaine, Tartu

President küsis, millises Eestis tahan elada ja mina tõttan hea meelega vastama. Härra president, mina tahan elada ausas, hoolivas ja haritud Eesti Vabariigis.

Väike riik, nii väike, et vahel tõuseb küsimus, kas ta ikka tegelikult ka on olemas.

Vahepeal teda reaalselt ei eksisteerinud, elas üksnes inimeste mälestustes, kujutlustes ja südametes.

Riik tuli uuesti, just sellisena nagu meie ise sel saatuslikul hetkel olime. Kõik toonased head ja halvad emotsioonid muutusid mateeriaks ja võimendusid omariikluses.

Võtsime sellesse ajaloolisse hetke kaasa kõik, mis meil oli.

Oli nii tarkust kui rumalust; oskusi ja saamatust; ideaale ja salakavalust.

Midagi oli üleöö muutunud ja midagi jäi samaks.

Pöördeline hetk paiskas segi inimeste elud, andis kellelegi uued võimalused ja võttis kelleltki lootuse.

Kukkusid iidolid ja ära visatud said käsulauad.

Riigijuhid võtsid vastu seadusi, mis olid vastuolulised ja andsid head võimalused sulidele. Tundus, et krabajatel puudus usk oma riigi kestvusesse ja nende eesmärk oli võimalikult palju vara endale kokku krabada enne, kui riik jälle mälestusteookeani vajub.

Hirmuvaba, väärikas ja haritud on minu kujutluse Eesti.

Iseseisvuspäeva eel mõtiskles presidendiproua meie riigist, ja märkis muuhulgas: „Üks mu tuttav, eestiaegse kasvatusega vanast suguvõsast pärit daam, ütles mõned aastad tagasi: kõige kurvem on, et meil pole enam väärikaid vaeseid. Kui on puudus, siis kerjan või lähen prostituudiks…“ Sellest topeltsitaadist jäi mind painama mõte, et aastaid olen oodanud, et meil kasvaksid väärikad rikkad. Jõukal järjel inimesed, keda seisus kohustab ja kes hoomavad, et seisuse

kohustus ei võrdu tarbimishullusega, veel vähem nõrgemate paljaksvarastamisega. Täna on selliseid kodanikke valusalt vähe, et ühiskonda positiivselt mõjutada.

Ikka veel nimetatakse „nutikateks” ja „suurärimeesteks” kodanikke, kes ahjualustena oma kulbi võõrasse leemepatta löönud, riigile kahjulikke lepinguid sõlminud või muul juriidiliselt korrektsel moel suurkelmusi läbi viinud.

Miks ei ole väärikaid vaeseid? Sest vaestelt on võetud lootus ja usk. Iga kena inimene, kel sorav jutt suus, tahab vaeselt midagi saada, sest ka vaeselt on midagi ära võtta. Ja vaene ei usalda enam kedagi, ta on sulgunud oma kapslisse, kus väärikusel puudub pinnas.

Me kiidame süüdimatult heaks selle, et nõrkadelt tulebki raha ära võtta, kui ei võta üks „ärimees”, võtab teine. Sellega määratleme end tugevatena ja võtame kõigilt, kes ühel või teisel moel nõrgemad, kõik – lootuse ja väärikuse. Meil on veel liiga lühiajaline kogemus, et kujutleda oma lähedast ja kallist inimest „nõrgema” seisuses. Tundub, et kompenseerime oma teadmatust mõistest „väärikus” künismi, ülbuse või upsakusega.

Vaesus on pahe, aga seda ei pea füüsiliselt hävitama. Meil on naabriks vanad demokraatiariigid, kelle kogemustest õppida ja lisaboonusena on meil võimalik vältida vigu, mida nemad on teinud – kui me vaid oskame ja tahame seda tarkust kasutada.

Viieteistkümne aasta eest saime tagasi oma riigi ja olime valmis selle püsimajäämise nimel elama läbi raskeid aegu. Enamik meist on kõik need aastad väga tugevalt pingutanud, et püsima jääda inimesena, perena. Palju on olnud kaotusi ja kukkuja asi on olnud, kas suudab veel tõusta. See on meid teinud küüniliseks, aga oleme lootnud. Lootnud, et kohe-kohe on jalad põhjas, tõmbame hinge ja aitame, keda veel saab.

Kas see oli eile, kui saime jalale tuge? Või juhtus see täna? Igal juhul on aeg käes, kus tuleb ohvrid üle lugeda, haavatud siduda ja kaarti vaadata, kui kaugele ja kuhupoole läheme ning kas meil on selleks piisavalt vahendeid.

Riigi elus nagu igaühe eluski on tõusud ja mõõnad – tuleb osata neid ära tunda ja nendeks valmistuda. Oleme olnud tõusuteel, aga

meie tagala on kindlustamata, me oleme trepiastmeid tõstnud jalge ette, võttes neid seljatagant ja ripume nüüd väga kõrgel. Kahjuks ülespoole ei kukuta, sinna saab vaid, hambad ristis, edasi turnida. Alles kukkudes saame aru, kui palju oli tühja maad meie ja pinna vahel.

Kassi puhul pidavat tähtis olema vaid see, et ta hiiri püüab; kodaniku puhul, et ta makse maksab.

Kodanike lootus, et las võimu juures pigem olla juba tuntud suli, sest ta on piisavalt enesele vara kantinud ja nüüd ehk lõpuks hakkab tegelema riigi huvidega, on vale ja põhjendamatu illusioon. Sulist ei kasva riigimeest, ta isu üksnes kasvab. Mitte ükski varas ei ole teinud varastamisega lõpparvet põhjusel, et varanduse mõõt sai täis ja tema nüüd rohkem ei varasta.

Põhjendamatu on ka võimumeeste arvamus, et rahvas ei pane tähele, unustab kiirelt või on rahul riigivarguseskandaalide lõppakordiga „juriidiliselt on kõik korras". Rahvas näeb ja mäletab. Ebaeetilised ettevõtmised ei saa ega tohi olla seadustega heaks kiidetud. Seadustes esinev termin „teadis või pidi teadma" annab tänagi kohtutele võimaluse tüürida otsus eetika ja tavaõiguse suunda. Millegipärast seda ei rakendata riigi ja tema kodanike huvide kaitseks, pigem vastupidi.

Hiljuti kuulutas üks pettunud tipp-poliitik, et Eestil võib hästi minna veel kuni aastani 2013, siis algab allakäik. Miks ja mille põhjal ta küll nii arvas ja ennustas? Põhjus banaalne. Nii tema, kui ka paljud teised teavad, et just siis saavad läbi teatud rahavood, mis on mõeldud väärtuste vundamendi rajamiseks ja kindlustamiseks. Selle ajani on tühikäigusebimised kenasti materiaalse ressursiga kaetud. Ja rahavoogude haldaminegi on ju kõrgelt tasustatud, rääkimata skemaatilistest „nutikatest" mängudest rahapaja ümber ja sees. Vajadusel oskame ju topeltpõhja teha, nagu oli riigi viljasalves.

Mis siis juhtub või juhtuma hakkab, kui selgub tõde, et „kuningas on alasti"? Kas kaob meie riik Atlantisena sügavikku ja rammusad rotid lahkuvad sinna, kuhu eelnevalt oma isikliku viljasalve ette on valmistanud? Jäävad vaid mõned paadunud Eesti armastajad küladesse, need, kes ei ole tähtsustanud sümboolikat, vaid kangekaelselt kummardanud selle maa musta mulda?

Väga tõenäoline.

Riik ei ole äriühing, kuigi nipsakamad poliitikud püüavad kodanikele riiki just sellisena esitada. Riigil on mitmeid tunnuseid, on funktsioone, on kohustusi ja õigusi. On üsna viimane aeg kuulutada röövkapitalistlik üleminekuperiood lõppenuks ja alustada väärika ühiskonna loomist, kus raha ei ole eesmärk, vaid vahend.

Kui tänased hakkamasaajad fikseerivad mälupildi, et riik aitab nõrgemaid, siis see salvestus teadvuses on väärtus, mis aitab üle elada rasked ajad: teadmine, et riik hoolib oma kodanikest.

Me peame muutuma väärikaks ja selleks on vaja üle saada vihast. Oleme kurjad, sest näeme iga päev ebaõiglust ja sahkerdamist ja mitte kedagi see ei huvita, peale kurja või mureliku kodaniku, kellel ei ole võimalik sekkuda ja kui sekkub, siis meedia teeb temast tola, sest kodaniku esinemis- ja kõnepidamisoskustesse ei ole ju investeeritud, ta ei ole müügimees ning ei ole tal ka võimu ega õukonda. Meis keeb viha, sest oleme kindlad, et meid lollitati ja peteti tagastamise-erastamise karussellil. Ja me ei suuda seda andestada, sest meil ei ole oskusi, kuidas ikkagi naabritega asju ajada olukorras, kus minul on õigus ja teised ajavad jonni või vastupidi. Kurjad oleme, sest riik võtab ikka veel „jupphaaval koera saba maha", erastades, tagastades, kinkides riigivara, maid vahetades, laene andes ja riigile kahjulikke lepinguid sõlmides, arusaamatutel alustel, mis kohe päris kindlasti ei ole kõigile ühetaolised. Ja see lisab hagu meie kurjuseahju.

Ikka veel peibutatakse kodanikke hõlptulu võimalustega, et kaasosaluse kaudu oma ambitsioone kindlustada. Miski ei seo tugevamalt, kui ühine kuritegu ja miski ei hävita paremini väärikust.

Eesti Vabariigi kodanikul peab olema võimalus tunda end väärikana, hirmudest vabana ja lootusrikkana.

Eesti Vabariigil peab jätkuma tarkust ja tahet olla vaba, hooliv ja vastutav.

Muidu jäämegi elama igaüks oma kujutluse Eestis ja riik ei ole reaalsem, kui ta oli okupatsiooni ajal.

Jah, iga riik on oma kodanikke väärt ja vastupidi. Võib küsida, kummalt poolelt peab algama läbimurdeline paranemine. Olen

veendunud, et riigil on täna rohkem võimalusi mõjutamaks kodaniku suhtumist, kui kodanikul riigi suhtumist. Ebaväärikalt käituvas ühiskonnas, kus semude vahel vara ja võimu jagatakse, ei kasva väärikaid kodanikke. Seaduste vastuvõtmisel ja rakendamisel peab olema eesmärk, mis õigusriigis saab olla vaid riigi ja kodanike huvide kaitse. Ebaeetiline on rääkida seaduslikkusest, kui tegemist riisumise või ametiseisundi väärkasutamisega ja murelikuks teeb, et „seaduslike väärtegude" suund on süvenev ja kasvav, mis omakorda teeb võimatuks üleminekuperioodi käigus toimunud paratamatust ebaõiglusest ülesaamise ning andestamise.

Tahan elada väärikas, haritud ja hoolivas Eestis koos suurepäraste, heasoovlike ja visade kaaskodanikega. Olla kindel, et kuri tegu on kuritegu kõigi jaoks ja hea tegu on heategu, mille üle võib uhkust tunda.

Öine unistus

Merike Mikk
33, ettevõtja, Jüri

Panin lapsed, oma kaks väikest Eesti Vabariigi kodanikku, magama ja istusin arvuti ette. Õhtu- ja öötunnid on tänuväärt aeg. Minutid jooksevad teises tempos, on aega mõelda ja unistadagi. Seda viimast julgen ma veel teha. Kui igapäevase rapsimise kõrvalt jääb jaksu ja tahtmist Eesti elu analüüsimiseks.

Unistan näiteks sellest, et kunagi (millal?) kuskil (kus?) on olemas riik, kus on välja kujunenud sellised väärtushinnangud ja kokkulepped, mis on sündinud paljude mõtete-mõtlejate koostöös ning mis on muutunud kirjutamata reegliteks. Näiteks selliseks, et sa võid naabrimehega rõõmsalt kokku leppida, et kuna töökohad on ligistikku, siis sõidame hommikul tööle ühes autos. Või sõites ühistranspordis annan oma sõidupileti julgelt sellele, kes alles hetk tagasi sedasama trammi ootas: mina olen sõitnud, aga tema saaks seda veel kasutada. Või siis ma tuleksin toidupoe kõrval olevast lillepoest läbi, et õhtupoolikul oma kortermaja ette lilli istutada teadmises, et nädalavahetusel teeme talgute korras kogu alevi tänavad ja haljasalad korralikult puhtaks...

Otsin ja ootan seda idealistlikku ühiskonda, kus inimestel on aega ja tahtmist märgata. Märgata rõõmu ja rahulolu, arvestada teiste tundeid. Osata nautida hetke ja ka iseennast selles hetkes. Ja seda kõike nii isiklikul kui ühiskondlikul tasandil.

Hästi lihtne on olla isekas, ülbe, ennasttäis ja elada oma uhkes egoismis – teha hetkeolukorrast lähtuvaid otsuseid, arvestada vaid iseenda väikeste tujude ja tahtmistega, minna julgelt üle laipade ja veel naerdagi avalikult, kui keegi räägib hoolimisest või hoolitsemisest. See ju ei müü. Heategu ei satu niipea päevalehtede esiküljele.

Min rõõmustab, kui keegi aeg-ajalt räägib isiklike murede asemel millestki, mis puudutab inimeseks olemist. Kui keegi võtab rääkida sellest, mis võiks saada Eesti riigist. Või millisena näeb ta oma laste tulevikku 10–20 aasta pärast.

Südamega elavad inimesed on Eestis täna taustalauljad. Õnneks on nad vähemasti olemas. Aeg-ajalt vilksatab kellegi mõttekäik ajakirjanduses. Või leian ajaveebide pikast reast virtuaalkodu, kuhu on koondatud riiki, ühiskonda ja nende võimalikku tulevikku puudutavad mõttekillud.

Tegelikult vaevab mind vastu ööd liiga sageli üks konkreetne küsimus – miks on laste tulevik Eesti riigis minu ja abikaasa ning tõesti ainult meie isiklik mure? Tundub, et lastega pered on ühiskondlik „ullikeste" grupp, kes on ainsana teadvustanud, et kui lapsi pole, siis pole ka tulevikku. Hetkeks mõtlema jäädes võiks ju igaüks füüsiliselt tajuda, kui mõttetuks ja sisutühjaks muutuvad ilma lasteta peened sõnad stiilis „arengukava", „strateegia", „tulevikunägemus" või „riiklik visioon". Kellele ja milleks neid esitada-koostada-kaitsta, kui elluviijaid napib?

Küsimus muutub seda teravamaks, et tegemist ei ole ainult Eesti probleemiga. Kuna rahvastik vananeb, on viimane aeg mõelda sellele, et iga inimene siin riigis on sõltumata oma vanusest, haridustasemest või tööpanusest väärtus. Ja neid asju või inimesi, mis on olulised, tuleb hoida ja kaitsta. Armastada, kui soovite. Kohe südamest armastada.

Riik ja tema inimesed on nagu abielu. Kui on usaldus ja austus, kulgevad asjad kiiremini ja edukamalt. Kui tekivad lahkarvamused, hakkab igaüks oma õigust taga ajama (mille peale kulub reeglina aega, närve ja vahel ka raha) ning edasitoimimiseks peab ikkagi leidma kompromissvariandi. Kõige kehvem on variant, kus kokkuleppe nime all hakkab „varjude mäng", kus oma tegelikke soove kaetakse vassimise ja keerutamisega. Usaldamatus võimendab erinevusi ja pisipuudusi niivõrd tugevalt, et mõistlike kokkulepete saavutamiseks läheb vaja järjest rohkem energiat. Ning aeg, raha ja mõttetegevus, mille abil oleks võinud midagi uut luua või arendada, kulub kompromissi leidmiseks.

Tunnistan, et Eesti elu vaadates olen mõelnud rohkem kui kord sellele, et pakkida oma pere varandus kokku ning elada-olla kuni laste kooliminekuni mõnes naaberriigis. Uurisin tõsimeeli Soome korterite üüriturgu ja vaimustusin nende elukorraldusest, mis arvestab

igati perekonnaga, kus kasvavad väikesed lapsed. Arglik katse teisele poole merd põgeneda tipnes alles hiljuti sellega, kui uurisin sealseid töövõimalusi ja... sain vastuseks meili küsimusega, millal täpselt tööle saaksin tulla. Vaatasin seda teadet ja ei teadnudki, kas nutta või naerda. Olla õnnelik uute väljakutsete üle? Või üritada ikkagi Eestis elada? Üritada? Või ikkagi elada? Täisväärtuslikult ja rahulolevalt?

Hing ei leppinud veel mõttega, et minu lastest saaksid väikesed soomlased. Ma ei usu seda eurooplase juttu. See on saba ja sarvedeta, ilma kindla näo ja kultuuritaustata olevus ning see ei tahaks ma ammugi olla. Kuskil alateadvuses tiksub ühe taksojuhi ütlus ajast, kui Eestist sai Euroopa Liidu liige: „Me jääme alati hekiks kahe naabri vahel." Äkki oli tal õigus? Ja lause „väike, aga tubli" kehtib suurte mängumaal vaid hetkeni, kui omavahel ollakse sõbrasuhetes? Lapsevanemana või noorepoolse inimesena oma elu üles ehitades ei ole mul nendele küsimustele vastuseid. Sest pole selgust. Pole ka kindlust. Ei oleviku ega tuleviku suhtes.

Kuulen nüüd, et laps ärkas teises toas nutuga üles. Küllap nägi halba unenägu või hakkas miski muu ta und häirima. Lähen talle kohe appi. Samamoodi, nagu tahaksin appi tulla riigile, et südamega elavad inimesed hinges ei nutaks...

Millises Eestis ma tahan elada?

Tõnu Remma
69, inglise filoloog/tõlk, Tallinn

Antud teema juurde asudes tekib kõigepealt kiusatus rääkida ideaalsest Eestist. Paraku teame me aga kõik, või vähemalt peaksime seda teadma, et meie igapäevases elukeskkonnas, milleks on materialistlik maailm, saab ideaalne eksisteerida ainult ideede kujul ning parim, mida me teha saame, on püüelda ideaali poole. Niisiis ikkagi see Eesti, mis meil võiks olla. Ja muidugi on veel üks asjaolu, millega tuleb paratamatult arvestada – nii minevikust kaasatoodud probleemid kui ka meid ümbritsev maailm, kuna see mõju on igal juhul tuntav, meeldigu see meile või mitte.

Millest alustada? Eks ikka kodaniku ja riigi vahekorrast. Ma olen riigis pettunud, see riik ei kõlba kuhugi, mina valima ei lähe, sest pole kedagi valida, ning *last but not least* – mida ma selle eest saan? – tuttav lugu, eks ole, taolisi mõtteid on ikka ja jälle kuulda. Paraku ei anna need inimesed endale aru sellest, et riik, see oleme meie – kõik koos, ning et riiki tümitades jagame me tegelikult hoope ka iseendile. See on moonaka mentaliteet, või nõukogude mentaliteet, kuidas soovite, sisu sellest ei muutu. Riik saab ikkagi olla hea või halb niivõrd, kuivõrd head või halvad on tema kodanikud. Ja mida tugevamad kodanikud, seda tugevam riik, mis aga tähendab peremehetunnet, sest peremees teab saladust – õiguste kõrval eksisteerivad ka kohustused ning peremehel on julgust, et võtta vastutus oma tegude eest enda peale. Lihtne tõde, kuid paraku probleemne, sest nagu näitab inimkonna ajalugu, on just lihtsad tõed need, millega on üsnagi raske toime tulla.

Põhiseaduse kohaselt on meil kõrgeima võimu kandjaks rahvas. Tegelikus elus ta seda siiski ei ole, sest kodanikuühiskond toimib meil veel üsnagi vaevaliselt. Paljud kodanikud ei tunne end omal maal peremehena ning seda on kohe varmad ära kasutama need, kelle maailm algab ja lõpeb vaid iseenda huvide rahuldamisega. Arvan, et riigi kestmise seisukohalt on kodanike ja riigi vahelised suhted

siiski võtmeküsimuseks ja see asjaolu väärib ülimat tähelepanu. Seda enam, et praegu on meie riigilaevuke tugevasti kreenis õiguste parda suunas.

Kohustuste parda olemasolu ei tule nagu meeldegi, see aga tekitab teatavaid probleeme, sest tugevasti kreenis laevaga on tülikas ja raske navigeerida. Kui aga kreen ületab kriitilise piiri, siis pole enam vaja olla meremees, et teada, mis sel puhul laevaga juhtub. Ja ei suuda siis ka luksuskajut enam mingit garantiid pakkuda.

Probleem, muide, pole kuigi uus ning ma tsiteeriksin ühte paari tuhande aasta vanust Idamaadest pärit teksti: „Kui kõrged riigiametnikud jätavad oma kohustused unarusse ning võtavad vastu altkäemaksu ja töötavad ainult isiklikku huvi silmas pidades, siis on selle tagajärjeks üleüldine mandumine ja moraali kiire allakäik. Inimesed hakkavad üksteise petmist pidama normaalseks nähtuseks, tugevam tallab nõrgema jalge alla, ülikud petavad lihtrahvast, rikas mees võtab vaese käest ära sellele kuuluva niigi kasina varanatukese, kusagil pole õiglust ning probleemid ja ülekohus aina kuhjuvad."

Tasakaalu taastamiseks soovitatakse valitsejal taolised riigiametnikud minema kihutada ja neid karmilt karistada. Meie oludes tähendaks see rahva otsustavat sekkumist riigiasjadesse, mis on võimalik valimiste kaudu ja aktiivse ning tugeva kodanikuühiskonnana toimides. Kuidas seda saavutada? Inimeste teadvust mõjutades, ütleksid psühholoogid, ning põhiliselt on see võimalik nii kodu kui ühiskonna kaudu. Mis puutub kodu osakaalu kodaniku kasvatamisel, siis peab siin paratamatult arvestama ka teatud probleemidega, mis tulenevad viiekümneaastase Nõukogude okupatsiooni negatiivsetest mõjudest. Seega oleks asjal rohkem jumet, kui teha panus pikaajalist arenguperspektiivi silmas pidades ning siin on haridussüsteem see, mis saab üsnagi kaaluka sõna sekka öelda. Ja üldse vajaks haridus kui selline rohkem tähelepanu, sest piltlikult väljendudes on tegemist ühiskonda kui organismi kooshoidva ja seda toetava luustikuga. Meie ühiskonnas aga vaatab meile vastu Nõukogude okupatsiooni mõjudest puretud võõraslaps, kes oma õiget kohta ühiskonnas pole veel nagu leidnudki. Ja kahjuks pole ühiskond pidanud siin vajalikuks erilist

probleemi näha ning nii näiteks sarnaneb õpetajate palgatõstmise aktsioon rohkem olukorraga, kus hea möödakäija otsustab kerjusele mõned mündid mütsi sisse poetada.

See pole lahendus, sama edukalt võiksime me ju tulekahju kustutamise nime all tulekollet lihtsalt ühest toast teise tõsta. Tegemist on hoopiski mentaliteedi ja suhtumise küsimusega. Tegelikult peaks hoopiski õpetaja olema see, kes riigis kõige suuremat palka saab. Kõlab naljakalt? Või koguni napakalt? Meil valitsevat mentaliteeti arvestades ilmselt küll, aga kui võtaks endale vähegi aega asja sisusse süüvimiseks, siis selgub, et siin on ikkagi oma iva sees.

Koolist käib läbi igaüks. Ja kool pole koht, kus lihtsalt aega surnuks lüüa – jätame mõningad erandid arvestamata, sest erand on ikkagi erand – ning kooli osakaal on inimese kujunemisprotsessis vägagi suur, mistõttu on ka õpetaja vastutus määratult kõrgem ükskõik missuguse teise eluala esindajaga võrreldes. Ja kui näiteks ministri või mõne teise asjamehe tekitatud praaki saab mõnikord veel kuidagimoodi heastada, siis õpetaja praagi puhul on olukord üsna lootusetu ja rong nii-öelda juba läinud.

Muidugi pole minuga nõus inimesed, kelle arvamust mööda tuleks rohkem väärtustada neid, kes raha ja asjademaailma loovad ning seda juhivad, sest tänapäeva maailmas pole ju võimalik ilma raha ja asjadeta hakkama saada. Jah, ega tõepoolest ei ole, kuid ei maksa ära unustada ka seda, et raha ja asjade maailma taga on alati mõttetegevus, vaimne sfäär, ning siin on haridussüsteemil ikkagi väga otsustav sõna sekka öelda. Ja mida sa oled õppinud külvama, seda sa ka lõikad.

Haridusest rääkides vajaks ka asja sisu natuke revideerimist. Me oleme harjunud sellega, et inimesse „kallatakse" võimalikult suuremal hulgal igasugust infot. Eks me vaja ka infot, loomulikult, kuid absoluutse valitseja rollis sobib niisugune süsteem siiski rohkem robotite valmistamise töökotta. Meie võiks ja peaks tegema panuse hoopiski loomingulisuse aspektile.

Asjale filosoofiliselt lähenedes kujutab õppimine endast ju mängu – väga põnevat mängu ning kõige tähtsamat tegevust inimese elus.

Ning kui me muudame õppimise tuimaks, raskeks ja vaevaliseks tööks, siis on meil au osaleda omaenda loomingulisuse matustel. Ja nii ei saa eluõigust ka põhimõte kogu elu kestvast õppimisest, mis tegelikult peaks ju olema elustiil, kuid mis paraku suudab hingitseda vaid verevaeste kampaaniate kujul.

Mida saaks igaüks meist teha, et Eestis oleks parem elada? Vaimsed õpetajad ja targad on aegade hämarusest saadik väitnud, et kõik on kõigega seotud ning mida iganes ma teistele teen, sellesama mõõdupuu järgi saan ma ka ise tagasi. Järelikult on mul ainult üks võimalus teiste või kogu ühiskonna abistamiseks – muuta iseennast paremaks, olla võimalikult positiivne nii kodaniku kui inimesena, anda endast parim nii praktilises tegevuses kui ka eeskujuna. Teist teed lihtsalt pole, sest teame me ju kõik, mida tähendavad katsed kaasinimestele „head" või „õiget" elu jõuga peale suruda, olgu motiivid seejuures nii üllad kui tahes.

Kas tasub otsida eeskuju teiste rahvaste juurest? Kindlasti tasub. Näiteks võiksime me õppida indiaanlastelt seda, kuidas säilitada tasakaal iseenda ja looduse vahel, kusjuures tegelikult ei olekski tegemist nii-öelda jalgratta uuesti leiutamisega – kunagi pidasid ju ka meie endi esivanemad taolist eluviisi loomulikuks ja vajalikuks. Mis puutub riikidesse, siis oleks nii mõndagi õppida vast Jaapanilt. Geopoliitilist asendit ja ajaloolist olukorda arvesse võttes on Euroopa Liit meie jaoks praegu muidugi täiesti vältimatu ja loomulik valik, kuid pikemas perspektiivis ning eriti just vaimset laadi eeskuju silmas pidades ei suuda vist tarbimishulluse ja indiviidi äärmise enesekesksuse peale panustav Lääne heaoluühiskond meile paraku midagi eriti lohutavat pakkuda. Siin sobiks näiteks Jaapan või mõni temasarnane ikkagi rohkem.

Mida öelda kokkuvõtteks? Ma sooviksin näha Eestit sellisena, kus on hea hariduse saanud kodanikud, kes väärtustavad vaimsust, mis võimaldab ka materiaalsete ressurssidega otstarbekalt ja targalt ringi käia. Sooviksin näha Eestit, kus inimesed tunnevad nii oma õigusi kui kohustusi, oskavad eraldada olulist ebaolulisest, näevad omaenda elu korraldamise kõrval ka vajadust tulevikuvisiooniks maast kui

tervikust ning saavad aru, et loodus ja ümbritsev keskkond pole ette nähtud selleks, et seda vaid lüpsilehma ja isikliku prügikastina kasutada.

Kas sellest ei võiks saadagi meie Nokia, mida me ju nii innukalt otsime? Pealegi läheks see idee hästi kokku ka sellega, mida omal ajal pidasid oluliseks meie rahvusliku liikumise rajajad: „Meil pole võimalik saada suureks sõjaliselt ja poliitiliselt, me peame saama suureks vaimselt."

Millises Eestis ma tahan elada?

Jaanus Riibe
üliõpilane

Kõik on meie endi teha. Demokraatlik ühiskond, mis annab igaühele õiguse otsustada, nõuab kriitilist analüüsi meie aja ja tegevuse suhtes. Tulevik kuulub võitjatele ja oleme otsustanud väljakutse vastu võtta. Meie roll ja kaasreisijate eesmärgid võivad olla üsna erinevad, seepärast nõuab see meilt pidevalt uuenemist ning innovatsiooni, et aru saada neist arengusuundadest, mis meid ees ootavad. Riik on käitunud õigesti, tehes panuse noortele ja püüdes leida tasakaalu liberalismi ja traagilise ajaloo vahel.

Tempo. Üsna tihti näib, et oleme kaotamas selget sihti ja maad võtab ükskõiksus. Seda ükskõiksust rikastab kurnav elukiirus ja ümbritsevasse ei ole aega süüvida – asja tuum või eesmärk võib jääda selgusetuks. Kõik muutused toimuvad nii kiirelt, et nendega kohanemine näib võimatu. Kõike tuleb haarata lennult, hoolimata sellest, kas infotulv on meile vajalik või mitte. Austuse puudumine. Üliõpilased ei tõuse õppejõu sisenedes enam püsti. Kui loengumaterjale internetti välja ei panda, on õppejõud ise süüdi. Rumalus. Meid ärgitatakse juba esimesel õppeaastal minema tööle, kuigi eriala omandamine ja aim sellest on alles algstaadiumis. Pangad pakuvad tarbimislaene ja ülikoolid teevad arengukavasid, kus soovitakse üle minna tasulisele haridusele. Ülikoolilõpetajad on juba võlgu, hoolimata sellest, et elukogemust või -maitsetki veel korralikult suus pole. Näib, et ülikoolis õppimine on justkui krediitkaardi kasutamine, kus tarbid midagi kellegi arvelt. Meie majandusmudeli mõju on tekitanud ebaturvalisuse, propageerides süsteemile kasulikku – visates kõrvale vaimse või hingelise aspekti – kiiret tööturule sisenemist. Kuhu me nii jõuame?

Õppides gümnaasiumis, pidasin ülikooli kohaks, kus väärtustatakse iga inimest ja tema vaimset arengut. Õppides filosoofiat või ajalugu, kujutasin ette, et õppejõududel on kandev roll ja mõju üliõpilaste hilisemas eluski. Arvasin, et tekivad teatud erilised sidemed

vaimsel tasandil ja kujunevad välja õpetajad, keda austad surmani. On selge, et ülikool on harituma ühiskonnakihi magnet või kogunemiskoht ja seeläbi ka hea riigi ideaalseim mudel. Reaalsus kujunes hoopis teiseks. Õppejõu ja üliõpilase suhe tundub anonüümset laadi. Õppejõududel ei ole meie isiksuse või vaimse arengu teel mingit erilist mõju, pigem on nad tihti naljade ja anekdootide objektid. Loeng on muutunud üksikute üliõpilaste hobiks, sest ülejäänud viibivad samal ajal tööl. Antud näitest võib vedada lõpmatult paralleele meie aja mentaliteedi, eelistuste või arengusuundadega – „vana" on muutunud kaasalohisevaks objektiks helikiirusel liikuva rongi sabas.

Mind häirib tänases Eestis see, et jäetakse mulje nagu kõik, mis on siin, on väike. Kusagil mujal on see tõeline maailm. Keskus. Seal toimuvad sündmused, mis peaksid jalust rabama meid kõiki, ja meie unistus on sinna pääseda. Mõni *moe-show* on tähtsam kui vanausulised Peipsi ääres. Minus tekitab protesti selline mõtteviis, mis kasvatab meeleolu, et andekamate ainuke „pääsetee maailma" on minna „sinna". Kalamaja on minu silmis kaunim kui Pariis ja vanaema kartulipõllu vihmaootus tähtsam kui David Beckhami abielu. Ajakirjandusel on täita ühiskonnas suur ja vastutusrikas roll, sest on suuremale osale meist kõrvade ja silmade eest. Võib-olla on neist liiga paljud läinud otseteed, hakates korjama kõrval aiast punaseid küpseid õunu, selle asemel et leida üles need väärtused, mis on meie maal, ja mõelda sellele, et tuleb seemned mulda panna siin ning seeläbi kasvatada meid armastama omi meretuultes valminud vilju. Muidugi on väljaanded erinevad, kuid tuleb tunnistada, et tooni annavad ühte väravasse löövad uudistekütid.

Tahan sügavate juurtega Eestit. Mul on kujutlus oma ideaalsest kodumaast, mis põrkub üha sagedamini vastu reaalsuse seina. Kõiges peaks olema järjepidevus. Minu vanaisa haris maad ja tema isa haris seda maad ning nüüd on kätte jõudnud minu aeg anda oma panus. Ma leian uued meetodid, kuid ei salga maha nende tööd. Tänasesse päeva oleme jõudnud mööda erinevaid teid. Ajalugu on nagu kevadine sulav lumi, kus iga oja leiab tee merre. Aktsepteerigem seda! Ainult läbi tõe ja julge avameelsuse jõuame välja iseendini! Igas kodus

peab olema rahu, kuid sõjakirvest rahvuslikul või mineviku pinnal vibutades me seda ei saavuta. Tulevikuvisioon peaks lähtuma siiski meist, mitte mõne suurema või rikkama riigi maailmavaatest. Murelikuks teeb poliitikute usk, et kui leitaks kõrgemal pool – Euroopa Liidus või mujal – ühine seisukoht, siis ka rahu saabub. Hetkeks võib see tõesti nii olla, kuid kas see kokkulepe muudaks fakti, et kodus, kust algab meie kõigi elutee, ja perekonnas on juured, mis hargnevad ikkagi kahele poole ajaloo kuristiku äärt.

Poliitika. Kogu aeg on hinges süüdlase tunne. Mind teeb ettevaatlikuks see, kui on hakatud pidevalt vastu rinda taguma, et meil läheb väga hästi. Poliitikale peaksid siiski hinnangu andma ju inimesed. Kas mitte nendel lihtsatel inimestel – mitte poliitikutel – pole eelisõigust anda majanduses toimuvatele protsessidele hinnanguid? Kui ühel hetkel lihtsad inimesed hakkaksid kiitma meie riiki, siis usuksin, et Eestil läheb hästi. Muud hinnangud kõlavad enesekiitusena. Ükski kõrge hinnang mõnes kurikuulsas ajalehes ei kaalu üle olukorda, kus vanematel pole aega oma lapsi kuulata, sest on tööga liiga hõivatud.

Salata maha see, et meil on tugevad sidemed vene kultuuri ja ajalooga ning oleme saanud sealt tugevaid mõjutusi. Pöörata pilk jäädavalt Läände. Enesepettus. Alati võib ju väita, et asjad on tegelikult teisiti, kuid kas ikka on? Ma olen trotsi täis ja ma ei oska vene keelt. Meis pesitseb vaikiv vastupanu, mille mõju all kogu kasvav noorus kannatab, kuid mida ära tunda või defineerida on pea võimatu. Õppisin kuus aastat vene keelt ja lõpetasin parima hindega. Tuhkagi. Seepärast on mind närinud alati küsimus, et kas asi on meis või rumalates poliitilistes otsustes või alateadlikus valikus.

Siiski on valdkondi, kus võime endiga rahule jääda. Selge on see, et päris tühja tugevad majandusnäitajad ei jookse ja varem või hiljem lõikab ka vaesem ühiskonnakiht sellest kasu. Infotehnoloogia on samuti teinud läbi suure hüppe, mis väljendub internetiseerumises või e-valimistes. Meie ees on rohkem võimalusi, kui kunagi varem. See teeb rõõmsaks ja tugevdab ühtekuuluvust.

Tahan, et eestlastel püsiks samalaadne usk, mis juhtis meie esiisasid Vabadussõjas või pani rahvast ühinema Laulva revolutsiooni

päevil. Usk, et kõik on meie kätes ja võimalik on asju muuta, on hädavajalik. Kui kolm eestlast milleski kokku lepivad, siis suudavad nad ära teha rohkem, kui kolm tuhat inimest. Miski siin maailmas, mis meid ümbritseb, ei ole jääv ja kui selgub, et mingi asi – majandusliidud, kokkulepped või muud samalaadsed nõuded – on meile vastuvõetamatu, siis me ka nii, sisemise tunde järgi, tegutseme. Euroopa Liit peab saama väljundiks, mitte kohustuseks, ja meie näoga, mitte meie Euroopa Liidu näoga. Hakkame mõistma, et kõiges peab olema tasakaal ja liiga lihtsalt müüa enda väärtusi, millest võõrad ei pruugi aru saada, on viga.

Mõttetu on ennustada tulevikku, kui me ei suuda ennustada ilmagi. Siiski usun, et ühel hetkel hakatakse mõistma, et see abstraktne õnnevalem, mis läänelik mõtteviis on meile peale surunud, on võlts. Inimesed vaatavad taas enda sisse ja leiavad üles oma juured. Leitakse, et globaliseerumine on viinud meid olukorda, kus suured hulgad on kaotanud oma näo ja muutunud üheks halliks (euroopa) massiks. Massiks, kes jagab väärtusi, mida jagab enamus, ja kellega on lihtsam manipuleerida, sest nende koduks on miljonilinnast kultuuri- või rahakeskus, mitte mõni rahvusriik – Inglismaa, Saksamaa, Prantsusmaa jt –, kus võivad käärida konfliktid, mis nõuavad nende elanikelt kohustusi ja ühiseid pingutusi riigi ees. Kõlab vihaselt, kuid ajalugu on näidanud, et lõpuks – olgugi, et varjatult – töötavad suured süsteemid ikkagi ühtlustumise suunas, mis tihti ei arvesta väiksemate eripärasid või soove. Peame säilitama oma identiteedi ja kasutama oma huvides ära pakutud võimalusi, mitte laskma ennast ära kasutada.

Uskuge, et meie seas kasvavad uued tuleviku liidrid, kes kodumaalt ära ei jookse ja kellest sirguvad NATO või Euroopa Liidu liidrid. Tuleb mitte unustada, et meid jälgivad vaikides eelmised põlvkonnad, kes rügasid higis või valasid verd meie nimel, ja ühel päeval tuleb aeg, mil peame neile oma tegudest aru andma ja meiegi muutume üheks nendega, et omakorda vaikides jälgida neid, kes kõnnivad me jälgedes ja kellele andsime meie head või halba eeskuju. Homset rauda taome täna.

Õnnelik Eesti – pilk tulevikku kodutu tallinlase silme läbi*

Artur Taevere
26, sotsiaalne ettevõtja, Laagri

See essee on kirjutatud kodutu inimese vaatenurgast, ühiskondliku hierarhia alumiselt pulgalt. Milline on tema unistus heast elust ja õnnelikust ühiskonnast? Mida oleks vaja muuta, et õnnelikuma ühiskonnani jõuda?

Möödunud sügisel vallutasime Tallinna ja Narva kodutute ning eluheidikutega Lõuna-Aafrikat! Enamikule meie kirjust seltskonnast oli see esimene reis väljapoole Eestit, aga samas oli see veel palju enamat – me võtsime osa Kaplinnas toimunud kodutute jalgpalli maailmameistrivõistlustest. Uhke tunne oli osaleda turniiril Eesti rahvuskoondisena! See oli meie jaoks enam kui pooleaastase ettevalmistuse kulminatsioon. Olime iga nädal trenni teinud, et oma jalgpallioskuseid lihvida, füüsilist vormi parandada ning kas või 1–2 korda nädalas teha midagi muud, vahelduseks kodutu inimese rutiinsele argielule.

Enne väljasõitu arutasime meeskonna treeneri Marekiga, et ei tea, kui paljud meie jalgpallikoondise liikmed üldse Eestisse tagasi tulevad. Võib-olla kaovad nad Aafrikas ära ja jäävad sinna soojemat, paremat elu otsima? Kes eelistab jääda ookeani kaldale Kaplinna, kes naasta Mustamäe teele kodutute varjupaika?

Nagu varsti nägime, ei olnud elu Kaplinnas sugugi nii lihtne, kui olime oodanud. Üks hämmastavaid vaatepilte, mis on tänaseni selgelt silme ees, oli selline. Rikkamates linnaosades olid majad ümbritsetud kõrgete aedadega, või õigem oleks öelda müüridega. Müüri peale oli laotud katkised pudelipõhjad ning selle kohale tõmmatud elektrikarjus. Väraval oli ühemõtteline märk: hoia eemale, müüri taga ootavad sind relvastatud valvurid! Kõik oli tehtud selleks, et kahtlast kontingenti eemal hoida.

* II preemia

Sellist ohtlikku seltskonda, kellega rikkad lõuna-aafriklased parema meelega kokku ei puutu, on Kaplinnas palju. Riiki on laastanud HIV-epideemia (üle 20% täiskasvanutest on HIV-positiivsed), tänavad on õhtuti narkokaubitsejate, kodutute ja prostituutide päralt.

Nendes tingimustes pole kellelgi kuigi hea elada. Kodutu jaoks tähendab elu igapäevast võitlust ellujäämise nimel. Rikkamate elu pole samuti lihtne – nad peavad pidevalt muretsema selle üle, kuidas oma perekonda ja varandust kaitsta.

Kui lisada veel see, et septembrikuises Kaplinnas oli ilm sama jahe nagu Tallinnas, ning et veetemperatuur oli ookeanis vast 10 kraadi ringis, oli meil lihtne otsuseni jõuda. Tagasisõidupäeva hommikul oli kogu jalgpallimeeskond nagu üks mees valmis, et kojusõitu alustada.

Minu unistus – õnnelik Eesti. Tänapäeva Eestis pole kaugeltki nii halb elada kui Lõuna-Aafrikas. Aga missuguses Eestis oleks *hea* elada? Mida tähendab see küsimus kodutu inimese jaoks?

Minu unistus on lihtne. Ma soovin peret luua ning soovin, et suudaksin oma perekonda elatada. Tahan, et mu lapsed saavad korraliku hariduse, et nad elavad kaua, on terved ja õnnelikud. See, kas Eesti on juba jõudnud viie rikkama Euroopa riigi hulka või mitte, ei tee mind kuigivõrd õnnelikumaks. Kas majandus kasvab 5 või 10 protsenti aastas, ei lähe mulle eriti palju korda. Alates 2000. aastast on Eesti majandus kasvanud üle 60 protsendi, aga kas inimesed on vahepeal muutunud poole õnnelikumaks? Eesti inimeste ja ühiskonna heaolu sõltub paljust muustki peale majanduskasvu.

Töö, mis teeb õnnelikuks. Mina unistan sellisest Eestist, kus inimesed teevad tööd, mis neile rahuldust pakub ja mis teeb neid õnnelikuks. Nii mõnedki kodutud töötavad ehitusel, paljud korjavad pudeleid, eks seegi ole omamoodi töö. Aga ega see kellegi lemmiktöö ei ole. Igaühel meist on ju olnud oma unistused, mille täitumist oleme soovinud – kes tahaks töötada kokana, kes on hingelt õpetaja, kes läheks meremeheks...

See on muidugi tore, et palgad on tõusnud. Ehitusel oleme teeninud ikka 10 000, paarematel kuudel isegi 20 000. Aga kui selle nimel tuleb pidevalt ületunde teha ja muudkui täita ülemuse käske, ilma mingitki sõnaõigust omamata, pole see just kõige meeldivam elu.

Haridus, mis teeb õnnelikuks. Varjupaigaelanike hulgas on meid päris palju, kes on kõigest 7–8 klassi koolis käinud. Või neid, kes on kunagi ammu mingi ameti selgeks õppinud, aga tänasel päeval pole nende oskustega enam midagi peale hakata. Lihtne on meid hukka mõista. Miks me siis ei ole rohkem pingutanud?

Mina unistan sellisest Eestist, kus igaüks saab hea hariduse, mis võimaldab tal oma andeid arendada. Igas inimeses on see miski peidus, mida oleks tarvis arendada! Head õpetajad saavad siin vägagi palju ära teha. Koolides oleks vaja rohkem selliseid õpetajaid, kes tekitavad huvi õppimise ja maailma uurimise vastu. Sest uskuge mind, isegi need lapsed, kelle vanemate ja vanavanemate hulgas ei ole võib-olla kedagi, kes oleks keskkooli lõpetanud, tahavad ja suudavad õppida! Võib-olla nad ainult ise ei tea seda veel!

Perekonna ja sõpradega koos veedetud aeg, mis teeb õnnelikuks. Varjupaigas häirib mind kõige rohkem see, et meil on seal peaaegu iga õhtu üks pidev nääklemine. Mis sa ikka tahad, kui ühes pisikeses toas elab naridel 10 meest või rohkemgi, kusjuures paljud neist on pärastlõunal nina korralikult täis tõmmanud. Niimoodi oma naril istudes unistan ma sellest ajast, kui mul on oma kodu, kus ma saan lihtsalt veeta aega oma perekonna ja sõpradega, ilma pahanduste ja nääklusteta.

Ühtsustunne, mis teeb õnnelikuks. Oma naril lösutades juhtub nii mõnigi kord, et üksildus närib hinge seest katki. Siis on tunne, et minust ei ole kellelgi sooja ega külma. Mind ei seo ühegi inimesega mitte miski. Ma olen täiesti üksi. Kui ma peaks mõnel talveööl pakase kätte jääma ja ära külmuma, ei tule keegi mind otsima. Sellised mõtted teevad väga-väga kurvaks. Ma soovin, et mitte keegi ei peaks tundma sellist üksildustunnet. Ma tahan, et inimesed

tunneks ühtsustunnet oma sõprade, naabrite, töökaaslaste, mõttekaaslastega.

Teadmine, et olen iseenda peremees, mis teeb õnnelikuks. Tänapäeva Eesti inimeste hulgas on levinud suhtumine, et alati on keegi teine nende probleemides süüdi. Kodutute hulgas on sellist mõttelaadi samuti palju. Varjupaigas võib kogu aeg kuulda kurtmist, miks riik ei abista korteri leidmisel, miks sotsiaaltöötajad ei tee seda või teist... Mina aga unistan sellisest Eestist, kus inimesed võtavad ise vastutuse oma elu eest. Mitte ainult kodutud, vaid kõik inimesed! Riik ei pea lahendama kõiki meie probleeme, ta ei suudagi seda teha. Igaüks saab ise initsiatiivi üles näidata ja lahendusi leida. Teadmine, et sinust endast sõltub su tulevik, teeb õnnelikuks!

Usk inimestesse, mis teeb õnnelikuks. Ka meid, kodutuid, ei ole vaja hukka mõista. Sest kui sa ise oled eneseusu kaotanud; kui sul on tunne, et oled alt vedanud ennast, oma vanemaid, oma perekonda – siis sellisel hetkel tähendab see sulle väga palju, kui keegi sinusse usub... Ma unistan sellisest Eestist, kus on rohkem usku inimestesse.

Kuidas jõuda õnneliku Eestini? Muutused saavad alguse sellest, kui me seame õige eesmärgi. Meie ühiskonna eesmärgiks ei saa olla rikas Eesti, mille nimel oleme ohverdanud rahva tervise ja õnne. Meie eesmärk on õnnelik, terve ja haritud Eesti.

Vältimatu on pöörata rohkem tähelepanu rahva tervise parandamisele. HIV/AIDS, südamehaigused, alkoholism, narkomaania – need peaksid olema esmatähtsad teemad. Teiseks on ülimalt oluline parandada hariduse kvaliteeti ja kättesaadavust. Meil on vaja teha kõik pingutused, et häid õpetajaid ja õppejõudusid koolis hoida ning et uusi häid inimesi juurde tuua. Kolmandaks on vaja anda inimestele oskused ja eneseusk, et nad suudavad ise probleeme lahendada ja maailma muuta!

Nii saame tasapisi liikuda õnnelikuma Eesti poole.

Millises Eestis ma tahan elada?

Indrek Tamre
53, aednik, Panga küla (Saaremaa)

Lühike vastus sellele küsimusele on – rikkas Eestis.

Pikem vastus sellele küsimusele on, et tahan elada tarkuserikkas, terviserikkas, turvalisuserikkas, rõõmurikkas, puhtuserikkas, ruumirikkas Eestis ja rikka eesti keelega Eestis.*

PUHTUSERIKKUS

Puhtuserikkus sisaldab puhtaid mõtteid, puhtaid inimesi, puhtaid eluruume, puhast küla- ja linnaruumi, puhast loodust. Praeguseid ja tulevasi ohte looduse säilimisele on aga väga palju. Suuremate seas on kindlasti tuuma- ja tuumajäätmete oht. Me ei tohi karistada oma lapsi, lapselapsi, sadu põlvkondi lapsi tuumajäätmete hoidmise kohustusega ja nende hoidmisega seotud riskidega. Ükski maapind ei ole maavärisemiskindel ja kõige ebakindlam lüli tuumajäätmete hoiustamisel on inimene ise oma hooletuse, saamatuse ja rumalusega. Tark oleks oma laste voodi alla pommi mitte panna ja kasutada maa- ning päikeseenergiat.

Puhta looduse väärtuse mõistmiseks ja propageerimiseks võiks luua üle-eestilise Pokumaade võrgustiku, mida ühendaksid omavahel jalgrattateed. Pokumaade vahelised jalgrattateed võiksid kulgeda mootorsõidukite teedest täiesti eraldi, et oleks tagatud ohutus ja puhas õhk. Sellise tee nimetus võikski olla pokutee. Pokutee võib kulgeda ka ainult ühe Pokumaa piires. Pokumaadest võiks kujuneda loodusturismi- ja looduskoolituskeskused, kus võiks korraldada nii lastele, täiskasvanutele kui ka vanuritele aastaringselt pokulaagreid. Nendes võiks tundma õppida ravimtaimi, rahvameditsiini, teha käsitööd, talutöid, viia läbi õueõppemeetodil bioloogia- ja botaanikatunde, matkata, suusatada, sõita paatide ja parvedega, purjetada jne. Matkade läbiviijateks võiksid olla kohalikud või suveperioodil ka

* Autor esitas konkursile kolm esseed, millest igaüks käsitles erinevat osa „Eesti rikkusest".

mujalt tulnud õpilased, kes oleksid pokudeks riietatud. Tööd saaksid ka suveniiride tegijad, sest pokundusega seotud kaupa võiks olla palju. Taluturismi edendajad ja väärtelupaikade omanikud võiksid koonduda ühe mütsi alla, milleks oleks pokundus. Koos oleks end parem majandada, tutvustada, reklaamida. Pokumaadel võiks olla ühtne stiil.

Pokundusest võiks kujuneda oluline turismiharu, kus võitja oleks Eesti loodus, Eesti inimesed. Eestlased saaksid elada puhtas keskkonnas ja turistid maksaksid sellele veel peale. Tere tulemast linnuvaatlejad ja muud loodusesõbrad üle maailma! Loodusturist on kvaliteetturist, kes oma külaskäiguga annab oma panuse puhta looduse säilimisele. Kuid kõige olulisemad oleksid Pokumaad meie endi lastele. Kui me oma lapsi Eestimaa ilusatesse paikadesse ei vii, ei pruugi nad kunagi teada saadagi, kui ilus on Eestimaa.

RUUMIRIKKUS

Kõik olendid – inimesed, loomad, linnud, kalad, putukad, taimed – vajavad eksisteerimiseks ruumi. Normaalseks eksisteerimiseks vajavad eri liigid erineva suurusega ruumi. Tamm vajab rohkem ruumi kui sarapuu, kotkas vajab rohkem ruumi kui varblane, eestlane vajab rohkem ruumi kui itaallane. Kui eestlane tunneb teise inimese küünarnukki oma ribide vahel, kogeb ta ahistust. Kui itaallane teise inimese küünarnukki oma ribide vahel ei tunne, kogeb ta üksindust. Sobiv ruum igale liigile on selle liigi ellujäämise võti. Kui me ei võimalda eestlasele elamiseks sobivat ruumi, sobivat elukeskkonda, siis ta lahkub või elab ahistuses, raskemeelsuses. Eestlane vajab ka rohkem privaatsust kui teised rahvad. Privaatsust pakuvad talud, mis on teistest eraldi, ka suurlinnad, kus saab jääda anonüümseks. Sobiv eluruum linnas sisaldab mitmeid komponente:

- pindala ja ruumala suurust ühe elaniku kohta;
- vaateruumi;
- roheruumi;
- võimalikult takistustevaba loomuliku liikumise võimalust kõikidele kulgejatele.

Näiteks oleks tore, kui Tallinnas Kaarli kiriku juurest oleks võimalik jalgsi minna piki Kaarli puiesteed Vabaduse väljakule, ilma et ükski sõidutee ega sammas seda takistaks. Sammaste näol ei saa olla tegemist vabaduse kellaga, kui need piiravad vabadust – vabadust liikuda. Vabaduse kella sammastele sobivam koht oleks Rahvusraamatukogu ees olev haljasala.

Kui maakoha võib väärtuslikuks teha lisaks loodusele ka mõni ehitis, siis linna teeb väärtuslikuks rohealade rohkus. Seetõttu peaksid linnavalitsused kaaluma iga võimalust neid juurde luua. Kui Sakala keskusele ei leitud rakendust, oleks tark olnud selle asemel luua roheala ja sellega suurendada avalikku roheruumi. Kuressaares oli vaba ala olemas kultuurimaja ees, see oleks võinud jääda roheruumile. Nüüd istuvad inimesed sõiduteel tolmu ja heitgaaside keskel – uus restoranikultuur. Me jätame mõned alad looduses, kus elab mõni väärtuslik liik, inimese poolt puutumata ja nimetame neid alasid vääriselupaikadeks. Oleks tore, kui ka inimene kui liik pälviks nii palju tähelepanu, et me hakkaksime looma vääriselualasid inimesele – vääriselutalusid, -külasid, -linnu, ja eriti selliseid vääriselualasid, mis sobiksid just eestlastele. Mitte nii nagu Vaeste-Tiskre või Ülemiste järve lähedale ehitatav Rootsi küla, mille arhitektuurne lahendus meenutab rohkem idanaabri küla. Vääriselulinnades võiks hakata kasutama ka uusi sõnu. Lisaks puiesteele, haljasalale, rohealale, lehtlale ka roheruum, rohela, roheaed, rohetänav, roheväljak, rohekohvik, roherestoran – paigad, kus oleks võimalik viibida roheluses. Sõna „talveaed" väljendab ju talve, seega külma ja lund. Samas oleks suvel päris tore viibida talverestoranis või talveaias, kus saaks katsuda lund ja nautida lumesadu. Sõna „öko" asemel, mida on küllalt raske hääldada ja ei kõla kaunilt, võiks olla mahepõllundusest inspireeritud: maheruum, mahela, mahekohvik, maherestoran, mahearst, mahetervendaja, maheravi, mahetervela, maheriided, mahemööbel, mahekodu, mahemaja, mahetalu, mahemaakond, mahelinn, maheriik, mahemaailm.

Keelerikastamise käigus ei tohiks unustada ka haigusi, mille all keel kannatab. Üks neist on viiruslik nakkushaigus, mis seisneb

teatud sõnade jätkuvas trügimises teiste sõnade vahele. Hetkel on suurimateks viirusekandjateks sõnad „tegelikult", „selline", „nagu". Käivitagem siis viirusetõrjeprogramm ja ravigem keel terveks! Televisioon ja raadio võiks tervenemisele suureks abiks olla eelkõige oma eeskujuga. Vääriselulinnadest ja mahelinnadest on meeldiv unistada, aga praegune olukord Eesti pealinnas on liikumas vastassuunas. Praegu on kätte jõudnud aeg, kus tuleks laulda „peatage Lasnamäe" asemel „peatage kesklinn, peatage Tallinn", sest Tallinn on kadumas ja asemele moodustumas Suur Harju Küla. Oleks huvitav teada saada, mitu tundi Tallinnas tööl käivad inimesed ja tallinlased viibivad transpordivahendites ühel päeval, kuul, aastal. Kui pikk on see väikeses ratastega kongis või ratastega ühiskongis veedetud aeg? Kui palju see neile maksma läheb nii rahaliselt kui tervise kahjustumise näol, sest hingatakse saastunud õhku?

Mida siis teha olukorras, kus paljud tahavad elada Tallinnas ja mis saab Tallinnast tulevikus, kui rahvast veelgi juurde tuleb? Üks võimalus oleks ehitada teine Tallinn – Tallinn II, ehitada Tallinnale kaksiklinn, täiesti uus linn. Selle linna asukohaks sobiks Pakri poolsaar ja Pakri saared. Praegu on sellel alal osaliselt Paldiski linn. Paldiski linna nimi tuleneb ilmselt võõrkeelsest sõnast Baltiiski ja ei ole kuigi sobiv linnanimi Eestimaal. Tulevase uue linna nime leidmiseks tuleks korraldada konkurss, omalt poolt pakuksin juba mõned variandid. Kuna tegemist oleks Tallinna kaksiklinnaga, võiks uue linna nimi olla näiteks Revaalia, Revalinn, Elulinn, Uus-Tallinn või siis Pakri. Ja muidugi linna enda projekteerimiseks tuleks korraldada suur rahvusvaheline konkurss. Uuest linnast võiks saada ülikoolilinn, teaduslinn, kunstilinn, kultuurilinn. Kui Tallinnas sobivat kohta uuele ooperiteatrile ei leita, võiks selle ehitada Revaaliasse. Samuti võiks seal olla Eesti Vabariigi Presidendi residents. Pakri saartest võiks saada mahelinnaosad. Revaalialastele oleks tagatud ka suurepärane puhkepiirkond Klooga-Ranna näol.

Kahe linna vahel võiksid sõita kiirrongid. Rongid võiksid sõita tunnelites maa all nii, et tunneli lae ja maapinna vahel oleks vähemalt mõni meeter pinnast. Rongide liikumine tunnelites väldiks kokkupõrkeid teiste liiklusvahenditega, inimestega, loomade ja lindudega. Ilmastikutingimused, nagu vihm, lumi, udu ega ka päike, ei segaks. Nafta ja muu kauba vedamisest Tallinna ja Revaalia vahel raudteel tuleks loobuda. See jäägu Sillamäe ja Muuga sadamate ülesandeks. Tunnelite peal võiks kulgeda jalgrattateed, mis muidugi sobiksid ka rulluisutajatele, rullsuusatajatele, rulatajatele ning talvel suusatajatele ja uisutajatele. Raudteejaamades võiksid olla hoiukohad, kuhu saaks kogu liikumiseks vajaliku varustuse hoiule anda. Samuti võiks olla nendes kohtades sellise varustuse laenutamise võimalus. Näiteks võiks olla võimalus laenutada ühest jaamast varustus ja jätta see pärast kasutamist teise. Juhul kui ühte jaama koguneb varustust üleliia, võib rongiga viia selle sinna, kus varustust napib. Kõik see annab võimaluse tegeleda turvaliselt tervisespordiga, tippspordiga, korraldada võistlusi Tallinn–Revaalia või Tallinn–Haapsalu, kuna jalgrattatee (tervisetee, pokutee) võiks sinnagi ulatuda. Raudteetamm on osaliselt selleks juba olemas. Kahe linna vahel võiks olla kiirtee mootorsõidukitele. Samuti oleks ühendusteeks meri.

Et rikkus tuleks Eestimaale, võiks Eestile abiks olla oma talisman, oma õnne märk, mis aitaks talle meelde tuletada, kes ta on, ja külalistel mõista, kellega on tegemist. Üks märk meil juba on, kuid see on vaid küllakutse, sõnumit, kuhu tulla ja millest osa saama tulla, see ei sisalda. Kes me siis oleme, millise märgiga võiksime samastuda, milline märk võiks meid aidata? Me oleme laulurahvas ja laul on meid väga palju aidanud. Ta on aidanud rahvast elavana hoida aastatuhandeid, aidanud rahvast elavana hoida okupatsiooniaastatel. Ta on aidanud meil vägivallatult ikkest vabaneda. See on erakordne vaimne saavutus kogu maailma ajaloos. Olles ajaliselt sellele sündmusele liiga lähedal, ei suuda me selle saavutuse suurust objektiivselt hinnata. Kindlasti mõistavad tulevased põlved selle ilu palju paremini. Lõpuks ometi eestlane hõiskas ja hõiskas impeeriumi laiali. Eesti rahvas oleks kindlasti väärinud selle eest Nobeli rahupreemiat. Kuid ei olegi nii väga oluline, et teised meid tunnustaks, tehkem seda ise ja olgem oma saavutuse üle uhked. Meie laulukultuur võiks väljenduda meie talismanis, meie märgis Vanemuise, Gustav Ernesaksa, laulukaare jne näol.

Eestlane pole mitte ainult laulurahvas, vaid ka metsarahvas. Mets on olnud eestlasele teiseks koduks ja pühapaikadeks on olnud hiied. Puud langetades oli selleks puult juba luba saadud, kuna puult oli seda eelnevalt küsitud. Puude ellujätmise eest käib võitlus tänapäevani välja. Võtame näiteks ühe lehtpuu – mis sõnumit ta endas võiks kanda:

- kui ta juhtub murduma või murtakse, ajab ta kännust uued võrsed ja kasvab uus puu;
- ta on elav hingav olend, kes oma sünnimaast tugevalt kinni hoiab – sünnimaa-armastus;
- kui murdumine peaks korduma, kordub ka kasvamine – visadus, elujõulisus, nutikus;
- rasketes oludes langetab lehed ja ootab ära kevade – hea kohanemisvõime;
- kasutab enda elutegevuseks nii soojust kui valgust – päikeseenergia kasutamine;
- toodab hapnikku – puhas õhk;
- kui puu on terve ja ilus, on see märk sellest, et keskkond on olnud terve ja ruumi on olnud piisavalt – terve loodus.

Puu oleks märgiks, mis meenutaks meile, kust me oleme tulnud, mis on meile oluline ja mille poole me püüdleme. Puu kui Eesti talisman, kui Eesti märk oleks selge sõnum ka meie külalistele. Mida me neile pakume – oma puhast loodust. Mida me nendelt ootame – et nad austaks meie puhast loodust. Pokumaad tõestaksid, et sellel sõnumil on ka sisu. Puu, mis oleks Eestimaa talisman, peaks olema Eestimaa rahvuspuu.

Et luua rikkamat Eestit, tuleb luua ka uut rikast eesti keelt, et astuda vastu keelelisele ahistamisele teiste keelte poolt. Palju rikkust on eesti keeles juba olemas, mida tavakasutamisel alati ei märkagi. Näiteks on tore sõna „elukutse". Kirjutades selle liitsõna lahku, avaneb meile – elu kutse. Suurepärane sõna on „vägivallatu". Vägivallatu peaks olema meie suhtumine maailma, Eestisse, üksteisesse ja iseendasse. Kirjutades ka selle liitsõna lahku, saame – vägi ja vallatu – nendes sõnades sisaldub ju kõiksuse jumalik olemus. Loogem siis ilusat eesti keelt ja märgakem rikkust, mida see endas kannab.

Eeskujuks käe ja uhkusega

Maili Vesiko-Liinev
27, nõustaja, Tallinn

Puna-kollase-sinisetriibulises linas minu kõhul magab minu 6-nädalane poeg. Silitan teda õrnalt ja kuulatan tema vaikset nohisemist. Nimetame teda oma mehega naljatades „linameheks" ja laulame talle isetehtud laulu:

linamees on lina sees
linamees on lina sees
lina sees on hea olla
lina sees saab kaasa tulla.

Ühel päeval ütles koolidirektor mulle ja minu kahele sõbrannale, et olete võitnud reisi Rootsi. 1998. aastal kirjutasime me kõik kirjandi konkursile „Kodu kauniks – miks ja kuidas". Meie rõõmu on raske kirjeldada. Olime kõik pärit maalt ja väikelinna gümnaasiumisse õppima tulnud tüdrukud, kes elasid tagasihoidlikus ühiselamus ja kasinates tingimustes. Milline maailma avanemine toimus meie hingedes, kui tulime pealinna, külastasime Kadrioru lossi, nägime „päris" presidenti, kogesime laeva möllu ja Rootsi uudsust. President Lennart Meri, kes oli ja on meie kõigi suur iidol, kirjutas minule kingitud esseekogumikku:

Siin raamatus 46. leheküljel esindatud
oma mõtte, oma algatuse ja ennekõike
oma KÄEGA: käed tööle.

Minu essee kirjeldas hetkeolukorda Eestis ja minu tundlikkust sotsiaalse olukorra suhtes. Mäletan, et mind inspireeris seda kirjatükki kirjutama Lennart Meri mõte, et ei piisa vaid oma aia koristamisest, vaid peab ka korrastama oma aia tagust. See oli minu jaoks piire avardav mõtlemine. Minust sõltub palju, igast inimesest on ühiskonnale

kasu, iga inimene peaks tegema ja märkama natuke rohkem, kui ainult omaenda kodu. Mida ma siis olen pärast seda oma KÄEGA teinud?

Olen 20-aastane.

Kõnnin linnatänaval ja näen jäätisepaberit. Võtan selle üles ja panen prügikasti. Märkan inimeste pilke. Need ei ole tunnustavad; käed tunduvad räpased. Järgmine kord teen seda jälle.

Olen 24-aastane.

Elame linna lähedal suvilapiirkonnas. Meil on unistused oma kodust ja perest. Siin on vaikne ja rahulik, värske õhk ja allikas aia taga lummavad jätkuvalt. Ainuke, mis ängistab, on sealsete elanike rumalus. Meie koduteele on aastate jooksul tekkinud ja kasvanud prügimägi, iga kord sealt mööda sõites nöörib miski kõri. Võtan telefoni ja helistan valda. Kuu aja pärast on prügimägi likvideeritud. Seal on puhas ja värske mets. Paaril korral ilmuvad sinna prügikotid; ma võtan need sealt kaasa. Äng jääb: hirm, et prügihunnik tuleb tagasi. Siiani ei ole tulnud. On puhas ja roheline loodus.

Olen 25-aastane.

Jalutame oma uue kodu lähedal mere ääres. Jumaldame oma uut kodu: kesklinna lähedus, meri, park. Seisame kividel ja unistame, kuidas ma tulevikus jalutan pargis lapsevankriga. Korraga astub meie juurde tüdruk, kes kutsub meid randa puhastama. Saamegi ühel kuumal kevadpäeval viiekesi kokku ja korjame kivide vahelt pudeleid, pabereid ja muud mõeldamatut prügi. Eksklusiivsemad leiud on täispuhutav elusuuruses nukk ja korralikud kingad. Inimesed istuvad kividel ja pärivad, kas me oleme kirikust, mõnest erakonnast? Naljatleme vastu, et viskasime prügi maha ja nüüd peame karistuseks siin koristama. Kutsume inimesi ka koristama – seekord ei tule keegi.

Olen 27-aastane.

On imeline kevadpäev, vankris lamab minu ime: väike poeg. Minu ees jalutavad keskealised mees ja naine. Kenad ja korralikud

kodanikud. Korraga pööravad nad puude alla, avavad kotid ja viskavad plastpudeli suure kaarega eemale, siis pabereid ja kilekotte. Seisatan ja jõllitan neid hämminguga. Mees vaatab mind tuima näoga vastu. Minu sees tõuseb viha, tahaksin minna ja neile öelda… Ja samas on hirm: eelkõige pean kaitsma oma vastsündinud poega. On tunne, et need inimesed on võimelisemad palju hullemaks. Seekord ma ei sekkunud, aga seda tugevam on tunne, et järgmine kord teen seda.

Need hetked on olnud tähendusrikkad. Kas mina olen selline kodanik, kes julgeb ka midagi teha? Kas olen ise teinud midagi oma kätega? Usun, et olen. Esindan suhtumist, mis ei ole eestlaslik. Ei ole kombeks meenutada head, tunnustada teisi, veel vähem iseennast. Mina teen seda, sest usun, et eestlased peavad õppima olema enda üle uhked ja julgema ka rõõmustada ja end kiita. Mina olen enda üle uhke ja julgen rääkida prügimäe likvideerimisest ja ranna koristamisest. Ma tean, et minust ei saa ema, kes vaid räägib väärtustest, vaid olen eeskujuks ka tegutsejana.

Ootan juba aega, millal saan öelda oma pojale:

„Ärme murra oksa, puu saab haiget. Tee talle pai."

Just nagu mulle ütles minu ema. Ema, kes armastab siiani metsa, kevadmulla lõhna ja vaikset maahingust. Ootan aega, et koos oma lapsega metsas jalutada, kükitada, et uurida sinilille ja väikest putukat. Istuda jõe kaldal ja kuulata vee vulinat. Katsuda varbaga jääkülma merevett. Olla uhke oma pere üle, oma kodumaa ja julguse üle.

Minu gümnaasiumiaegne essee lõppes lausetega:

„Kodu kauniks meie sees, meie ümber, meie mõtetes ja tunnetes. Et seda ideed saaks kanda edasi põlvest põlve."

Väikemees nohiseb mu rinnal, ta magab ikka veel. Me armastame seda käsitsi kootud lina: see annab turvatunde ja soojuse mõlemale. See jätab vabaks minu KÄED, et tegutseda, muuta, korrastada ja sili-

tada. Silitada oma käega poega Lennartit, kellele ma olen eeskujuks, heaks emaks, et temast saaks õnnelik inimene, ideede ja unistuste edasikandja.

III
Žürii arvamused

Martin Ehala*
Tallinna Ülikooli professor

Presidendi esseekonkurss andis sellele küsimusele kena ja läbilõikelise vastuse. Ma ei peatuks oma ülevaates parimatel esseedel. Neid saate kõik lugeda ise ja veenduda, et need autorid valdavad sõna ja neil on niihästi ideid kui ka emotsioone, mida meiega jagada. Ma tahaksin peatuda ülejäänutel, harilike inimeste kirjutatud siirastel arutlustel Eestist, tema olemusest ja tulevikust. Kuigi enamik töid, mida lugesin, ei hiilanud originaalsusega ja sädeleva artistliku keelekasutusega, on igaüks nendest esseedest omaette väärtus, sest nad näitavad autorite suurt sisemist tungi mõelda oma maa ja rahva tuleviku teemal ja võtta ette üsnagi töömahukas esseekirjutamise vaev.

Neis on oma uudsuse võlu, sest igaüks neist vaatas meie kodu oma nurga alt. Kuid loomulikult on neis töödes ka palju sarnaseid mõtteid ja jagatud unistusi, sest inimestena samas kultuurilises ja ruumilises keskkonnas tunneme me muret ja rõõmu sarnaste asjade pärast. Olen püüdnud neid mõtteid koondada ja sõeluda, et natukenegi jagada teiega seda positiivset laengut, mis ma sain neid lugedes. Järgnev on nagu kaleidoskoop kõige paremat ütlustest ja mõtetest täiskasvanute võistlusvoorust.

Paljud esseed olid nagu truudusevanne Eestile, neis väljendus soov ja tahe teostada end just siin, Maarjamaal, tundes samas kahetsust, et „eestlased on tuhandete kaupa läinud välismaale elama ja töötama". Nagu lohutuseks olid kõige südamlikumad need kirjatööd, mis rääkisid pärast pikki võõrsil oldud aastaid tagasi koju saabumisest. Neis leidis kõige värvilisema väljenduse see, mis meid tegelikult Eestiga seob: „Kividest kopliaed ja kividel peesitav sisalik, päikesest põlenud hapukoorega määritud selg; sõbrad; maitsev hapukapsas, mulgi puder – sellest kõigest ei pea kirjutama esseesid, kuid jumalasta hea on laisal pühapäeva hommikul teada, et kunagi on kõrvalärkav tundnud kehas samu värinaid, mis mina. Jumalasta hää vaikki olla!"

* Hindas täiskasvanute esseid.

Taas kord ilmnes, et Eesti algab meie jaoks tugevatest perekondlikest ja kogukondlikest sidemetest, turvalisest kodust, „kus ketramise aegu vesteti järelpõlvedele lugusid ning toiduks valmistati lihtsat karaskit ning joodi kõrvale hapupiima või kalja. Inimesed olid üksteise suhtes lahkemad ja eriti tähelepanelik oldi külla tulnud võõraste suhtes" just nagu „Tões ja õiguses", kui Krõõt veel elas.

Töid lugedes oli valdav tunne, et kirjutama ajendas soov jagada rõõmu, mitte muret. „Millal on Eestis veel paremaid aegu nähtud?" küsis üks autoritest. Eesti on juba praegugi õnnelik paik, kus on kaunis loodus ja „vetes ei varitse kurjad krokodillid, anakondad ega haid", ja mis siis, et „meil ei ole naftat, see eest on aga Värska vett!". Kokkuvõtvalt tõdes üks: „Välised tingimused on Eesti jaoks soodsamad kui eales varem. Edasi on kõik meie endi teha."

Kõiges selles kuldsete aegade ihaluses tundus, et ühiskond on innovatsioonist ja kiiresti muutuvast maailmast väsinud, märgiti, et „inimesed on pinnapealsed ja neile ei lähe korda varasemate põlvkondade väärtused". Tunnistatakse, et „looduskaitse alla on võetud järjest rohkem alasid, ent kuidas on inimeste elupaikadega? Kes hoolib inimesest? – Nii leiame end varsti olukorrast, kus korralikud inimesed hakkavad end juba häbenema, sest kilbile on tõstetud toores jõud ja kavalus."

Samas on aga ideaalse Eesti kujutamine vägagi keeruline: „Kes või mis tekitaks tahet ja uhkust olla eestlane iga päev, mitte ainult suurte üldlaulupidude ajal või olümpiavõitude tseremooniatel." Leitakse, et „nii kodus, koolis kui igapäevaelus oleks vaja väärtustada meie traditsioonilist elulaadi ja -keskkonda". Tuntakse igatsust ühiste väärtuste ja normide järele, samas nende kehtestamises peituvat hävitavat jõudu peljates: „Oh, Aljoša! Miks küll pidid sa meie hoovi kaklema jääma? Oleksid meie keele ja kombed enam omaks võtnud, ei peaks praegu otsima nurka, kuhu sind panna. Tegelikult vastik. Ja õudne. Nagu pruunsärklaste marsidki tõrvikutule valgel." Tunnistatakse meie riigi tugevust, aga märgitakse „kas tugevus ilma hoolivuseta ei ole mitte jõhkrus? – Siin on järjekordne endasse pilguheitmise koht: kas mina ei ole viha okupantide vastu valanud välja lihtsa venelase

peale?" Tunnistatakse probleemi integratsiooniga, kuid „kuidas panna mujalt tulnuid hindama ja austama riiki, mida endal kui pärismaalaselgi on aeg-ajalt raske teha?"

Kõikide nende probleemide juurest jõutakse siiski üsna üksmeelselt üldinimlike väärtuste juurde: „Elus on midagi palju tähtsamat kui meeletu kiirustamine, lõputud peod, väline ilu ning näiline rikkus – armastus ja hoolivus kõigi meid ümbritseva suhtes, olgu nad inimesed või puud." Võib vist täie kindlusega öelda, et läbivaim märksõna esseekonkursil oligi hoolivus, lausa ebatavalise üksmeelega soovitakse sellist Eestit, mis väärtustaks kõiki oma kodanikke: „Ma tahaksin sallivat Eestit. Ma tahaksin eripalgelist Eestit. Ma tahaksin, et inimene tohiks olla kole, vaene ja saamatu, ja ikka olla olemas. Ja ikka nähtav." „Ma tahaksin, et Eesti oleks õiglaselt valitsetud riik."

Ja kui me seda tõesti üksmeelselt soovime, miks ei võiks „Eesti olla 15 aasta pärast maailma kõige hoolivamate kodanikega riik". Me oleme ka varem teoks teinud unistused, mida oleme ühiselt väga soovinud.

Raivo Juurak*
ajakirja Haridus toimetaja

Oli meeldiv üle pika aja jälle õpilaste kirjatöid lugeda, nende mõttemaailma jälle sisse elada. Taas tuli sisse elada ka hindamise põhimõtetesse. Kujutasin endale ette, et olen jälle õpetaja, kes hindab oma klassi. Leidsin loetud kolmekümne essee hulgas üles „viiele" kirjutatud tööd, aga ka need, mis pidid minu arvates leppima „kolmmiinusega". Põhiline osa autoritest jäi nende kahe vahele. Väga häid esseesid oli kahjuks vähem, kui olin lootnud – viis-kuus tükki kolmekümnest. Aga nõrku töid oli ka vähe. Järgnevalt lühike selgitus, mis põhimõtetest hindamisel lähtusin.

Haaravus

Kui tipud kõrvale jätta, siis esseede haaravusega oli siiski mõningaid probleeme. Autorid kirjutasid enamasti sellest, mida nad teavad, mitte aga sellest, mis neid puudutab. Minu poolt loetud tööde hulgas oli siiraid isiklikke pihtimusi ainult mõni üksik, aga just autori siirus ja avameelsus on see, mis teeb teksti haaravaks. Mõned kirjutajad olid valinud Lydia Koidulale omase pateetilise kirjutamisstiili. See haaras mõnevõrra kaasa küll, aga stiili matkimine on siiski midagi muud kui siiras otsekohesus.

Torkas ka silma, et paljud esseed olid väga üldsõnalised, konspektiivsed, spikrite moodi. Kohati meenutasid ka tunnikontrolli, kus teatavasti tuleb kõik, mis tead, kirja panna. Selline stiil aga ei haara. Haaravad konkreetsed värvikad visioonid, teravmeelsed hüpoteesid.

Ilmselt võime nende esseede põhjal teha mõningaid järeldusi selle kohta, kuidas õpetatakse koolis kirjandit kirjutama?

Selgus

Ka selgust jäi paljudes esseedes väheseks. Vaja oli kirjutada, missuguses Eestis tahaksin elada, aga enamasti kirjutati, mis Eestis ei

* Hindas gümnaasiumiõpilaste esseid.

meeldi. See ei ole lausa teemast mööda, aga oleks võinud siiski selgelt välja öelda ka selle, mis meeldib. Teine osa õpilasi – valdav osa – kirjutas, miks nad tänase Eesti üle uhkust tunnevad. Seegi jutt pole teemast täiesti mööda, aga teema oli siiski „Millises Eestis tahaksin elada?".

Tundub, et noored oleks võinud rohkem oma unistuste Eestit lihtsalt kirjeldada. See teema annab ju ammendamatuid võimalusi fantaasiarikasteks kirjeldusteks. Paraku püüdis lõviosa autoritest kirjeldamise asemel lühidalt arutleda. Kuni selleni välja, et hakati põhjendama, miks Eestit armastatakse. Põhjenduseks toodi, et Eestil on kuulsaid sportlasi, heliloojaid, modelle, ilusad metsad ja sood. Kas armastust on ikka vaja nii väga põhjendada? Ega me oma ema ei armasta ju sellepärast, et ta on olümpiavõitja ning kaunis nagu maailmakuulus modell?

Selge pildi autorile meeldivast Eestist oleks andnud ka viide mõnele sümpaatsele väikeriigile, märkusega, et Eesti võiks samas suunas püüelda. Paar autorit kolmekümnest mainis, et Eestile sobiks Põhjamaade arengumudel ja kogu nende järgnev jutt sai lugeja jaoks selged raamid.

Üldine mulje oli, et paljud noored pole piisavalt mõtelnud, missugusena nad Eestit tulevikus näha tahavad. Kui sel teemal pole piisavalt raamatuid loetud, asja õpetajate ja kaaslastega arutatud, ka läbi vaieldud, siis on väga raske sel teemal selgelt kirjutada.

Originaalsus

Originaalsusega oli ka minu meelest probleeme. Ma saan aru, et õpilane ei ole sotsiaalteadlane, kes on kursis paljude erinevate ühiskonnateooriatega ja suudab tänu sellele lugejaid oma tulevikuvisioonidega üllatada. Ka ei ole õpilane kirjanik, kes oskab oma mõtteid alati efektselt välja mängida. Aga midagi on ta ju ikkagi lugenud, kogenud, kirjutanud?

Kahjuks ei olnud minu loetud esseedes ühtki meeldejäävat originaalset ideed.

Ka esseede ülesehituses polnud midagi originaalset. Jäi pigem mulje, nagu oleks õpilastele enne kirjutama asumist lausa ette öeldud,

et algul kirjutatagu oma uhkustundest Eesti üle, seejärel meil veel esinevatest üksikutest puudustest ning lõpuks kinnitatagu, et meie tubli rahvas saab ka tänastest probleemidest üle, nagu ta on oma ajaloo vältel oma kõikidest probleemidest üle saanud.

Mul ei ole midagi sellise trafareti vastu, aga kui loed järjest läbi paarkümmend esseed, mis on kõik täpselt selle skeemi järgi kirjutatud ja äravahetamiseni sarnased, siis tekib tunne, et tegemist on konveierilindilt tulnud kirjatöödega.

Arvan, et siingi on põhjuseks õpilaste vähene lugemus ja diskussioonide puudumine Eesti tuleviku teemal.

Millest kirjutati?

Kõige rohkem kirjutati Eesti ühiskonna eetilistest probleemidest. Ühelt poolt küll mainiti uhkusega, et eestlased on kuulus töökas laulurahvas, kuid teisalt sooviti, et meie ühiskonnas oleks vähem ükskõiksust, minnalaskmist, kadedust, ahnust – viimane omadus näis iseloomustavat eriti poliitikuid. Paljud autorid märkisid, et meil on vaja rohkem sallivust, üksmeelt, koostööd. Neid mõtteavaldusi oli muidugi meeldiv lugeda.

Esseedes oli ka n-ö sotsiaalset närvi. Ligi pool autoritest kirjutas murelikult „kahest Eestist" – rikaste ja vaeste Eestist, eestlaste ja venelaste Eestist. Sooviti, et selliseid vastandumisi ei oleks ja sedagi oli rõõmustav lugeda. Siinkohal on oluline lisada, et esseede kirjutamise ajal oli pronkssõdur alles Tõnismäel.

Pool esseede autoritest kirjutas murelikult ka väljarändest teistesse riikidesse. See küsimus näis õpilasi vägagi vaevavat – kardetakse eesti rahvuse hääbumist. Vähemal määral kirjutati majanduskasvust, rõhutades, et rikkus üksinda ei taga veel elu kvaliteeti, kirjutati ka koolist ja haridusest, eesti keele kaitsest, alkoholismist jms. Mõnevõrra liigutav oli lugeda õpilase arvamust, et pearahasüsteem tuleks ära kaotada.

Millest ei kirjutatud: kuhu jäi Eesti kui kodanikuühiskond?

Vahel on kõnekas ka see, millest ei kirjutatud. Näiteks ei kirjutatud midagi sellist, mida oleks saanud paigutada nn edukultuse sildi alla.

Paistab, et see haigus hakkab üle minema. Noored pidasid ühiskonna huvisid omaenda huvidest tähtsamaks. Nad toonitasid, et iga noor peab andma ühiskonna arengusse oma panuse.

Samas ei kirjutanud nad, kuidas konkreetselt seda panust tuleks anda. Ainus konkreetne soovitus oli – käige kindlasti valimas. Aga valimistega asi ka piirdus.

Kahju, et esseede autorid peaaegu ei kirjutanud oma panuse andmisest õpilasesinduste, õpilasfirmade, skaudi- ja muude õpilasorganisatsioonide tegevuse kaudu. Vaid mõni üksik autor kirjutas oma osalemisest täiskasvanute vabatahtlike organisatsioonide tegevuses. Üldse polnud juttu erakondade noortekogudest kui ühiskondliku aktiivsuse harjutamise ühest võimalusest.

Kõige rohkem kurvastaski mind see, et tulevast Eestit nägi kodanikuühiskonnana vaid paar autorit kolmekümnest. Sidusast ühiskonnast, inimeste (ka õpilaste) kaasamisest ja osalemisest ühiskonnale oluliste probleemide lahendmisse polnud esseedes üldse juttu. Enamasti piirduti moraalilugemisega või pandi kõik lootused riigile.

Õpilaste moraliseerimist ja riigikeskseid mõtteid lugedes – ja neid ei olnud vähe! – tekkis kohati paradoksaalne tunne, et meie noored on ajast maha jäänud. Aga see küsimus kuulub vist juba ühiskonnaõpetuse ainekava ja meetodite valdkonda?

Margus Konnula *alias* Contra*
luuletaja

Žürii liige on ikka vahva olla, saad lugeda selliseid asju, mida väga paljud lugeda ei saa. Teema, mida noortele sedapuhku välja pakuti, peaks vist küll igaühele korda minema. Isegi juhul, kui ülevoolavat rahvuslikkust ei tunne, ja oled sügavalt pragmaatiline, läheb elukeskkond ja ümberringi pakutavad võimalused korda.

Neid esseesid oli mõnus lugeda, kuna siin domineeris idealistlik maailmapilt. Eestlased ja venelased võivad omavahel sõbrad olla; ma võingi korraks välismaale tööle/õppima minna, kuid nagunii tulen kohe tagasi; raha pole kõige tähtsam, piisab ka lihtsalt heategudest ja austusest teiste vastu. Delfisse selliseid asju kirjutades saad ilmselt kibestunud inimeste sõimuvalingu osaliseks. Aga sellest ei tohi lasta ennast häirida, mõned inimesed on lihtsalt harjunud virisema.

Noorte inimeste mõtteid on ka seetõttu mõnus lugeda, et nad pole veel paljusid asju selgeks saanud, tänu millele on nende mõte selgem. Puhtam. Muretum. Huvitav oleks kõrvutada neid oma tekstidega, mida ise selles vanuses kirjutasin. Kahjuks pole ühtegi praegu käepärast.

7.–9. klass langes mul sellisesse huvitavasse aega, kui oli veel Eesti NSV, aga sinimustvalged hakkasid juba välja ilmuma. Mulle oli avalikustatud uus ajalookäsitlus väga põnev, alles mõni aasta varem elasin täies teadmises, et Nõukogude Liit ongi kõige parem riik maailmas ja Eesti (NSV) selle väga õnnelik osa.

Siis kuulsin, et mulle on lapsest saati puru silma aetud ja hakkasin oma kirjandites Nõukogude võimu ründama. Kuivõrd on aga tõenäoline, et ma mingeid ajalooraamatuid väga palju ei tuhninud, võib arvata, et minu toonane pilk ajaloole võiks praegu lugedes väga naljakas olla. Peamiselt külajuttude ja JMKE laulude põhjal kokku pandud.

Nii et selgelt tajuvad praegused 7.–9. klassi noored ümbritsevat paremini kui mina nende vanuses. Aga loodan, et vahepeal kogu-

* Hindas põhikooliõpilaste esseid.

tud elu- ja kirjutamiskogemus lubab siiski adekvaatselt nende esseede häädust hinnata.

Pilk oli sellevõrra muidugi kriitilisem, et siin toimus võistlus ja seetõttu tuli rohkem norida. Et saaks vähem head tekstid välja noppida.

Küll oleks siit kerge (või vahel suurema) toimetamisega toredaid ajalehe juhtkirju saanud. Mine tea, kui siit koorub välja mõni oma valla õpilane, ehk jõuabki vallalehe veergudele. Eelkõige pronkssõduri tõttu olid tekstid ka küllalt päevakajalised.

Aga mõistagi saab esseid lugedes ka nalja.

Näiteks: „Eesti keel on minu arvates üks maailma ilusamaid keeli, sest selles keeles kõlavad kõige paremini kõik „täpitähed". Sellised vahvad tähed, mille peale on maalitud täpid või hoopis kriips." Ja jätkab, kui pisut norida, oma sõnade ümberlükkamisega: „Kuid paljud tänapäeva inimesed ei jaga minu arvamust. Nende arvates tuleb meie kallist emakeelt sodida selliste sõnadega nagu „vä? Õumaigaad" jne."

Samas oleks kahju, kui lugudes selliseid kilde ei oleks, sest kust ikka nalja saab, kui ise ei tee. BBC või ETV „saatevigad" kuuluvad kindlasti paljude lemmikute hulka.

Lehetoimetajana olen ka küllalt pisitähevigade friik. Tehtud kirjavigade ülesleidmine enne üleandmist/ärasaatmist tuleb kindlasti kasuks, näiteks kui kunagi koostad CV-d.

On ka silmatorkavaid faktivigu, pronkssõdur ei ole ju Tammsaare pargis minu teada kunagi olnud.

Muidugi olen ma isegi selliseid hulle lauseid kokku pannud, et pärast jääb üle vaid pead vangutada. Ja kellegi teise sõnu omamoodi kirja pannud, et ta neid lehest enam ära ei tunne.

Nii et kindlasti ei pannud ma ühtegi lugu kõrvale selletõttu, et seal mõnes lauses stiiliväärratus või kirjaviga sees. Aga ehk pisut kriitilisema pilguga sundis see vaatluse all olevat kirjatükki jälgima küll.

Etteantud hindamiskriteeriumid olid emotsionaalsus, mõtteselgus ja originaalsus.

Kuivõrd hindamine ei ole sekundite, sentimeetrite ega punktitabeli järgi, oli see puhtsubjektiivne.

Esituse haaravust hindasin selle järgi, kuipalju mõtete edasiandmise stiil mulle isiklikult hinge läks.

Mõtteselguse all seda, kui hästi ma tekstist aru sain ja ka seda, kui loogiliselt üks lõik teisele järgnes.

Originaalsuse all mõtlen paljuski seda, kas tekst suudab minu jaoks üllatavaid mõtteid välja pakkuda. Midagi sellist, mille peale ehk ise poleks tulnudki. Mõned näited:

- See viiks Eesti viie Euroopa rikkama riigi hulka, juhul, kui need rikkused oleks tugev rahvuskultuur, tervis, ühiskond. Kui need on olemas, pole raha järele nii suurt vajadustki.
- Kõik hea tuleb teiste õnnetuse arvelt. Seda saab tõestada, võttes näiteks kas või töökohale kandideerimise, kus tööle saab ainult üks ja tööst ilma jäävad kõik teised.
- Eesti riigis on hea elada praegu ja ma loodan, et ka tulevikus. Väga suuri lootusi ma tulevikule siiski ei sea, sest siis on halvem, kui kõik need lootused purunevad.
- Need inimesed, kes kogunevad protestiks pronkssõduri juurde, võiksid selle tegevuse asemel hoopis vabatahtlikult minna ja koristada Eestimaa teeääri.

Üldiselt võiks öelda, et esseid tasub kirjutada. See on treening.

Eneseväljendamisoskus võib väga paljudes olukordades kasuks tulla.

Töökohale konkureerides, armsama kätt paludes, tänaval pättidega silmitsi seistes.

Kas või eksinuna teed küsides.

Tiia Kõnnussaar*
ajakirja Pere ja Kodu peatoimetaja

Põhikooli lapsed pole enam päris lapsed, kuid nad pole veel ka noored täiskasvanud. Nad on kusagil vahepeal, kasvamise ja küpsemise järgus, mil alles õpitakse end tundma ja määratlema: kes olen mina? Mida ma arvan maailmast, elust, inimestest?

Nii pole ka imestada, et nooremate, 11–13-aastaste esseekonkursile saadetud töödes oli tunda nii koduse kõneaine mõju kui ka õpetaja soovitatud raamistikku. Vanemate, 14–16-aastaste töödes oli rohkem iseseisvat mõtlemist, püüdu kujundlikkusele ja stiililisi taotlusi. Sõltumata kirjutaja vanusest oli aga valdavalt tunda laste siirast hoolimist oma inimestest, oma kodust ja riigist, ja ka noore inimese ehedat maailmavalu, sest kõik siin elus pole kaugeltki meelepärane.

Milline on Eesti meie laste ja noorte pilgu läbi, millest unistatakse? Mis on see laste sõnum meile, täiskasvanutele?

Ilus oled, isamaa

Loodushoiu-teema jooksis paljudest saadetud esseedest läbi. „Eestimaal on säilinud kaunis loodus: kuusikud, sood, männimetsad, looduskaitsealad ja palju muud, mille puhtana hoidmisele me kahjuks ei mõtle!" kirjutab üks koolilaps. „/…/ Kahjuks ei suuda me enam ümber õpetada vanemaid inimesi, kes kärude kaupa rämpsu meie kõigi silme all metsa alla viivad /…/", nendib ta. Kuid noor autor kirjeldab ilmse heameelega, kuidas kodulinnas Elvas toimub igal aastal „Maa päev", mil kooliõpilased teevad üheskoos kodulinna puhtaks ja seejärel peetakse vahva volbriõhtu pidu Elva lauluväljakul.

„Arvan, et Eesti peaks säilitama oma looduse ja olema sellega eeskujuks Euroopas", kutsub üles teine kirjutaja. „Klaaspudeleid saab ju uuesti kasutada ja vanapaberist saab soojustusmaterjale, uut paberit, pappi ja wc-paberit." Leitakse, et lastele tuleks juba lasteaias õpetada looduse hoidmist ja kaitsmist: „Kui laps on mitu tundi prügi

* Hindas põhikooliõpilaste esseid.

korjanud, ei viska ta ka ise prügi maha. Selle kõige tulemus on aga puhas ja roheline Eesti."

Kuid esseekirjutajad mõtlevad ka globaalsemalt: arutlevad ülerahvastatuse, kasvuhoonegaaside ja rahu püsimise üle.

Sotsiaalse närviga

Esseed saadeti konkursile ligi nädal enne pronkssõduriga seotud aprillirahutusi. Koolilaste kirjatöid lugema asudes huvitas mind, kuivõrd on lapsed tajunud kahe rahvuse, kahe maailmavaate vahelisi probleeme enne seda, kui avalik konflikt aset leidis.

Näib, et noorte inimeste sotsiaalne närv on tundlikum kui mõnegi poliitiku oma. „Rohkem meelehärmi tekitab aga Eesti elus see, et mingi kuju (pronkssõduri) pärast on Eesti elanikkond jagunenud veelgi enam pooleks – eestlased ja venelased," kirjutab üks koolilaps ja väljendab siiralt oma muret: „Ma tahan lihtsalt öelda, et mina kardan, et Venemaa võib varsti Eestile sõja kuulutada. Laps võib ju ikka karta."

Ja tsitaat teiselt kirjutajalt: „/.../ tänapäeva venelased on sõjaaja venelaste lapsed ja lapselapsed, kel ei ole mingit süüd selles, mida nende esivanemad tegid. /.../ Minu Eestis jääks pronkssõdur omale kohale. Ma võtaks sealt juurest ära kõik valvurid ja laseksin seal käia kõigil, kes tahavad." Seda aga juhul, „kui see pole mõeldud provokatsioonina", lisab ta.

Rahvusküsimust on esile toodud ka teistes kirjatöödes. Lapsi häirib, et kohati ei saa asju ajada eesti keeles, et kohalikud venelased ei soovi õppida eesti keelt ega mõista kultuuri: „Selleks, et teiste rahvaste esindajad peaksid Eestit enda koduks, ei tohi me kindlasti halvustada nende kultuuri ja traditsioone. Aga ka nemad peavad aktsepteerima eesti kombeid ja tavasid."

Inimesed, palun aidake mind!

Üsna tõsiseks võttis paljudes esseedes kõlanud üldise hoolimatuse, koolivägivalla ja enesetappude teema. Sõna kirjutajatele:

„Mina tahaksin elada Eestis, kus inimesed hoolivad üksteisest, mitte /ainult/ endast. Ma soovin, et inimesed ei oleks teineteise vastu

kurjad ning arvestaksid ka teiste vajadustega. Mina saan selleks teha ainult seda, et olen ise selline. Olen seda ka proovinud, kuid üksi on seda kohutavalt raske teha. Inimesed, palun aidake mind!" Laps, kellelt eelnev tsitaat pärineb, on kogenud oma koolielus tõrjumist ja ei soovi seda kellelegi. Talle sekundeerivad teised kirjutajad:

– „Eestis on ka probleemiks enesetapud noorte seas. Üks põhjustest, miks enesetappe tehakse, on halvad hinded koolis ja eksamil läbikukkumine. Kuigi olen hea õpilane, on mul vahel tunne, et kool on liiga raske /.../"

– „Eestlastel on põhjust häbeneda sellepärast, et meil on siin väga palju vaestest perekondadest lapsi ja sealt hakkab pihta ka koolivägivald. /.../ Koolivägivalla vältimiseks tuleks tagada vaesematele peredele suurem rahaline toetus või võtta kõikides koolides kasutusele kooli poolt ettenähtud vorm /.../, et ei tekiks mõnitamist."

– „Ka koolis on palju vägivalda, norimisi ja kaklusi. /.../ Võin tuua näite klassiõest. Teda noriti alguses koolis ja tal ei ole vanematega just head suhted. Varem oli ta nelja-viieline õpilane ja talle meeldis matemaatika. Peale seda, kui ta suhted sõprade ja perega halvenesid, on ta kui teine inimene /.../ Ta ei hooli hinnetest ja lõigub end. /.../ Hiljuti läks ta /.../ haiglasse, sest võttis korraga liiga palju rahusteid."

Sõnum on selge ja tungiv.

Lapsed tahavad olla uhked oma riigi üle

Põhjust olla uhke oma riigi üle on küllaga. Dave Bentoni ja Tanel Padari võit Eurovisioonil, Kristina Šmiguni ja Andrus Veerpalu medalid on need tähtsündmused, mida kõige enam mainitakse.

"Kuldmedalid ja Eurovisiooni võitmine
olid nagu päikese suunas sõitmine!",

paneb üks kirjutaja oma tunde värsivormi. Ollakse uhked laulupidude ja looduse üle, tähtsaks peetakse eesti keele püsima jäämist.

Kuid lapsed on ka kriitilised. Poliitikutele heidetakse ette silmakirjalikkust, omakasu ja tühje valimislubadusi.

„Igal aastal, kui jõuavad kätte valimised, hoidun ma telerist ja raadiost, justkui oleksid need eluohtlikud. Aga ongi ju! Võimalus

häbisse surra on vägagi reaalne. Kõik see võimuvõitlus, kus vahendeid ei valita, paneb mõtlema, kas me eestlased olemegi sellised, või on tegu siiski vaid poliitikute keskeakriisiga," ei hoia üks kirjutaja oma teravmeelsust vaka all. Ja soovitab kärpida poliitikute reklaamiraha peaaegu olematuks, sest „õigem olekski vaadata nende tegusid, mitte lauluoskust ja fotogeenilisust".

Võib ju arutleda, kas lapsed on poliitikutest ajakirjanduses loodud pildi mõju all – või on siiski nii, et kuningas on alasti.

Igapäevane elu-olu

Näib, et meie lapsed on hästi kursis vanemate igapäevase elu-olu ja muredega. Eriti just Virtsu põhikooli laste esseedest koorus välja pilt väikese maakoha argipäevast. Oodatakse sotsiaalset õiglust, paremat palka ja seda, et elu oleks huvitav.

„Virtsu on muidu ilus koht, aga väga igav, kuna lastel pole siin midagi teha. Meil võiks olla lastele mänguväljak. Kuna Virtsus pakutavatel töökohtadel makstakse väikest palka, kolivad inimesed linna elama," kirjutab 12-aastane Elise.

Lapsi teeb murelikuks kodutute olemasolu ja vägijookide ülemäärane tarvitamine.

„Joomine on samuti eestlaste põhiprobleem. Nt minu paralleeli poisid saavad kergelt joogi kätte, kuigi nad on alaealised," kirjutab üks koolilaps. „...väikesest saadik neid reklaame ja filme nähes, kus on joomine, viin ja õlu, siis see joomine tundub juba täiesti normaalsena."

Alkoholi ja narkootikumide tarvitamise pärast muretsevad ka teised kirjutajad:

„Tuleks ära keelata tubaka ja alkoholi tarbimine ja müümine. See vähendaks kindlalt paljusid peretülisid."

Mida kaugemale esseede lugemisega jõudsin, seda enam kujunes mulje, et laste kirjatöödes oli vähe märgata turvatunnet ja huumorimeelt ning rohkem probleemitaju ja murelikkust. Võib-olla see ongi see kallis hind, mida oleme oma vabaduse eest pidanud maksma – varaküpsed lapsed, kes on osa vanemate elukoormast pidanud oma õlule võtma.

Milline võiks olla tulevik?

Tuleviku suhtes on kirjutajad lootusrikkad ja valmis ka oma panuse andma. Tuleviku Eesti on hooliv ja sõbralik ühiskond, roheline park hea liikluskultuuriga, ühiskond suurema sotsiaalse võrdsusega.

– „Mida mina saaksin teha, et Eestis oleks parem elada: ma pean saama hea hariduse ja vajaliku elukutse. /.../ Et siin oleks hea elada, peame kõik töötama, hoidma ja hoolitsema – oma hoovi, õue, koolistaadioni ja pargi eest."

– „Kui ma oleks president, laseksin ehitada Virtsu ja ka teistesse alevitesse ja küladesse maju, poode, koole, lasteaedu ja teeks ka teed paremaks."

– „Mina tahan elada Eestis, kus ei ole inimeste vahel suuri majanduslikke vahesid ehk inimesed ei oleks jaotatud „klassidesse"."

– „Üldiselt on võimatu luua ideaalset riiki, kuna igal inimesel on oma maailmavaade ja omad tahtmised. Kuid iga inimene saab anda panuse selleks, et Eesti saaks selliseks, nagu meile meeldib."

Loetud esseede põhjal näib, et lapsed igatsevad vaimset ühtekuuluvustunnet, ühiseid väärtusi, millest praegu avalikus mõtteruumis puudu jääb.

– „/.../ puhtus ei tähenda ainult seda, et me pühime puhtaks oma toa ja ukseesise, vaid et puhas oleks nii loodus, õhk, kui ka inimesed ise oleksid seespidiselt puhtad."

– „Kui kõik inimesed oleksid üksteise vastu sõbralikud ja tähelepanelikud, suhtuksid teisesse inimesse nii, nagu nad tahaksid, et nendesse suhtutaks, teeksid teisele seda, mida nad tahavad, et neile tehtaks, siis muutuks meie ümber elu palju paremaks. Kahjuks aga ei õpetata selliseid põhitõdesid ei koolis ega ka paljudes kodudes. Asi saab paremaks muutuda alles siis, kui nende probleemidega tegelema hakatakse."

Helle Raidla*
ajakirja Elukiri peatoimetaja

Oli põnev ja haarav lugemine, seda enam, et kirjutajate mõtted olid kirja pandud enne „neid öid" aprillis. Seetõttu oli ka päevapoliitikat esseedes vähem ja rohkem mõtiskleti püsiväärtuste üle: rahva püsimajäämise võimalikkusest, emakeelest, loodushoiust, töökusest, tõelisest ja näilisest rikkusest.

On väga tore, et inimesed valutavad südant meie väikese riigi ja tema saatuse pärast, viitavad kitsaskohtadele ja nendest ülesaamise viisidele – seda näitab konkursitööde suur arv. Üllatas, et siiski on nii palju kibestumist, pettumust, vaenulikkust, mõistmatust ja leppimatust. Aga kindlasti ei olnudki konkursi eesmärgiks saada ülistuslaule „parteile ja valitsusele" – see aeg on loodetavasti igaveseks möödas.

Pettunud oldi kihistumise üle, et on tekkinud n-ö kaks Eestit, et lokkab korruptsioon, onupojapoliitika, sahkerdamine ja et selgelt ebaeetiliste, rahva õiglustunnet riivavate tehingute kohta öeldakse ülbelt JOKK. Muretseti kasvava põlvkonna kombelõtvuse ja vähese isamaalisuse, patriotismi puudumise pärast. Südant valutati raha- ja asjadekultuse, päästetöötajate, õpetajate ja meedikute väikeste palkade, maapiirkondade kestmajäämise ja tervishoiu kitsaskohtade pärast.

Paljudes esseedes korrati käibetõdesid (*à la* „küll on ikka Eesti loodus ilus"), arutleti ajaloo, koolihariduse, alkoholismi ja rahva tervise teemadel (need tundusid kõige populaarsemad). Paraku jäi paljudel siin vajaka isiklikust arvamusest, mistõttu need kirjatükid ka esile ei tõusnud. Oli ka töid, mis siia konkursile kuidagi ei sobinud, kajastades koduvalla sportimisvõimaluste puudumist või usuõpetuse vajalikkust ja jumalasõna kuulutamist.

Keeleliselt võiks ette heita lohisevaid lauseid, õigekirja mittetundmist (koma ja taanet võiks ikka osata panna!), essee vormist mittekinnipidamist, lohakat vormistamist.

* Hindas täiskasvanute esseid.

Aga aitab virisemisest! Head oli ka ja mitte vähe: selgelt eristusid need tööd, kus autor oli kirjeldanud OMA läbielamisi, mõtteid ja tundeid. Näiteks tuleb kohe meelde ühe kodutu essee – väga positiivne üllatus ja tore töö, head ettepanekud, korralik eesti keel; samuti oli meeldejääv ühe sõdurpoisi mõtisklus ja noore ema kirjeldus oma päevast (viimane sai minu lemmikuks just originaalsusega). Mitmes töös kohtas huvitavat teemaarendust ja värskeid ideid, toredaid tsitaate ning oli ka vormiga eksperimenteerimist (luule!).

Millises Eestis siis esseede autorid elada tahavad?

Ühel meelel ollakse selles, et kuna teistsugust kodumaad pole kuskilt võtta isegi kõige parema tahtmise juures, tuleb eelkõige igaühel endal anda oma parim panus armsa isamaa hüvanguks. Et vormida Eesti oma näo järgi. „Nii tellija, materjal kui modelleerija oleme ju me ise, *all-in-one*, ehk eesti rahvas."

Väga suurt rõõmu tuntakse vabaduse, oma riigi, lipu ja raha üle, selle üle, et saab vabalt eesti keeles rääkida ja lugeda, et maailm on reisimiseks ja avastamiseks lahti, et noortel on võimalik end harida kuulsates ülikoolides, et kultuurielu edeneb jne. Kindlasti on rõõmu tekitavat rohkemgi kui neist kirjatükkidest välja tuli: paljusid asju võtame juba nii iseenesestmõistetavana, et ei märkagi nende olemasolu.

Vahvasti kirjutab üks autor eestlastest: „Ainus, kes eestlast tegelikult mõistab, on teine eestlane. Omavahelise kirumise taga on kergelt sarkastiline sümpaatia üksteise vastu. Aga ainult eestlane on võimeline nägema selle terava kriitika ja halvakspaneva loori taga lihtsat eesti südant. Just see – üksteise sügaval sisimas armastamise, kuid mitte kunagi selle väljanäitamise võlu ja ilu on see, mida ei mõistaks ealeski ükski teine rahvas. Oma rahva teebki armsaks teadmine, et meid ei mõista keegi muu kui oma rahvas."

Mida tulevikult soovitakse-loodetakse-oodatakse? Enim kordub tõsine mure rahva ja keele püsimajäämise pärast ja seetõttu loodetakse eelkõige, et eestlannad hakkaksid rohkem sünnitama, et pered oleksid tugevamad ning et kõigil lastel oleks õppimiseks ja huvitegevuseks võrdsed ja paremad võimalused.

„Järelikult peab nii riik kui inimesed ise veel kord läbi mõtlema, mis ikkagi on prioriteet, kas majanduse areng, rikkus ja raha või lapsed, üksteisest hoolimine perekonnas ja ühiskonnas."

Ja tsitaat teisest tööst:

„Võimalik, et ma muudaks paljusid asju Eesti Vabariigis. Võimalik, et ma muudaks selle rahvastki. Aga hetkel ei tea ma ühtegi teist riiki, kus ma parema meelega elaks. Siin on mu kodu. Ja ma armastan seda. Pimesi ja tingimusteta. Koos krutskeid täis rahva ja sünge minevikupilvega. Ja see on parim, mis ma oma riigi heaks teha saan."

Toredasti kirjutab ka üks teine autor:

„Aga tegelikult ma armastan Eestimaad. Armastan suvehommikutel kalavõrke välja võtta. Armastan õhtuti jooksmas käia. Armastan imeilusat Eesti loodust. Süda heldib, kui näen põldudel traktoreid vuramas ning lehmi kesk võilillevälju mäletsemas. Armastan eestlaste siirust ja soojust, mida kohtab igal pool – Narvast Undvani. Ma usun siiamaani, et eestlane olla on uhke ja hää – ning murran kogu aeg pead, et kuidas seda küll kõikidele selgeks teha…"

Lõpetuseks veel üks väljatõste:

„Eesti on meile enam kui riik: Eesti on olnud isamaaks isatuile, emakeeleks ematuile ja kodumaaks kodutuile. Ta on usk, muinasjutuline mõte, eluviis ja igavikuline igatsustunne millegi puuduoleva järele."

Ning jääb üle ainult nõustuda kirjutajaga, et „meie eesmärk on õnnelik, terve ja haritud Eesti".

Kristel Rõss*
ajakirjanik

Kõigepealt sisust

Mille pärast valutavad oma südant tänased põhikooli õpilased?

Mõistagi on õppivatel noortel südamel hariduse problemaatika. Paljud noored kirjutavad sellest, et on valmis minema tulevikus välismaale õppima, aga nad kavatsevad kindlasti naasta kodumaale. Sest siin on nende juured: lähedased ja sõbrad. Väiksem osa kinnitab, et ei lahkuks Eestist kunagi.

Noored leiavad, et ka Eesti inimesed vääriksid kõrgemaid palku. Nad mõistavad, et võõrsile tööleminek on sageli sundseis. Üks noor kirjutab ilmekalt sellest, kuidas tema vanemad palehigis leiba teenivad, aga jõukust pole kodus ikkagi. Poliitikute hüüdlause – jõuda kiiresti Euroopa viie rikkama riigi hulka – pälvib nii heakskiitu kui iroonilist suhtumist.

Teiseks valmistab noortele meelehärmi suitsetamise, narkomaania, alkoholismi ja aidsi levik. Noored loodavad, et tulevikus on neid probleeme vähem, samuti kuritegevust. Nad leiavad, et neil on õigus elada turvalises keskkonnas, kartmata vägivalda ja ründamist. Mõni õpilane leiab, et alkohol ja sigaretid tuleks üleüldse müügilt kaotada. Huvitaval kombel on suhteliselt vähe kõneldud koolivägivallast. Arvan, et see on hea märk – küllap ei ole nende koolis see probleem väga suur.

Noored tunnevad muret poliitikute võimumängude ja ebasiiruse pärast, näiteks tuuakse valimiskampaaniad ja tühjad lubadused. Nn pronkssõduri teisaldamise temaatika paneb noori arutlema Eesti ajaloo ümber, suur osa neist on kuulnud oma vanematelt Nõukogude aja üleelamistest ja nad on selles küsimuses n-ö eestimeelsed. „Oleme uhked selle üle, et meie esivanemad võitlesid ennast Venemaa käest vabaks," kirjutavad nad. Vaid paar õpilast ütleb, et neil on valitsuse otsuste pärast häbi.

---

* Hindas põhikooliõpilaste esseid.

Üllatavalt palju õpilasi kirjutab sellest, kuidas neid häirib hoolimatu suhtumine keskkonda: et metsaveered on prügi täis ja et paljud koeraomanikud ei viitsi oma lemmikute järelt koristada. Et metsad võetakse maha ja linnades on nii vähe parke. Lapsed valutavad südant nii paljude kodutute üle, kes prügikastidest endale toitu otsivad. Kas tõesti ei suuda riik neid aidata? Põhikooli õpilased elavad kaasa ka lastekodulastele, kes peaksid leidma kodu ning saama suuremat elluastumistoetust. Ka eakate toimetulek ei jäta noori külmaks. Noorte arvates ei tohiks olla meditsiiniasutustes pikki järjekordi ning arstiabi peaks olema kõigile hõlpsamini kättesaadav.

Noored on uhked meie omariikluse, tublide sportlaste (olümpiavõitjate) ja kultuurisaavutuste üle.

Veidi ka esseede vormist

Enamik noortest arutleb asjalikult ja loogiliselt, vältides liigset kirjandilikkust. Vaid mõni üksik töö sarnaneb pigem referaadiga, mis keskendub ajaloosündmuste ümberjutustamisele või dokumentide refereerimisele. Vaid üks töö kubiseb kantseliidist ja võõrsõnadest, ka deklaratiivsust on õnneks vähe – õpilased oskavad arutleda ja tuua välja oma arvamust.

Õpilased toovad välja Eesti-elu positiivseid ja negatiivseid külgi, lauskiitmist ja üdini negatiivset suhtumist peaaegu polnudki.

Küll aga oleks oodanud õpilastelt originaalsemat esituslaadi, näiteks essee alustamist mõne ootamatu mõtte, näite või tsitaadiga. Natuke on tunda, et essee-vorm on õpilastele võõravõitu. Nooremad õpilased põimisid oma kirjutistesse ka luuleridu, mis mõjus veidi koolikirjandilikult, aga armsalt.

Enim punkte pälvisid tööd, kus õpilane arutles Eesti probleemide üle iseenda ja oma pere kaudu, mitte ei kirjutanud loosungeid stiilis: kui pahasti on kõik ja kuidas peaks olema. Minu lemmiktööle on autor kirjutanud pealkirjaks Juhan Liivi lause: „Sa oled püha ja ilus ja hirmus oled sa ka…" Ja autor kannab selle mõtte välja nii sisuliselt kui ka stiililiselt. Autor kui maalaps lahkab Eestimaa tänaseid probleeme ühe linnaskäigu kaudu.

Arvestades seda, et esseede kirjutajad on alles 11–16-aastased, võib neid kõiki kiita küpse lähenemise eest ühiskonnaellu. Need noored kõnnivad ringi avatud silmadega ja neid ei jäta ükskõikseks kaaskondlaste elu. Kui meie noored on nii arukad, ei pea tuleviku Eesti pärast muretsema.

Ene Tomberg*
Lastekaitse Liidu vanematekogu liige
Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti juhataja asetäitja

Esseede lugemine ja hindamine andis mulle toreda võimaluse olla mõtetes koos kirjutajatega ja saada osa nende mõttemaailmast. Töötades tervishoiu organisaatorina, püüan ma lapsi nende tervisehädade puhul pigem aidata kui vestelda nendega meie väikese Eesti probleemidest. Seda enam üllatusin, kui palju n-ö suurte inimeste probleeme on oma südameasjaks võtnud meie lapsed ja noored. Meeldis ladus keelekasutus, kirjandusklassikute teoste tundmine ja nende asjakohane tsiteerimine.

Usun, et esseed kirjutades mõtlesid kõik noored sellele, mida nende jaoks tähendab Eestimaa. Oma väikest kodumaad kirjeldatakse koos kõikide tema vigadega, alustades metsavargustest, väikestest palkadest vajalikel elualadel, kadetsemisest, õelusest ja rahaahnusest, liigsest kiirustamisest nii elus kui liikluses. Kurjad ollakse poliitikute peale, eriti nende omavaheliste nääklemiste pärast, mis vähendab turvalisust riigis. Muretsetakse narkootikumide tarbimise pärast, mis hävitab noori füüsiliselt ja psüühiliselt. Üksmeelselt leitakse, et õnn ei peitu rahas, vaid õnne tuleb otsida inimestevahelistest suhetest, riigi hoolest ja pere toetavast suhtumisest. Noorte süda valutab kahe kogukonna parema kooselu pärast. Esseede kirjutamise ajal ei olnud veel aprillikuu lõpu sündmuseid, kuid äng ja mure südames juba olid. Kodutunnet ei saa tekitada, see peab olema südames igaühel, kes elab meiega koos.

Täiskasvanutena arutleme sageli, et eluväärtused on tänases Eestis devalveerunud ja kardame, et meie lastel puuduvad väärtushinnangud üldse. Õnneks see nii ei ole, sest südamlikud sõnad meie lipust, hümnist, sõprusest, kaunitest rahvariietest, oma riigi kaitsmisest kinnitavad, et lastel on väärtustest oma kindel arusaam. Palju kirjutatakse laulupidudest ja ühislaulmistest, mis liidavad erinevate piirkondade lauljaid.

* Hindas gümnaasiumiõpilaste töid.

Kirjutajad hindavad oma esivanemate rasket tööd ja võitlust tänapäeva heaolu saavutamiseks. Koos sellega muretsetakse oma rahvuse hääbumisohu pärast, ja arutletakse rahvusliku identiteedi üle olukorras, kus oleme saanud Euroopa Liidu liikmeks. Avatud välismaailm mitte ainult ei peibuta, vaid sunnib esitama küsimusi äraminejatele ja lootust nende tagasitulekuks, et töötada oma rahva heaks. Loetletud on kaasaja kuulsusi, kes on aidanud meil oma iseseisvust taastada või teinud Eesti kuulsaks terves maailmas. Hinnatakse president Lennart Meri ja viimase aastasaja sportlasi, uhkust tuntakse Arvo Pärdi ja Georg Otsa üle.

Noored oskavad hinnata oma kodumaa loodust. Sageli viibitakse looduses, et „põgeneda valjust maailmast ja vaenlastest". Seega nähakse looduses ka pelgupaika, kohta, kus mõelda ja olla iseendaga. Kuid loodus seostub ka puhta õhu ja joogiveega.

Loomulikult on kõik haridusega seonduv noorte jaoks oluline. Haritud inimestes nähakse tagatist uue ja parema ühiskonna ehitamiseks.

Laste soovid tuleviku Eesti kohta ei ole nii täpselt piiritletud. Soovitakse turvalist, kodust keskkonda, kus ei ole raske naeratada isegi võhivõõrale, kus „laps ei ole asendatud autodega" ja kus palga suurus ei lõhu sõpruskonda ja „kus on võimalik kuulata oma südamehäält".

Tehakse ettepanekuid tuuleenergia kasutamiseks, et mitte saastada meie kaunist loodust ja inimeste elukeskkonda. Roheline mõtte- ja eluviis tundub olevat populaarne nüüd ja tulevikus. Aktuaalsed on haridusküsimused – milline peaks olema haridus, milliseid võimalusi noortele tulevikus pakkuma, kuidas tuleks soodustada ümberõpet, millised peaksid olema haridusprogrammid.

Ja lõpuks – et muuta elu oma armsal kodumaal, on vaja eelkõige teha tööd iseendaga, et olla sallivam, sõbralikum ja osavõtlikum. Koos pürgida selle poole, et igaüks meist saaks öelda: „Eestlane olla on uhke ja hää!"